

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKÇENİN YABANCILARA ÖĞRETİMİNDE
ULAÇLARIN DÜZEYLERE GÖRE
İNCELENMESİ**

**Fatma Zeynep KOŞUCU
2501971321**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nilüfer TAPAN

İSTANBUL-2007

**TÜRKÇENİN YABANCILARA ÖĞRETİMİNDE
ULAÇLARIN DÜZEYLERE GÖRE İNCELENMESİ**
Fatma Zeynep KOŞUCU

ÖZ

Günümüzde yabancı dil öğrenmenin; insanlık değerlerinin paylaşımı ve kültürler arası bildirişim açısından önemi yadsınamaz. Bu bağlamda Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler de kuşkusuz bu süreçte bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Karşılaşılan zorluklardan biri de ulaçların öğretilmesidir. Bu tez çalışmasında yabancılara Türkçe öğretimi bağlamında ulaçlar; Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER)' nde yabancılara Türkçe öğretirken kullanılan HİTİT 1-2-3 kitapları esas alınarak incelenmiş ve öngörülen dil düzeylerine uygun olup olmadıkları irdelenmiştir. Ulaçların düzeylere göre öğretiminde kullanılan alıştırmaların, okuma ve dinleme metinlerinin dil öğretme amacına yönelik uygunlukları değerlendirilmiştir.

**A STUDY OF GERUNDS ACCORDING TO LEVELS IN
TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS**
Fatma Zeynep KOŞUCU

ABSTRACT

The importance of learning a language appraised from the angle of sharing humanitarian values and intercultural communication cannot be denied in today's world. In this context those who learn Turkish as a foreign language would certainly face some difficulties during this process. One of the difficulties that would be faced is teaching gerunds. In this thesis, gerunds have been scrutinized within the context of teaching Turkish to foreigners, based on the books: Hitit 1-2-3 which are used to teach Turkish to foreigners, by Ankara University Turkish and Foreign Language Research and Application Center (TOMER) to find out whether they are suitable or not according to projected language levels. The suitability of reading and comprehension texts used in teaching gerunds and the exercises that have been implemented in each course level, have been evaluated according to the purpose directed towards teaching a language.

ÖNSÖZ

Ülkemizde yabancı dil öğrenmek denilince genellikle yabancı ülkelerin insanların dillerini öğrenmeyi anlarız. Oysa pek çok yabancı da Türkçeyi çeşitli amaçlarla öğrenmekte. Kaşgarlı Mahmut tarafından XI. yüzyılda Araplara Türkçe öğretmek amacıyla yazılmış olan Divaan-ı Lugaatit Türk'ten bu yana yabancılara Türkçe öğretmeyi hedefleyen bir çok çalışma yapıldı. Sadece biz yabancı dilleri öğrenmeye çalışmıyoruz. Yabancılar da Türkçeyi öğrenmeye çalışıyor. Türkiye Türkçesi yeryüzünde yaklaşık 100 milyon kişi tarafından konuşulmakta. Bu yönüyle Türkçe; Çince, İngilizce, İspanyolca, Rusça, Fransızca, Portekizce gibi dillerden sonra dünyada en çok konuşulan dillerden biridir. Türkçenin öğretimi pek çok açıdan önem taşımaktadır. Özellikle büyük bir tarihi ve kültürel mirasa sahip olması ve stratejik ve jeopolitik durumu sebebiyle Doğu kültürüyle Batı kültürü arasında bir geçiş noktası olan Türkiye'nin uluslararası alanda tanınması ve savunduğu tezleri daha iyi anlatması için Türkçenin yabancılara öğretimi daha da önem kazanmaktadır. Türkiye'nin dünyayla entegrasyonu, Türk insanının dünya dillerini öğrenmesi kadar yabancıların da Türk dilini öğrenmesiyle sağlanacaktır. Yakın bir gelecekte Avrupa Birliği üyesi olmaya hazırlanan Türkiye için Türkçenin yabancılara öğretiminin bir devlet politikası olarak benimsenmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu tez çalışması, 14 yılı aşkın süredir çalışmakta olduğum Ankara Üniversitesi TÖMER Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma Uygulama ve Dil Öğretim Merkezi'nde yabancılara Türkçe öğretirken edindiğim tecrübeler sonucunda, hem bu konuda çalışanlara ışık tutabilmek, hem de yabancılara Türkçe öğretimi alanında ulaçlar konusunda yapılmış çalışmaların sınırlı sayıda olması nedeniyle bu alana bir katkıda bulunabilmek amacıyla hazırlanmıştır.

TÖMER'de çalıştığım süre içinde bilimsel çalışmalara büyük destek veren Merkez Müdürü **Sayın Doç. Dr. Engin Uzun'a**, tecrübelerini ve bilgisini benimle paylaşarak beni onurlandıran Merkez Müdür Yardımcısı **Sayın Dr. Hadi Benhür'e** ve bu süre içinde her konuda büyük bir destek ve yardımını gördüğüm İstanbul Şubesi Türkçe Bölümü Başkanı **Sayın Neslihan Baltacioğlu'na** teşekkür ederim.

Uzun yıllar boyunca beraber çalıştığım arkadaşlarım, gerek kurum içinde yaptığımız seminerlerle gerekse ders aralarında yaptığımız görüş alışverişlerini içeren sohbetlerle bu tezin biçimlenmesine çok büyük katkıda bulunmuşlardır. Hepsine teşekkür borçluyum.

Evde sürdürdüğüm çalışmalarında bana destek olan değerli eşim **Mehmet Koşucu'ya**; sabırla çalışmalarımın bitmesini bekleyen, destek ve yardımlarıyla katkıda bulunan çocuklarım **Melih ve Oğuzhan'a** teşekkür ederim.

Bu tezi, hazırlamama ve benim bu günlere gelmeme büyük katkısı olan sevgili babam **Osman Yücel'e** şükranlarımı sunarken; bu tezin bitme aşamasına yakın bir zamanda, ne yazık ki bittiğini göremeden 10 Ağustos 2006 tarihinde aramızdan ayrılan değerli annem **Zehra Yücel'in** anısına adıyorum. İhtiyacım olduğu her an yardımına koşan ablam Ayşenur Kahya'ya, tezimi hazırlarken teknik desteğiyle katkıda bulunan sevgili yeğenim **Rezzan Kahya'ya**, değerli fikirleriyle ve İngilizce konusunda katkılarıyla dünyanın öbür ucundayken bile desteğini esirgemeyen yeğenim **Ziştan Kahya Basha'ya** teşekkür ederim.

Yüksek Lisans yaptığım dönemde deneyimleriyle ve fikirleriyle büyük katkıları olan hocalarım; **Sayın Prof. Dr. Tülin Polat'a**, **Sayın Doç. Dr. Selahattin Dilidüzgün'e**, **Sayın Doç. Dr. Necmettin Sevil'e**, **Sayın Doç. Dr. Alev Bulut'a** teşekkür ederim.

Bu tezin hazırlanmasında büyük katkıları olan, değerli bilgi birikimini ve tecrübesini benimle paylaşarak önümde yeni ufuklar açan, beni cesaretlendiren değerli hocam **Sayın Prof. Dr. Nilüfer Tapan'a** teşekkürlerimi sunarım..

F. Zeynep Koşucu
İstanbul, 2007

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TEZDE KULLANILAN ÖZEL İŞARETLER.....	xii
GİRİŞ	1
1. TÜRKÇENİN DİLBİLGİSEL YAPISI İÇİNDE ULAÇLARIN YERİ.....	4
1.1. Ulaç Tanımları	5
1.2. Ulaçların Sınıflandırılması.....	6
2. ANKARA ÜNİVERSİTESİ TÖMER'DEKİ DİL ÖĞRETİMİ	10
2.1. Hitit Ders Kitaplarının Tanıtımı.....	13
3. HITİT DERS KİTAPLARINDA ULAÇLARIN DÜZEYLERE GÖRE ÖĞRETİMİ	17
3.1. Temel Düzeyde Ulaçların Öğretimi1	17
3.1.1. Eylem+(y)Ip.....	18
3.1.1.1. Hitit 1'den –Ip Ulaç Ekine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar ...	20
3.1.1.2.–Ip Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme.....	21
3.1.2. Eylem+mAdAn	22
3.1.2.1. Hitit 1'den –mAdAn Ulaç Ekine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	23
3.1.2.2. –mAdAn Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme	24
3.1.3. Eylem+mAdAn önce	24
3.1.3.1. Hitit 1'den –mAdAn önce Ulaç Yapısına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	25
3.1.3.2. –mAdAn önce Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Değerlendirme.....	26
3.1.4. Eylem+DIktAn sonra.....	26

3.1.4.1. Hitit 1’den –DIktAn sonra Ulaç Yapısına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	27
3.1.4.2. -DIktAn sonra Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Değerlendirme.....	27
3.1.5. Eylem+mAk/mA+iyelik için	28
3.1.5.1. Eylem+mAk için.....	28
3.1.5.2. Eylem+mA+iyelik eki için.....	28
3.1.5.3. Hitit 1’den –mAk için Ulaç Yapısına İlişkin Olumlu Örnekler	29
3.1.5.4. –(mA) mAk için ve –(mA)+iyelik için Ulaç Yapılarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme	30
3.1.6. Eylem+mAk üzere	30
3.1.6.1. Hitit 1’den –mAk üzere Ulaç Yapısına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	30
3.1.6.2. –mAk üzere Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Değerlendirme.....	31
3.1.7. Eylem+mAyIp	32
3.1.7.1. Hitit 1’den –mAyIp Ulaç Ekine İlişkin Örnekler	32
3.1.7.2. –mAyIp Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme.....	33
3.1.8. HİTİT 1’den Ulaçların Öğretimine Yönelik Çalışmalara Örnekler...	33
3.1.9. Hitit 1 Temel 4 Düzeyi Ulaç Eklerine İlişkin Genel Değerlendirme ...	36
3.2. Orta Düzeyde Ulaçların Öğretimi	37
3.2.1. Durum Ulaçları	38
3.2.1.1.Eylem+(y)ArAk	38
3.2.1.2. Eylem+mAyArAk.....	39
3.2.1.3. Hitit 2’den –(mA)(y) ArAk Ulaç Ekine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	40
3.2.1.4.–(mA+y)ArAk Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme.....	40
3.2.2. Eylem+ (mA) (y)A Eylem+(mA) (y)A.....	41
3.2.2.1. Hitit 2’den –(mA)(y)A –(mA)(y)A Ulaç Yapısına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	43

3.2.2.2. –(mA)(y)A –(mA)(y)A Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Değerlendirme.....	44
3.2.3. Eylem+zaman eki+ken	44
3.2.3.1. Geniş zaman+ken (-Irken, -Arken, -rken).....	44
3.2.3.2. Eylem+mAz+ken	45
3.2.3.3. Eylem+(I)yor+ken	45
3.2.3.4. Eylem+(y)AcAk+ken.....	45
3.2.3.5. Eylem+mİş+ken.....	46
3.2.3.6.[Ad/sıfat/Yer+dA] +(y)+ken.....	46
3.2.3.7. Hitit 2’den –ken Ulaç Ekine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar ..	47
3.2.3.8. –ken Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme	48
3.2.4. Başlama Ulaçları.....	48
3.2.4.1. Eylem+DIğIndAn beri	48
3.2.4.2. Eylem+DI+kişi eki Eylem+(y)AII	49
3.2.4.3. Eylem+(y)AII, Eylem+mAyAII.....	49
3.2.4.4. Hitit 2’den Başlama Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	50
3.2.4.5. Başlama Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme	50
3.2.5. Bitim Ulaçları.....	51
3.2.5.1. Eylem+(y)AnA kadar=Eylem+(y)IncAyA kadar	51
3.2.5.2. Hitit 2’den Bitim Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	51
3.2.5.3. Bitim Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme	52
3.2.6. Zaman Ulaçları.....	52
3.2.6.1 Eylem+(y)AcAğI zaman.....	52
3.2.6.2. Eylem+(y)AcAğI sırada.....	52
3.2.6.3. Hitit 2’den Zaman Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Örnekler ..	53
3.2.6.4. Zaman Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme	53
3.2.7. Zaman Ulaçları.....	54
3.2.7.1. Eylem+DIğI zaman.....	54
3.2.7.2. Eylem+DIğIndA	55

3.2.7.3. Hitit 2’den Zaman Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	55
3.2.7.4. Zaman Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme	56
3.2.8. Eylem+(y)IncA	57
3.2.8.1. Hitit 2’den –IncA Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	58
3.2.8.2. –IncA Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme	58
3.2.9. Eylem+Ar/Ir/r Eylem+mAz	59
3.2.9.1. Hitit 2’den –Ir -mAz Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	59
3.2.9.2. –Ir/-Ar/-r -mAz Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Değerlendirme.....	60
3.2.10. Eylem+DIğI sırada.....	60
3.2.10.1. Hitit 2’den –DIğI sırada Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	60
3.2.10.2. –DIğI sırada Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Değerlendirme.....	61
3.2.11. Sebep Ulaçları.....	61
3.2.11.1. Eylem+DIğI için=Eylem+DIğIndAn.....	61
3.2.11.2. Eylem+(y)AcAğI için = Eylem+(y)AcAğIndAn.....	62
3.2.11.3. Hitit 2’den SebepUlaçlarının Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	62
3.2.11.4. Sebep Gösteren Ulaç Yapılarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme.....	63
3.2.12. Hitit 2’den Ulaçların Öğretimine Yönelik Örnekler.....	63
3.2.13.Orta Düzey Ulaç Eklerinin Genel Değerlendirilmesi	77
3.3.Yüksek Düzeyde Ulaçların Öğretimi.....	77
3.3.1. Süreklilik Ulaçları.....	77
3.3.1.1.Eylem+DıkçA	77
3.3.1.2.Eylem+DIğI sürece	78
3.3.1.3. HİTİT 3’ten Süreklilik Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	78

3.3.1.4. Süreklilik Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme ...	79
3.3.2. Eylem +mAksIzIn.....	79
3.3.2.1. Hitit 3'ten –mAksIzIn Ulaç Ekine İlişkin Örnekler ve	
Alıştırmalar	79
3.3.2.2. –mAksIzIn Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme	80
3.3.3. Benzetme Ulaçları.....	80
3.3.3.1. Eylem+zaman eki+ CAsInA	80
3.3.3.2. Eylem+mİş/-AcAk-/yor(muş)/-Ir, -Ar, r gibi.....	81
3.3.3.3. Hitit 3'ten Benzetme Ulaçlarına İlişkin Örnekler ve	
Alıştırmalar	81
3.3.3.4. Benzetme Ulaçlarına İlişkin Değerlendirme.....	82
3.3.4. Benzetme Ulaçları.....	82
3.3.4.1.Eylem+DIğI gibi, Eylem+(y)AcAğI gibi.....	82
3.3.4.2. Hitit 3'ten Benzetme Ulaçlarına İlişkin Örnekler ve	
Alıştırmalar	82
3.3.4.3. Benzetme Ulaçlarına İlişkin Değerlendirme.....	83
3.3.5. Zıtlık Ulaçları.....	83
3.3.5.1. Eylem+DIğI halde = Eylem+mAsIna rağmen/karşın/karşılık	83
3.3.5.2. Hitit 3'ten Zıtlık Ulaçlarına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar	84
3.3.5.3. Zıtlık Belirten Ulaç larına İlişkin Değerlendirme	85
3.3.6. Zaman Ulaçları.....	85
3.3.6.1. Eylem+DI mI	85
3.3.6.2. Eylem+DIğI gibi	85
3.3.6.3. Hitit 3'ten Zaman Ulaçlarına İlişkin Örnekler ve	
Alıştırmalar	86
3.3.6.4. Zaman Ulaçlarına İlişkin Değerlendirme.....	86
3.3.7. Zıtlık Ulaçları.....	86
3.3.7.1.Eylem+mAktAnsA	86
3.3.7.2.Eylem+mAk yerine	87
3.3.7.3. Eylem+mAk varken	87
3.3.7.4. Eylem+(y)AcAğI yerde	87
3.3.7.5. Eylem+(y)AcAğInA	88

3.3.7.6. Hitit 3'ten Zıtlık Ulaçlarına İlişkin Örnekler ve	
Alıştırmalar	88
3.3.7.7. Zıtlık Ulaçlarına İlişkin Değerlendirme.....	89
3.3.8. Benzetme Ulaçları	89
3.3.8.1. Eylem+DIĞI kadar/ Eylem+(y)AcAĞI kadar/ Eylem+(y)AcAk	
Kadar.....	89
3.3.8.2. Hitit 3'ten Benzetme Ulaçlarına İlişkin Örnekler ve	
Alıştırmalar	90
3.3.8.3. Benzetme Ulaçlarına İlişkin Değerlendirme.....	90
3.3.9. Hitit 3'ten Ulaçların Öğretimine Yönelik Örnekler.....	91
3.3.10.Yüksek Düzey Ulaç Eklerinin Genel Değerlendirilmesi	108
4. HITİT SERİSİNDE YER ALMAYAN ULAÇLAR	110
4.1. Eylem+DIĞI kadarıyla	110
4.2. Eylem+ mAk kadar	110
4.3. Eylem+DIĞI takdirde	110
4.4. Eylem+DIĞInA göre	111
5. HITİT SERİSİNİN ULAÇLARIN ÖĞRETİMİ AÇISINDAN GENEL	
OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ	112
SONUÇ.....	115
KAYNAKÇA.....	116
EK-1	120
EK-2	123
EK-3	126

TEZDE KULLANILAN ÖZEL İŞARETLER

A = a, e

C = c, ç

D = d, t

I = ı, i, u, ü

Örnek:

**-DIğIndAn= -dığından, -diğinden, -duğundan, -dügünden, -tığından, -tiğinden,
-tuğundan, -tüğünden**

GİRİŞ

Yabancılar Türkçe öğretiminde dilbilgisi kurallarının hangi teknik ve yaklaşımlar doğrultusunda öğretileceği konusu her zaman tartışılmalıdır. Türkçenin dilbilgisel yapısının ve bu yapı içerisinde yer alan ulaçların nasıl öğretilmesi gerektiği, hangi ulaçların hangi düzeyde öğretileceği konusu da önem taşımaktadır. Ulaçların öğretiminin, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi çerçevesinde bakıldığında çok az sayıda bilimsel çalışmada ele alındığını saptadım. Ulaçları kapsayan çalışmalar daha çok anadili kullanıcılarına yönelik hazırlanmış çalışmalar olup bunların da pek çoğu geleneksel dilbilgisi bakış açısıyla hazırlanmıştı.

Bu tezi hazırlarken kaynak kitap olarak incelediğim kitaplarda ise genellikle kullanımı yaygın olan tüm ulaçlara yer verilmediğini ve yer verildiğinde de pek çok işlevin ele alınmadığını gördüm. Ayrıca ele alınan ulaçların sınıflandırılması yapılırken bir gruba dahil edilmiş bir ulacın başka bir kullanımda anlamsal yönden farklı bir anlama bürünmüş olmasının da dikkate alınmadığını belirteyim. İncelediğim eserlerde gözüme çarpan bir diğer husus da ulaçlar ele alınırken biçimsel özelliklere göre değerlendirilip bir kaç dışında işlevsel ve kullanımsal özelliklere fazla önem verilmemiş olmasıdır. Zaten bu konuda yapılmış olan çalışmalarda ulaçlar genellikle anadili kullanıcılarına yönelik ele alınmış olup ulaçların yabancılar için öğretimi konusuna değinilmemektedir. Türkçenin Anadili olarak öğretimi ile Yabancı Dil olarak öğretimi ise kuşkusuz farklı yaklaşımlar gerektirir.

Tüm bu görüşler ışığında bu tezi hazırlarken yola çıkış noktam Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER)'nde yabancılar için Türkçe öğretmek üzere hazırlanmış olan HİTİT kitabını ulaçların öğretimi yönünden incelemek olmuştur. Bu tezde HİTİT kitabı esas alınarak TÖMER'de öğretilen ulaçlar ele alınmıştır. Ders kitabında ele alınan ulaçların düzeye uygunluğu, verilen örneklerin ve alıştırmaların işlevselliği, seçilen metinlerin çeşitli açılardan ulaç öğretimine uygunluğu incelenmiştir. Çalışma kitabındaki metinler ve alıştırmalar seçimlik olduğu için inceleme dışında tutulmuştur.

Bu tez çalışmasında ulaçların biçimsel özelliklerinden çok, işlevsel özellikleri üzerinde durulacaktır. Bununla amaçlanan; verilmiş olan örneklerde işlevler ve kullanımlar ön planda tutularak öğrencinin anlamasını kolaylaştırmaktır. Bu tezde özellikle amaçladığım bu bakış açısı doğrultusunda ulaçların Türkçe öğretimindeki yerini incelemektir.

Yabancılar Türkçe öğretirken sıklıkla karşılaşılan sorunlardan biri de böyle eklemeli bir dilsel sisteme alışık olmayan yabancıların Türkçenin bu sistemine uyum sağlayamaması ve bu sistemi kavrayamamasıdır. Ulaçlar da bu sistem içinde önemli bir yer tutmaktadır. Pek çok dilde karşılığı olmayan ya da başka şekillerde ifade edilen bu dilbilgisi yapılarının yabancılar öğretiminde zaman zaman zorluklarla karşılaşılmakta olup bu tezde bu sorunlara kimi zaman karşılaştırmalara yer verilerek çözüm aranacaktır.

Şunu açıkça ifade edeyim ki anadili konuşucusunun farkına varmadığı pek çok şeyi yabancı dil olarak öğrenen kişi fark etmektedir. Anadili konuşucusunun; hayatının hatırlamadığı bir döneminde hiçbir zorlukla karşılaşmaksızın ve sorgulamaksızın alıp kabul ettiği, farkına bile varmadığı kullanımlar yabancıların sıklıkla dikkatini çeker ve kendi anadili ile karşılaştırır ve ister istemez sorgulama süzgecinden geçirir. Bu karşılaştırma ve sorgulama sürecinde ise öğrencilerin sorduğu sorular, kendisine bu yabancı dili öğreten öğretmene hem yıllardır konuştuğu anadili hakkında hiç de farkında olmadığı pek çok şeyi öğretir hem de onu şaşırtabilir.

Burada söz edilen bazı ayrıntılar, karşılaşılabilecek sorunları öngörme ve sorunları giderme amacı taşımaktadır. Burada basitten karmaşığa doğru bir yol izlenmeye çalışılmış, Ankara Üniversitesi TÖMER’de kullanılan ders kitabı esas alınarak açıklamalar yapılmıştır. Kimi zaman kitabın eleştirisine de yer verilmiştir. Ayrıca yabancılar Türkçe öğretimi için yazılan bazı kitaplarda sıkça yapıldığı gibi çeviriye, özellikle de anadile ya da öğrencinin bildiği dillerden birine yapılan çeviri ya da karşılaştırmaya HİTİT kitabında yer verilmemiştir. Zaten hiçbir dildeki dilbilgisi kurallarının diğer bir dildeki dilbilgisi kurallarıyla birebir örtüşmesi beklenmemelidir. Diller arasında benzeşen yanlar olabileceği gibi benzeşmeyen yanlar da bulunur. Bazı

anlatımların başka dillerde karşılığı bulunmayabilir. Ulaçların öğretiminde de - ki Türkçe bu konuda çok zengin bir dildir ve bu zenginlik Türkçe öğrenen yabancıları şaşırtmaktadır- Türkçeyi öğrenen yabancıların karşılaştığı zorlukların başında, öğrenilen bazı dilbilgisi kurallarının anadilinde karşılığının olmaması ya da anadiliyle birebir örtüşmemesi gelmektedir. Bu tez çalışmasında da öğretilen dilbilgisi kurallarının başka dillerle karşılaştırılmasına ya da başka dillere çevirisine yer verilmemiştir. “Türkçeyi Türkçe olarak öğretme ilkesi” esas alınmıştır.

Türkçenin yabancılara öğretiminde tüm ulaç eklerinin tüm işlevlerinin verilmesi elbette olumlu sonuç vermeyecektir. Ama bu işlevler konusunda öğretmenin bilgilendirilmiş olmasının olumlu sonuç alınmasına katkıda bulunacağı kanaatini taşıyorum. Bu tezde ulaçların nasıl örneklendirileceği yanında öğreticiye yönelik bilgilere de yer verilmiştir. Hangi bilginin öğrenciye verileceği, hangi bilginin öğretmene yönelik olduğu yolunda her hangi bir sınırlama yapılmamıştır. Bu konuda seçim; öğrencilerin düzeyi ve kapasitesi göz önünde tutularak sınıfın durumuna göre uygulanması, öğretmenin kararına bırakılmıştır.

Bu tezde Giriş bölümünden sonra 1. bölümde Türkçenin dilbilgisel özelliklerine, ulaçların tanımı ve sınıflandırılmasına değinilmiş; 2. bölümde Ankara Üniversitesi TÖMER’deki dil öğretimi hakkında bilgi verilerek HİTİT ders kitabının tanıtımı yapılmış, 3. bölümde Temel, Orta ve Yüksek düzeyde ulaç öğretimi ele alınmış; 4. bölümde HİTİT kitabında ele alınmayan ulaçlara değinildikten sonra 5. bölümde ise HİTİT kitabı ulaçlar yönünden genel olarak değerlendirilmiştir.

1. TÜRKÇENİN DİLBİLGİSEL YAPISI İÇİNDE ULAÇLARIN YERİ

Türkçe Ural Altay dil ailesine ait sondan eklemeli bir dildir. Bu özelliğiyle belli bir köke değişik ekler getirilerek yeni sözcükler elde edilebilen yapım ekleri olduğu gibi anlamı değiştirmeyecek biçimde ulanarak sözcükleri bulundukları söz öbeğinde anlamlı hale getiren çekim ekleri bulunur. Eylemlere getirilen birtakım çekim ekleri dışında eylemleri adlaştırma, sıfatlaştırma ve zarflaştırma gibi işlevlere sahip ekler de vardır. Eylemleri zarflaştırmaya yarayan ekler ulaç ekleri olarak adlandırılır.

Türkçe sondan eklemeli bir dil olarak geniş bir ulaç eki çeşitliliğine sahiptir. Bu çeşitlilik, anlatım zenginliği ve kıvrak bir anlatım sağlamaktadır. Doğan Aksan Anlambilim adlı eserinde bunu şöyle açıklar: “Türkçenin anlambilim açısından da önemli olan bir sözdizimi özelliği, bileşik tümcelerde ve girişik tümcelerde kendini göstermektedir. Hint-Avrupa dillerinde görülenin tersine, genel olarak yan tümceler (değişik yargılar) ana, temel tümcelere ilgi adlarıyla değil, ortaç (participle) ve ulaç (gerund)larla bağlanmakta, böylelikle daha kısa yoldan, daha kıvrak bir anlatım sağlanmaktadır.” (Aksan, 1998: 172)

Eylemlerin farklı durumlara göre ekler alarak belirteç (zarf) işlevinde kullanıldığı görülür. Belirteçler de Nasıl? Niçin? Ne şekilde? Neden dolayı? Ne zaman? Ne zamandan beri? Ne zamana kadar? sorularına cevap verirler. Akçataş bunu şöyle açıklar: “Zarfların fiillerle kurduğu ilişkiler, cümlelerin, cümlelerin en önemli unsuru olan yüklemnin daha iyi anlaşılmasını sağlar.” (Akçataş, 2002:13)

“Türkçede Tümce Kuruluşu: **Özne+Tümleç(ler)+Yüklem** biçimindedir.”
(Aydoğdu, 2002: 58)

Tümleçler; nesne, yer tamlayıcıları; yer, yön, zaman belirteçleri olabilir. Bir başka deyişle ulaçlar, tümce içinde belirteç işlevi yüklenen yan tümceler kurarlar. Türkçede belirteç işlevinde kullanılan yan tümcelerin farklı biçimler alabildiği görülür. “Belirteç

yan tümcelerinin “-erek”, “-ince”, “-ip” vb. özel ekleri bulunur. “İçin”, “gibi” gibi ilgeçlerle birlikte kullanılan yan tümceler de belirteç işlevi üstlenirler. Ayrıca “-de”, “-den” durum ekleri olarak belirteç işlevi gören yan tümceler vardır.” (Erkman-Akerson, Ozil, 1998: 339)

1.1.ULAÇ TANIMLARI:

Ulaçlar konusunda “gerundium”, “bağ-eylem”, “bağ-fiil”, “zarf-fiil” gibi çok farklı adlandırmalar yapılmıştır. İngilizce “Gerund”; Almanca “Konverbum, Konverb, Gerundiv, Gerundium”; Fransızca “gérondif, converbe” gibi karşılıklar verilmiştir. (Bayraktar, 2004: 137) Ulaçlarla ilgili çalışmalarda konu uzmanlarının yaptıkları tanımlar aşağıdaki gibidir:

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz: “Bir yanıyla fiil, bir yanıyla da zarf özelliği taşıyan kategorileri oldukları için, fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarlar; zarf yönleriyle de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını belirleyen zarf görevi yapan yardımcılarıdır. Çekimli hale dönüşmeleri mümkün değildir.” (Korkmaz, 2003: 983) der. Ulaçlar diğer eylemler gibi özne, nesne ve tümleçler olarak yantümceler oluşturabilirler .

Prof. Dr.Doğan Aksan yönetiminde **Neşe Atabay, Dr. İbrahim Kutluk, Sevgi Özel** tarafından hazırlanan **Sözcük Türleri** adlı eserde: “Türkiye Türkçesinde, eylemden türeyen, ancak tümce içinde çoğunlukla belirteç görevini yapan sözcüklere ulaç denir” (Atabay, Kutluk, Özel, 1983: 273) şeklinde bir tanımlama yapılmaktadır.

Nurettin Koç: “Belirteç gibi kullanılan eylemsilere ulaç ya da bağ-eylem denir” (Koç, 1996: 397)der.

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu: “Zarf-fiiller fiilin zarf-fiil işleyişine girmek üzere aldığı özel şekillerdir.” (Banguoğlu, 1974: 429) diye tanımlar.

Tufan Demir: “Özne, nesne, tümleç olarak yan cümlecik kurdukları için eylem, kurdukları yancümleciği anlam ilgileriyle temel cümleye bağladıkları için bağlaç sayılan sözcüklere ulaç (bağeylem) denir.” (Demir, 2004: 466) biçiminde tanımlar.

Prof. Dr. Muharrem Ergin: “Gerundiumlar şahsa ve zamana bağlanamayan mücerret bir hali karşılarlar. Hal ve durum karşılayan kelimelere zarf diyoruz. Şu halde gerundiumlar fiillerin zarf şekilleridir.” (Ergin, 1983: 338) der.

Dr. Mehmet Hengirmen: “Eylemlerden türeyen ve belirteç görevini yapan sözcüklere ulaç denir. Ulaçlar eylem çekimine girmez, yüklem görevi üstlenmezler. çatı ve olumsuzluk ekleri alabilirler.” (Hengirmen, 1995: 254-255) diye tanımlar.

Yard. Doç.Dr. Nesrin Bayraktar: “ Zarf-fiiller, kişi ve zaman kavramı olmadan temel cümlelerin ya da yan cümlelerin yüklemine niteleyen,cümlede genellikle zarf tümleci olarak görev yapan fiilimsilerdir.” (Bayraktar, 2004: 137) demektedir.

1.2. Ulaçların Sınıflandırılması

Ulaçlar, dilbilimciler ve Türkçe dilbilgisi uzmanları tarafından değerlendirilirken farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu dilbilimcilerin ve dilcilerin bu konudaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu "Türkçenin Grameri" adlı eserinde zarf-fiilleri altı ana grupta incelemiş ve anlamlarına göre yaptığı bu gruplandırmada aldığı ekleri örneklerle açıklamıştır. Bu gruplar ve ekler şunlardır:

1. Ulama zarffiilleri: -ip/ -erek
2. Hal zarffiilleri: -e/ -erek/ -ken
3. Karşıtlama zarffiilleri: -meden/ -meksizin/ -acağına/ maktansa / -acak yerde/ -dığı halde/ -makla birlikte/ -masına rağmen

4. Zaman zarffiilleri: yedi gruptur.
- a) izleme zarffiilleri: -ınca/ -dı mı/ -ır -maz
 - b) vakitleme zarffiilleri: -dıkça
 - c) eş zaman zarffiilleri: -dığında/ -dığı zaman/ -dığı sırada
 - d) başlangıç zarffiilleri: -alı/ -dğından beri
 - e) bitim zarffiilleri: -ene kadar/ -inceye kadar/ -esiye kadar
 - f) öncelik zarffiilleri: -meden önce
 - g) sonralık zarffiilleri: -dıktan sonra
5. Sebep zarffiilleri: -mekle/ -dğından/ -acağından/ -dığı için/ -acağı için
6. Karşılaştırma zarffiilleri: -diği kadar/ -eceğı kadar/ -diği gibi/ -eceğı gibi/ -cesine/ -esiye/ -diği boyda/ -diği ölçüde/ diğı tarzda (Banguoğlu,1974:428-440)

Prof. Dr. Muharrem Ergin: “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde bu tür bir gruplandırma yapmaksızın ekleri tek tek incelemiştir. Ele aldığı ekler şunlardır: -a/ -ı/ ıp/ -arak/ ınca/ alı/ -acağız/ -uban/- gaç/ -ışın/ -ken / -dıkça/ -madan (Ergin, 1983: 339-347)

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz :Türkiye Türkçesi Grameri adlı eserinde ulaçları biçimsel yönden;

- “1. Gerçek zarf-fiiller: -(y)A, -(y)I , -(y)Arak, -(y)Ip, -(y)IncA, -(y)AlI, -mAdAn, -(y)In, -ken,
1. Ad-fiil ve sıfat fiillerle kurulan zarf fiiller: -mAksIzIn, -mAklA, -mAsIylA , -DIkçA, -cAsInA, -mAcAsInA, -DığIndAn, -mAktAnsA, -DığIndA, -IşIndA, -AcAğIndA, -AcAğInA, -AsIyA,
2. Değişik yapıdaki Zarf Fiiller: -Ar –mAz, -DI –mAdI, -DI mI, -sA olarak 3 gruba ayırır. İşlevlere göre ise: Tarz bildiren zarf fiiller ve zaman bildirenler” olmak üzere iki gruba ayırır.(Korkmaz, 2003: 884-1046)

Nurettin Koç: Gruplandırma yapmadan işlevlerine göre örneklendirme yapmıştır. Koç’a göre ulaçlar: “-a, -a –a, -acağına,-acağı yerde, -acağından, -alı, -alı beri, -ar –maz, -anda, -arak, -asıya, -casına,-dı –alı, -dğına, -dığı biçimde, -dığı halde, -dığı

sırada, -dığı zaman, -dığında, -dığınca, -dığından, -dı mı, -dıkça, -dıktan sonra, -ınca, -ıp, -ken, -madan, -madan önce, -maksızın, -maktan, -maktansa”

İlgeç öbeğinin ulaç gibi kullanılması:

“-acağı gibi, -dığı gibi, -acağı kadar, -dığı kadar, -ana kadar, -dan dolayı, -dığı için, -dığına göre, -mak için, -makla, -makla birlikte, -mak üzere, -masına karşın, -incaya kadar” biçiminde gruplandırmıştır. (Koç, 1996: 400-417)

Dr. Hadi Benhür; hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde ulaçları işlevlerine göre şöyle sınıflandırmıştır;

“1. Bağlama fonksiyonu yapan zarf- fiiller: -Ip, -ArAk

2. Durum bildiren zarf fiiller: -ArAk, -A –A,-ken

3. Zaman bildiren zarf fiiller:

a) Başlama zarf fiilleri:-AlI,-DIğIndAn beri

b) İzleme zarf fiilleri: -IncA, -Ir –mAz, -DI mI,-DIğI zaman,-DIğIndA, -DIğI sırada

c) Öncelik zarf fiilleri: -mAdAn önce,-AcAğI zaman –AcAğI sırada

d) Sonralık zarf fiilleri: -DIktAn sonra

e) Bitim zarf fiilleri: -AnA kadar, -IncAyA kadar, -AsIyA kadar

f) Zamanlama zarf fiilleri: -DıkçaA, -DIğI sürece

2. Sebep bildiren zarf fiiller: -DIğI için, -DIğIndAn, -AcAğI için,-AcAğIndAn, -DIğInA,-mAk üzere, -DIğInA göre, -AcAğInA göre

3. Karşılaştırma zarf fiilleri:-DIğI kadar, -AcAk kadar, -DIğI gibi-AcAğI kadar, -AcAğI gibi, -cAsInA, -DIğIncA

4. Zıtlık ifade eden zarf fiiller: -mAdAn, -AcAğInA, -DIğI halde, -mAsInA rağmen, -mAktAnsA, -AcAk (-AcAğI) yerde, -mAksIzIn”

Bu tezde –“ArAk, -DIğI gibi” gibi bazı ulaçlar birden fazla anlamda kullanılabildiğı için farklı gruplarda değerlendirilmiştir.

Bunlar dışında hiçbir gruba girmeyen –i, diye şekli, -mAktAn, -DIğI takdirde, -mAk için, -mAsI için, -mAklA, -mAklA birlikte, -mAk kadar, -mAktAn, -DIğI tarzda, -DIğI ölçüde gibi zarf fiiller, anlamlarına kısaca değinilip geçilmiştir. (Benhür, 1993: 47-49)

Görüldüğü gibi ulaçlar konusu uzmanlar tarafından farklı sınıflandırmalar içinde ele alınmaktadır. Bu tez çalışmasında esas olarak HİTİT kitabındaki sınıflandırmalar doğrultusunda adlandırmaya gidilmiştir. Sınıflandırmaya fazla girmeksizin ulaç eklerinin anlamları, işlevleri ve kullanımları üzerinde durarak bu eklerin yabancılara ne şekilde öğretilbileceği, Ankara Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanmış olan ve bu merkezde halen kullanılmakta olan HİTİT kitabında nasıl öğretildiği konusu ele alınarak bunun en verimli şekilde nasıl yapılacağı yanında düzeye göre tüm işlevlerinin nasıl verilebileceği konuları irdelenecek ve bunu yaparken HİTİT kitabında ele alınış biçimleri değerlendirilecektir. Bu çalışmada ulaçların adlandırılması yapılırken HİTİT'te kullanılan terminoloji benimsenmiştir.

2. ANKARA ÜNİVERSİTESİ TÖMER'DEKİ DİL ÖĞRETİMİ

Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi TÖMER, yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla 1984 yılında kurulmuştur. Daha sonra yabancılara Türkçe öğretiminin yanında başta İngilizce olmak üzere diğer yabancı dillerin de öğretilmesine başlanmıştır. Halen Ankara Üniversitesi TÖMER'de yabancılara Türkçe öğretimi dışında Türklere; İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, İspanyolca, Rusça, Yunanca, Macarca gibi Avrupa dilleri yanında Japonca, Çince, Arapça gibi Asya dilleri öğretimi de yapılmaktadır. 210 idari , 421 akademik personeli bulunan TÖMER; Ankara (Kızılay, Tunalı Hilmi), İstanbul (Şişli, Taksim), İzmir, Antalya, Alanya, Bursa, Kayseri, Trabzon, Samsun ve Denizli'deki toplam 12 şubesinde dil öğretimini sürdürmektedir.

TÖMER'de Türkiye'ye Türkçe öğrenmek üzere gelen öğrencilere her düzeyde Türkçe öğretilmektedir. Dünyanın çeşitli ülkelerinden insanlar TÖMER'de Türkçe öğrenmektedir. Bunlar arasında Türkiye'de üniversitede okumak amacıyla gelenler başta olmak üzere; gazeteci, öğretmen, sosyal danışman, işadamı, diplomat, subay, dilbilimci, öğretim görevlisi, araştırmacı, öğretmen, avukat, doktor, Türkoloji öğrencileri gibi çeşitli meslek gruplarından öğrencilerin yanında ev hanımları ve Türkçeyi sadece hobi olarak öğrenenler de bulunmaktadır. Gençler çoğunluğu oluştururken orta yaşlılar ve ileri yaştakiler de bulunabilmektedir. Genellikle yetişkinlere Türkçe öğretilmektedir.*

TÖMER'de (bazı dillerin kur sistemi değişiklik gösterse de) Türkçe öğretiminde 12 kurdan oluşan bir program uygulanmaktadır ve her kur sonunda sınav yapılır. Bu sınavda her bölümün ayrı bir baremi vardır ve her öğrenci belirtilen en az puanı almak zorundadır. Yapılan sınavlar ve not baremleri aşağıdaki gibidir;

* Ayrıntılı bilgi için bkz. Anadolu'nun 60 yıllık bilim ve Kültür Köprüsü Ankara Üniversitesi-Tarihçe

	En az/en yüksek
Okuma	15/25
Dinleme	15/25
Karşılıklı konuşma	9/15
Sözlü Anlatım	6/10
Yazma	15/25
	+ _____
	60/100

Öğrenci bu sınavların her birinden belirtilen en az puanı almak zorundadır. Herhangi bir dersten minimum puanı alamayan öğrenci tek ders sınavına girer, geçtiği takdirde bir üst kura devam edebilir. Tek ders sınavından geçemezse ya da birden fazla dersten kalırsa aynı kuru tekrar eder. Kur tekrarının sınırı olmamakla birlikte T.C. Devlet Bakanlığı tarafından burs verilerek Türkiye’de üniversitede okumak üzere getirilen öğrenciler aynı kuru iki defa tekrar ederse ve yine başarısız olursa 3. kez aynı kura devam edemez ve bursu kesilir.

Ankara Üniversitesi TÖMER’de dört temel beceriye eşit oranda önem verilir. Okuma, dinleme, yazma ve konuşma çalışmaları genellikle birbirine paralel yürütülür. Okutulan ya da dinlenen bir metin hakkında konuşulur, tartışılır. Daha sonra bu sınıf içinde yapılan konuşmalardan yola çıkılarak öğrencilerin bu konudaki fikirlerini yazmaları istenir. (Bazen öğrencilerin sınıf içinde konuşurken savunduğu fikrin tam tersini yazılı anlatımda savunduğu görülür). Sınıf içi tartışmalar genellikle iyi bir zihin egzersizi işlevi görür. Ayrıca Yüksek Türkçede her okuma parçasının başlangıcında ön çalışma niteliğinde olabilecek sınıf içi konuşma ve tartışma konuları bulunmaktadır. Bunlar da konu işlenişini zevkli hale getirmekte ve sınıfın motivasyonunu arttırmaktadır. TÖMER’deki sistemde dersler yabancı bir dille anlatılmaz. Ulaş öğretiminde de yabancı dile başvurulmaz. Bu şekilde öğrencinin zaman içinde Türkçe düşünme becerisini kazanması sağlanması hedeflenir.

Ankara Üniversitesi TÖMER’de uygulanan yöntemde Seçmecî Yaklaşımın tercih edildiği görülür. Bu yaklaşımda değişik yaklaşımların uygun görülen elverişli yönleri

alınarak kullanılmaktadır. Dilbilgisi öğretilirken tümevarım ve tümdengelim teknikleri bir arada kullanılır. Bu yönüyle “bilişsel öğrenme” yaklaşımının benimsendiği söylenebilir. (Demirel, 1993: 42-47) Ancak yaptırılan diğer çalışmalar tamamen iletişimsel yöntemin özelliklerini taşır. Dil bilmenin gramer bilmek demek olmadığı açıktır. Yaşayan bir olgu olarak dil, dilbilgisi kurallarının işlevlerini ve kullanımlarını öğrenmek ve doğru şekilde kullanmaktır. Örneğin bazı kullanımlar sadece yazı diline özgüdür, bazıları ise konuşma diline. Bazıları ise her ikisinde de kullanılabilir. O halde kullanımların durumsallığı da önem taşımaktadır. Derslerde kitaptaki alıştırmaların ya da örnek tümcelerin hangi durumda kullanıldığı ile ilgili netlik söz konusu değilse bunun hangi durumda kullanılabileceği sınıfta açıklanarak anlaşılması sağlanır.

Öğretmen sınıf içinde her şeyi bilen ve en çok konuşan kişi değil, öğrencilere kendilerini ifade etme fırsatı veren, onları derse katılmaları için teşvik eden, sınıfı orkestra şefi gibi idare eden, herkese söz hakkı veren ve derse ilgiyi canlı tutmaya çalışan kişi olmalıdır. Bunu bazen küçük şakalarla, bazen oyunlarla, bazen fıkralarla, bazen de öğrencilerin ilgisini çekebilecek metinlerle yapar.

TÖMER’de okutman adayları sınavla belirlenir. Adaylar Dilbilim, Türkçe öğretmenliği, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinden lisans derecesinde mezun olmak zorundadır. Okutmanlık sınavında 30 sorudan oluşan bir test, 2’si zorunlu olmak üzere 3 sorudan oluşan yazılı anlatım sorusu sorulur. Yazılı anlatım soruları Dilbilim, Dil öğretim yöntemleri, Türkçenin genel özellikleri konularını içerir. Sınavı kazananlara 120 saatten az olmamak üzere bir staj programı uygulanır. Bu program içinde; HİTİT kitabının eğitimi yanında; teorik dersler, öğrenci ile iletişim kurma, sınıf yönetimi, pratik derslerde ise tecrübeli okutmanların derslerini dinleme, bu sınıflarda en az iki okutman gözetiminde ders anlatma, gözetmen olmaksızın ödev kontrolü, alıştırmayı yaptırma, ders anlatma gibi uygulamalar bulunmaktadır.

TÖMER sadece kendi bünyesinde görevlendireceği okutmanlara staj programı uygulamamaktadır. Bunun yanı sıra değişik ülkelerde yabancılara Türkçe öğretmek üzere görevlendirilecek MEB mensuplarına, yapılan anlaşmalar çerçevesinde çeşitli

yurt dışı üniversitelerinin Türkçe Öğretmenliği Bölümü 3. ve 4. sınıf öğrencilerine de TÖMER’de staj programı uygulanmaktadır.

2.1. Hitit Ders Kitaplarının Tanıtımı

TÖMER’deki Türkçe öğretiminde 1984-2002 yılları arasında Mehmet Hengirmen’in yazdığı Türkçe Öğreniyoruz 1-2-3 serisi okutuluyordu. 2001 yılında bünyesindeki idari değişiklikten sonra TÖMER’in ilk öğretim elemanlarından ve ilk Başkan Yardımcısı olan Hadi Benhür başkanlığında TÖMER okutmanlarından oluşturulan bir komisyon toplanarak bir yıllık bir sürede HİTİT 1-2-3 serisi yazıldı. Ağırlıklı olarak Ankara Tunalı Hilmi Şubesi okutmanları görevlendirildi. 2002 Ekim ayı itibarıyla da HİTİT kitabı kullanılmaya başladı.

Halen TÖMER’de Yabancılar Türkçe öğretimi HİTİT kitabıyla yapılmaktadır. Her set; 1 Ders Kitabı, 1 Çalışma Kitabı, 1 Anahtar Kitap (İng, Alm) ve 2 dinleme kasetinden oluşmaktadır. HİTİT kitabının Öğretmen Kitabı bulunmamaktadır. Öğretmen kitabı yerine; eski okutmanlara yeni sisteme ilk geçişte gerek kitabın kullanımı gerekse dilbilgisi kurallarının öğretimiyle ilgili bir eğitim verilmiştir. Bu 30 saatlik bir eğitim programıdır. İşe yeni başlayan okutmanlara ise daha önce belirtildiği gibi 120 saatten az olmamak üzere bir staj programı uygulanmaktadır.

HİTİT Ders kitabı, dil düzeylerine göre baktığımızda aşağıdaki gibi düzenlenmiştir:

HİTİT 1 Temel düzey 1-2-3-4

HİTİT 2 Orta düzey 1-2-3-4

HİTİT 3 Yüksek düzey 1-2-3-4

Kurların ünitelere göre dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

1. kur Temel 1 düzeyi: 1-3. ünite

2. kur Temel 2 düzeyi: 4-8. ünite

3. kur Temel 3 düzeyi: 9-12. ünite

4. kur Temel 4 düzeyi: 13-16. ünite

5. kur Orta 1 düzeyi: 1-4. ünite
6. kur Orta 2 düzeyi: 5-8. ünite
7. kur Orta 3 düzeyi: 9-12. ünite
8. kur Orta 4 düzeyi: 13-16. ünite
9. kur Yüksek 1 düzeyi: 1-3. ünite
10. kur Yüksek 2 düzeyi: 4-8. ünite
11. kur Yüksek 3 düzeyi 9-12. ünite
12. kur Yüksek 4 düzeyi: 13-16. ünite

Görüldüğü gibi toplam 12 kur bulunmaktadır. Her kurda haftalık 20 saat 4 haftalık ya da 10 saat 8 haftalık program uygulanır. Temel 4 ve Orta 4 sonunda yapılan sınavlarda sertifika verilir. Diğer kurların bitiminde yapılan sınavlarda başarılı olan öğrencilere ise kursa katılım belgesi verilir. Yüksek 4 sonunda yapılan sınavda başarılı olan öğrenciler Diploma almaya hak kazanır. Diploma düzeyi Avrupa Dil Portfolyosuna göre C1 düzeyine tekabül eder. Diploma düzeyi, yabancı öğrencinin bir yüksek öğretim kurumundaki Türkçe dersleri izleyebilecek yetkinliğe ulaşmış olduğunu belirtir.

HİTİT ders kitabında yer alan dilbilgisi kuralları basitten karmaşığa doğru sıralanmıştır, ancak sarmal şekilde geri dönüşlere yer verilmemiştir. Yani dilbilgisi kuralı öğretilirken; temel kurlarda basit ve sıkça kullanılan, yüksek kurlarda karmaşık ve daha seyrek kullanımların verilmesi gerekli görülmemiştir.

Görüleceği gibi HİTİT kitabında dilbilgisi öğretimine yönelik alıştırmalar boşluk tamamlama türündedir. Aslında bu tür alıştırmalar, sadece ünlü uyumu ve iki ünlü yan yana geldiğinde araya “y” kaynaştırıcısı gelmesi kurallarını bilmekle tamamlanabilir. Yani öğrenci üretime yönelik hiç bir çalışma yapmadığı için bu alıştırmalar mekanik olarak değerlendirilebilir. “Daha çok Konuşsal-İşitsel yaklaşımın bir özelliği olan mekanik alıştırmalar daha çok tekrarlama yaparak, alışkanlık kazanarak dilbilgisi öğrenmeyi hedefler.” (Zengin, 1995: 7) Oysa Bildirişimsel-İşlevsel yaklaşımda durumsallık ve işlevsellik ön plandadır. Kitapta, öğretilmesi hedeflenen dilbilgisi kurallarının hangi durumda, hangi ortamda, ne şekilde kullanılacağı gibi konularda her

hangi bir yönerge olmamakla beraber salt mekanik öğrenmenin hedeflenmediği, bilişsel öğrenmenin de hedeflendiği gözlenmektedir. Bilindiği gibi “bildirişimsel yöntemde kurallara uygun tümce kurmaktan çok iletişim kurmaya yönelik edimin gerçekleşip gerçekleşmediği önem taşır.” (Zengin, 1995: 12)

Ayrıca modern dil öğretim yöntemlerinde özellikle “İletişimsel yöntemde her ne kadar dilbilgisi öğretimi önemsenmemiş” olsa da (Aydın1996: 6) Türkçenin dilbilgisi bilmeksizin öğrenilebilecek bir dil olmaması, dilbilgisi öğretimini kaçınılmaz kılmaktadır. Öğrenciler bazı dilbilgisi yapılarını anlamak için zaman zaman kendi dillerine çevirmektedirler. Bazı öğrenciler anadilleriyle karşılaştırmalı dilbilgisi kitapları kullanarak dilbilgisi yapılarını kavramaya çalışmaktadır. Ancak sınıf içinde kullanılan tek dil Türkçedir. Öğrencilerin karşılaştığı, belki zorluk olarak nitelendirilebilecek tek konu; öğrenilen dilbilgisi konularını, okudukları ya da dinledikleri metinlerde kolayca anlayabildikleri halde kendileri tümce kurarken gerek sözlü gerekse yazılı anlatımda kolayca, doğru ve uygun biçimde kullanamamalarıdır. Bir kurda öğrenilen dilbilgisi yapısının yerleşmesi, doğru ve etkin kullanımı çoğu zaman bir iki kur sonra olabilmektedir. Zira ulaçları öğrenmeye başladıktan sonra öğrenci daha uzun ve girişik tümceleri anlayabildiği gibi kendisi de uzun ve girişik tümceler kurabilmektedir. Ulaçların öğretimi, basit tümcelerden girişik tümcelere geçiş noktasıdır.

Esasen HİTİT kitabı Yabancılar Türkçe öğretmek için yazılmış bir kitap olmakla birlikte; sınıf içinde, öğretmen tarafından kullanılmak üzere hazırlanmış olduğu için tüm dilbilgisi açıklamaları kitapta yapılmamıştır. Bundan dolayı kitap kendi kendine Türkçe öğrenmeye çalışan biri için elverişli değildir. Ancak bir öğretmen denetiminde Türkçe öğrenmek isteyenlere uygundur. Ulaçların öğretiminde de aynı nitelik karşımıza çıkmaktadır.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki HİTİT kitabı pek çok ülkede çeşitli kurslarda, Türkçe öğretimi yapılan merkezlerde ve Türkoloji Bölümlerinde okutulmaktadır. Bazı öğrenciler bu kitabı kendi ülkelerindeki kurslarda kullandıkları halde Türkiye’deki eğitim kadar başarılı sonuç alamadıklarını belirtmektedirler. Bunun sebebi; dilin,

yaşandığı yerde öğrenmenin avantajı olduğu kadar HİTİT kitabını okutan öğretmenin kitapla ilgili ayrı bir eğitim almamış olmasından dolayı yeterli ve etkin bir program uygulayamamasıdır. Genellikle yurt dışında Türkçe öğretimi konusunda çalışanlar; anadili Türkçe olup Türkçenin Yabancı Dil olarak öğretimi ya da herhangi yabancı dil öğretimi konusunda teorik ya da pratik herhangi bir eğitim almamış kişilerdir.

Biçimsel özellikleri yönünden ele alındığında HİTİT serisi 21 X 27.5 boyutlarında, 1. sınıf kağıda renkli baskısı olan, içindeki fotoğraf ve karikatürlerle görsel anlamda çekici bir kitap niteliği taşımaktadır. Fotoğraflarda Türkiye'nin görülmeye değer yerleri; Türk yemekleri, Türk düğünleri, Türk evleri, Türk büyükleri Türk yazar ve şairleri gibi Türk kültürüne ilişkin öğeler göze çarpmaktadır. Temel düzeyde bej rengi; orta düzeyde açık yeşil; yüksek düzeyde ise açık pembe olarak hazırlanmış kitap kapağı olan bu set, adını eski bir Anadolu uygarlığı olan Hititler'den almıştır. Hititler'in amblemi olan Güneş Kursu; Ankara Üniversitesi'nin de logosu olup HİTİT kitabının kapağında yer almaktadır. Baskı ve kağıt kalitesi oldukça iyidir.

3. HİTİT DERS KİTAPLARINDA ULAÇLARIN DÜZEYLERE GÖRE ÖĞRETİMİ

HİTİT kitabında ulaçlar zorluk derecelerine ve kullanım sıklıklarına göre kurlara yayılmıştır.

Bu tez çalışmasında önce; ele alınan ulaç ekine ilişkin kısa bir bilgi verilecek, tanım ya da sınıflandırma yapılarak; düzeye uygun örnekler verilecek, açıklama yapılacaktır; daha sonra ilgili ulaca ilişkin HİTİT kitabından örneklere ve alıştırmalara yer verilerek; bunların düzeye uygunluğu ve ele alınış biçimi değerlendirilecektir. Ayrıca her kur sonunda yer alan ve o ulacın öğretimini içeren okuma ve dinleme metinleri; sözcük dağılımı ve düzeye uygunluğu yönünden incelendikten sonra her bölümün sonunda tüm kitabın ulaçlar yönünden değerlendirmesi yapılacaktır.*

3.1. Temel Düzeyde Ulaçların Öğretimi

HİTİT kitabında ulaçların öğretimi Temel 4 düzeyinde başlamaktadır. Bu düzeye gelene kadar öğrenci ad durum eklerini; şimdiki zaman, belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, geniş zaman, gelecek zaman gibi temel zamanları, tamlamaları, iyelik eklerini, pekiştirme sıfatlarını, -DAn önce/sonra gibi yapıları, -CA, -Iık,-II, -sIz gibi ekleri, mastar eklerini, -DIr bildirme ekini, yeterlilik eylemini öğrenmiştir. Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için Ek 1’de HİTİT 1’in içindekiler bölümüne bakılabilir.

*

Düzeye uygun olarak seçilmiş örnekler, tarafımdan hazırlanmış olup öğretmenin sınıf içinde kullanabileceği nitelikte olmasına özen gösterilmiştir. Bu örneklerde öğrencinin bilmediği dilbilgisi kurallarının ve bilmedikleri sözcüklerin kullanılmamasına dikkat edilmiştir.

3.1.1. Eylem+(y)Ip

Genel olarak birbiri ardınca yapılan, aynı kişi, kip ya da zaman eki taşıyan eylemleri, ulaçları, ortaçları ya da mastarları birbirine bağlayan bir bağlama ulacıdır.

Örnek:

Eve gideceğim, dinleneceğim.

Eve **gidip** dinleneceğim.

Geçen yıl çok çalıştık, yorulduk.

Geçen yıl çok **çalışıp** yorulduk.

Sana telefon edeyim, haber vereyim.

Sana telefon **edip** haber vereyim.

Adam yolda kaza geçirmiş, ölmüş.

Adam yolda kaza **geçirip** ölmüş.

Burada dikkat edilmesi gereken husus; bu ulaç istemli ve istemsiz yapılan iki ve ya daha fazla eylemi birbirine bağlar. Yani ardışıklık söz konusu olsa bile istemli gerçekleşen bir eylemin istemsiz eyleme bağlanması mantıksız sonuç verir.

Adam kaza **geçirip** ölmüş.

istemsiz istemsiz

Adam arabasına **binip** gitti.

istemli istemli

Tümceleri tutarlı iken;

Adam arabasına **binip** ölmüş.

istemli istemsiz

Tümcesi tutarsızdır.

-Ip bazen ortaçları ya da diğer ulaçları da birbirine bağlayabilir. Bu tür kullanımlarının orta düzeyde verilmesi daha uygundur.

Gidip gelirken bir kızla tanışmış.

Durup dururken bu da nereden çıktı?

Sorup öğrenmekte yarar var.

Anlayıp dinlemeden karar verme.

Bazen –Ip’ın bağlandığı eylem olumsuz da olabilir. Bu durumda yüklendiği anlam olumsuz olur:

Adam günlerdir **yemiyor, içmiyor.**

Adam günlerdir **viyip** içmiyor.

Bana **uğrayıp** haber vermedi.

-Ip bazen tekrarlanarak kullanılır. Bu durumda eylemin tekrarlanması söz konusudur ve *Durum Ulaç* işlevinde kullanılır.

Postacı kapıyı **çalıp çalıp** gitti.

Nasıl?

Yüzüme **bakıp bakıp** gülüyor.

Yatıp kalkıp dua etsinler.

“-Ip ulaç genellikle aynı özneye sahip eylemleri birbirine bağlamakla birlikte bazen farklı öznelere de kullanılabilir.”(Aydın, 2004:13-14):

Bu hastalık bulaşıcı **olup** ilaçların düzenli alınmasına dikkat edilmelidir.

Güneş doğup yola çıktığımızda bazı şeyleri unuttuğumuzu fark ettik.

Bazen –İp’tan sonra dA bağlacı gelir. Bu durumda sebep-sonuç ilişkisi anlamı kazanır.

Adam her şeyi çalışıp da kazanmış.

SebeP sonuç

Oturup da dinlenelim.

Okuyup da ne olacaksın?

3.1.1.1. HİTİT 1’den –İp Ulaç Ekine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa 167):

1. Babam bana “*Sen okuyacaksın!*” der. Babam bana “*Sen büyük adam olacaksın!*” der.

Babam bana “Sen **okuyup** büyük adam olacaksın!”der.

Alıştırmalar :

1. Ailesini 20 yıl önce terk etti./ Yurt dışına gitti.

.....

2. Polis suçluyu uzun bir aramadan sonra buldu./ Getirdi.

.....

3. Kartalkaya’da bir gece konaklayalım./Sonra gelelim.

.....

4. Filmi seyretsin./ Bize de anlatsın.

.....

5. Geçmiş sık sık düşünüyorum./ Ağlıyorum.

.....

6. Kütüphaneye gidelim./ Bu konuyu araştıralım.

.....

7. O fıkrayı birbirlerine tekrar tekrar anlatıyorlar./ Gülüyorlar.

.....

(Bu alıştırmanın “ O fıkrayı birbirlerine anlatıp anlatıp gülüyorlar.”
Biçiminde yapılması beklenmektedir.)

8. Bebek mamasını yedi./ Uyudu.

9. Cebindeki doları bozdurdu./ Alış verişe gitti.

3.1.1.2. –Ip Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme:

-Ip ulaç ekinin kullanıldığı bir diğer durum ise Dolaylı Anlatımın soru ya da belirsizlik biçimidir. HİTİT kitabında bu kullanım (HİTİT 2) Orta 4 Düzeyinde Dolaylı Anlatım konusunda anlatılmaktadır.

“O gelecek mi , gelmeyecek mi?” diye sordum.
Onun **gelip gelmeyeceğini** sordum.

“O gelecek mi, gelmeyecek mi?” bilmiyorum.
Onun **gelip gelmeyeceğini** bilmiyorum.

Ayrıca –Ip Sürerlilik eyleminde kullanılır:

Bütün gece **çalışıp durdu.**

Bana öyle **bakıp durma.**

Yanındakine sürekli bir şeyler **sorup duruyordu.**

Adam sabahtan akşama kadar içki **içip duruyor.**

Bu kullanım HİTİT kitabında 3. kitapta Sürerlilik Eylemi konusunda anlatılmaktadır.

Gerçekten de gerek yazı dilinde gerekse sözlü dilde en çok kullanılan, hayatın her alanında karşılaşılan ve kullanımı da nispeten kolay olduğu için rahat öğrenilen ulaçlardan biridir. Öğrencinin de konuşma ve yazma konusunda en çok gereksinim duyacağı ulaçların başında gelir. Basit kullanımlarının öğretimi kolayca

yapılabilmektedirken Temel düzeyde karmaşık kullanımlarına girilmemektedir. Bu isabetli bir tutumdur. Dolaylı anlatımda kullanımı Orta 4 ve sürerlik eylemi kullanımları Yüksek 2’de verildiği halde kalıplaşmış söz öbeklerindeki ve farklı öznelerle kullanımı gibi konulara değinilememektedir. Ancak, özellikle özgün metin kullanımına başlandıktan sonra (Orta 1 düzeyi) kullanılan metinlerde öğrenci her türlü kullanımıyla karşılaştığı için –Ip ulaş ekinin öğreniminde farklı kullanımlarına fazlaca yer verilmemiş olması herhangi bir sıkıntı yaratmamaktadır. Bu tezin konusuyla doğrudan ilgili olmamakla birlikte belirtmek gerekir ki; alıştırmalarda yer alan kimi sözcüklerin temel düzeyin söz varlığına uygun olmadığı görülmektedir. Terk et-, suçlu, konakla- gibi sözcüklerin açıklanması sorun yaratabilmektedir. Burada basitçe “hırsız” denebilirdi. Konakla- eylemi yerine ise kal- eylemi tercih edilebilirdi. Terk et- eyleminin bulunduğu tümce ise örnek için güzel bir tümce değil. Bunun yerine “20 yıl önce yurt dışına gitti./ Yerleşti.” Biçiminde bir tümce daha uygun olabilirdi. Yeni bir gramer kuralı öğretilirken, öğrenciye yönelik alıştırmalarda bir de bilmediği sözcüklerin bulunması hedef gramerin iyi anlaşılmasına gibi bir sorun çıkarabilmekte ve çok bilinmeyenli bir denklem gibi algılanabilmektedir.

7. alıştırmadaki tekrarlanma anlamının yeterince yönerge verilmeden ve örnek yapılmadan istenmiş olması kitap dışından örnek yapılmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

3.1.2. Eylem+mAdAn

Bu ulaş, olumsuzluk gösteren durum ulaşlarından. Tümceye kattığı anlam, –mAkSIzIn ile aynıdır. Tümcenin yüklemi olumlu ya da olumsuz olabilir. “Biçimsel yönden değilse de anlamsal yönden –Ip ve –ArAk ulaş eklerinin olumsuzudur.” (Korkmaz, 2003: 1011)

Onu tanımadan hakkında karar veriyorsun.

Kahvaltı etmeden evden çıkmış.

Bilmeden konuşuyorsun.

Kitaplarını almadan gitti.

Bu tümcelerde her iki eylemin özneleri aynıdır. Yüklemin, ulacın belirttiği eylem olmaksızın gerçekleşmesi söz konusudur.

Yüklemin olumsuz olduğu durumlarda ise tümce anlamsal yönden olumlu anlam yüklenir.

Onu **tanımadan** hakkında karar verme. (Tanıyarak karar ver.)

Kahvaltı **etmeden** evden çıkmam. (Kahvaltı edip çıkarım.)

Bilmeden konuşma. (Bilerek konuş.)

Kitaplarını almadan gitme. (Kitaplarını alıp git.)

“–mAdAn önce anlamında kullanıldığında işlev bakımından asıl fiildeki hareketin, zarf-fiilin gösterdiği hareketten önce daha önce gerçekleştiğini gösterir. Bu durumda farklı özne olabilir.” (Korkmaz, 2003: 1011)

Ben gelmeden gitmişler.

Otobüs durmadan inme.

Müdür gelmeden gitmeyeceğim.

3.1.2.1. HİTİT 1’den –mAdAn Ulaç Ekine İlişkin

Örnekler ve Alıştırmalar: (Sayfa 168)

1. Gerçeği ğrenmedi./ Kapıyı vurup çıktı.
Gerçeği **ğrenmeden** kapıyı vurup çıktı.
2. İnsanları **dinlemeden** onlar hakkında yargıya varma.

Bu konu ile ilgili alıştırmalar:

1. Heyecanlanmadı. / Sorulara cevap verdi.
.....
2. Üniversiteden mezun olmamış./ülkesine dönmüş.
.....

3. Muslukları kapatmamışsın./Evden çıkmışsın.
.....
4. Geleceğinizi düşünmüyorsunuz./ Paranızı harcıyorsunuz.
.....
5. Alış veriş yapmadık./Eve döndük.
.....
6. Cesur dağcılar korkmazlar./Dik yamaçlara tırmanırlar.
.....
7. Balıklı gölü görmedi./GAP gezisinden döndü.
.....
8. Öğretmenden izin almadı. /Sınıftan çıktı.
.....
9. Karşılığını al..... kimseye yardım etmez.
10. İyice düşün..... cevapları yazma.
11. Kampa git..... kamp hayatını öğrenemezsiniz.
12. Zirveye çıkıp bayrağımızı dik..... dönmeyeceğim.

3.1.2.2. –mAdAn Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin

Değerlendirme

Görüldüğü gibi örnekler yetersizdir. Alıştırmalarda yüklem olumsuz olduğunda iki tümce yapmak mantıksız olduğu için bu tür örneğe yer verilmemiş.

–mAdAn ulacı en kolay kavranan ulaçların başında gelir. Sadece eksilteli kullanımlar bazen sorun çıkarabilir. Bu sorun da yapılan alıştırmalarla kolayca çözülebilir. Hem düzeye uygun, hem de kolayca kavranan bir ulaç olduğu için sınıf içi uygulamalarda pek fazla sorun çıkmamaktadır.

3.1.3. Eylem+mAdAn önce

“Önce”lik gösteren zaman ulaçlarındandır. Yüklemin gerçekleşmesinden önceki bir eylemi belirtir. “Esas hükmün yardımcı

hükümden daha önce gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini gösterir.” (Benhür, 1993: 93)

Dersten önce, yemekten önce gibi yapılar zaten bilindiği için bunlarla ilgi kurmakta yarar vardır.

Dersten önce çay içelim.

Ders başlamadan önce çay içelim.

Eve gitmeden önce alışveriş yapacağım.

Akşam yatmadan önce kitap okudum.

Türkiye’ye gelmeden önce ülkemde öğrenciydim.

3.1.3.1. HİTİT 1’den –mAdAn önce Ulaç Yapısına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (Sayfa 169)

Seni **tanımadan önce** hayatım bomboştu.

Fırtına **başlamadan** bir saat **önce** gökyüzünde siyah bulutlar oluştu.

Alıştırmalar:

1. Bir filmi izle..... filmin konusunu öğrenmek isterim.
2. Türkiye’ye gel..... de Türk arkadaşları varmış.
3. Başka insanları eleştir..... kendimizi eleştirmek doğru olmaz mı?
4. Saçımı boyat..... arkadaşlarımın fikrini de aldım.
5. Karanlık bastır.....buraya kamp kuralım.
6. Yürüyüşe çık..... malzemelerimizi kontrol edelim mi?
7. Sırrını aç..... karşıdaki insanı iyice tanı.
8. Sınava gir..... günlerce çalıştı.
9. Doğa sporlarını tanıyıp sev.....uzun yıllar basketbol oynadım.

3.1.3.2. –mAdAn önce Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Bu ulaç sınıf içinde öğretilirken herhangi bir sorun çıkmamaktadır. Kitaptaki örnekler sadece 2 tane olmakla birlikte öğrenilmesi gayet kolaydır. Alıştırmaları yaparken, ya da öğrenciden özgün örnek vermesi istendiğinde verilen örneklerle bakılarak olası sorunlar giderilebilir.

3.1.4. Eylem+DİktAn sonra

Bu da “sonra”lık gösteren zaman ulaçlarındandır. “Eylemin yüklemden sonra gerçekleştiğini belirtir.” (Koç, 1993: 400) Yine *dersten sonra*, *yemekten sonra* gibi yapılarla ilgi kurularak anlatılırsa bu düzeyde daha kolay anlaşılır.

Dersten sonra yemek yiyelim.

Ders bittikten sonra yemek yiyelim.

Dişlerimi fırçaladıktan sonra yattım.

Bu kitabı okuduktan sonra bana da anlat.

Bu ulaç, bazı durumlarda şarta bağlılık anlamı taşır. Bu kullanıma incelediğim gramer kitaplarında değinilmemiştir. Ancak Hadi Benhür tez çalışmasında bu anlamına değinmiş ancak tezini hazırlarken alıntı yaptığı kitaplarda örneğine rastlayamadığı için örnekleri kendisinin verdiğini belirtmiştir. (Benhür, 1993: 100)

Ancak bu düzeyde şart tümceleri henüz tam olarak bilinmediği için şu şekilde anlatılabilir:

Sen çalıştıktan sonra elbette başarılı olursun.

Sen çalışıyorsun. O halde başarılı olursun.

Siz saygılı olduktan sonra herkes size saygı gösterir.

Sen istedikten sonra neden olmasın

Sen bile böyle düşündükten sonra başkası ne düşünmez?

Bu anlam olumsuzluk ekiyle daha belirgin olarak kendini gösterir.

Ben istemedikten sonra bu iş olmaz.

Denize girmedikten sonra oraya neden gideyim?

Pratik yapmadıktan sonra Türkçe öğrenemezsin.

3.1.4.1. HİTİT 1'den –DİktAn sonra Ulaç Yapısına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (Sayfa 170)

1. Bu ülkeyi ve insanları **tanıdıktan sonra** sevmeye başladım.
2. Öğretmen soruları **verdikten** beş dakika **sonra** Ayşe sınıftan çıktı.

Alıştırmalar:

1. Ayağı kırıl..... bir daha kayak yapamadı.
2. Şu sarp kayalıkları aş..... işimiz kolaylaşacak.
3. Bir insan çevresine karşı saygılı ol ona da saygı gösteren çok olur.
4. İnsan çalış.....her şeyi başarabilir.
5. Ayten, kendisiyle ilgili dedikoduları duy..... bir gün Semih'ten ayrıldı.
6. Efe ailesini arayıp bul..... mutlu olmuş.
7. Biraz dinlen.....işimize devam edelim.
8. Bir dili tanıyıp mantığını anla.....o dili daha kolay öğrenebiliriz.
9. Nemrut Dağı'nda gün batımını izle.....tekrar oraya gitmek isteyebilirler.
10. Sınavın birinci aşamasını geç.....ikinciye gözü kapalı geçer.
11. Türkiye'ye gel..... iki hafta..... kursa kayıt yaptırdı.

3.1.4.2. -DİktAn sonra Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-DİktAn sonra'nın şart anlamı taşıyan biçiminin temel düzeyde öğretiliyor olması sınıf içinde sorun çıkarabilmektedir. Hem şart tümcelerinin bilinmemesi

hem de temel düzey için bu kullanımın çok gerekli olmaması sebebiyle bu kurda öğretilmesi uygun değildir. 11. alıştırma da olduğu gibi –DIktAn sonra yapısının “geldikten iki hafta sonra” gibi araya zamanla ilgili başka öğeler sokularak kullanımının öğretilmesi yararlıdır. Bunun dışında sıkça kullanılan zaman ya da sonralık anlamında kullanımı vurgulanmalıdır.

3.1.5. Eylem+mAk/mA+iyelik için

3.1.5.1. Eylem+mAk için

Temel 4 düzeyinde öğretilen sebep belirten ulaçlardandır. Hitit’in 15. ünitesinde yer almaktadır.

Bir amaç, bir hedef söz konusudur.

Sağlıklı **olmak için** sigara içme.

Ne için?Ne amaçla

Ekmek **almak için** bakkala gidiyorum.

Başarılı **olmak için** çok çalış.

Türkçe **öğrenmek için** Türkiye’ye geldim.

Bazen genel kuralları açıklamak için de kullanılır. Bu durumda kişiye özel bir durum söz konusu değildir.

Sağlıklı **olmak için** iyi beslenmek lazım.

Buradan **Taksim’e gitmek için** otobüse binmek lazım.

3.1.5.2. Eylem+mA+iyelik eki için

İki eylemin farklı öznesi olduğunda mastar eki iyelik eki alır. Anlamı –mAk için ile aynıdır. Ancak kullanımı farklıdır.

Ekmek **almak için** bakkala **gittim**.

Ben

ben

Kompozisyon **yazmanız için** kağıt **getirdim**.

Siz

ben

Eşim Türkçe **öğrenmem için** ısrar ediyor.

Beni **anlaman için** başka ne yapayım?

3.1.5.3. HİTİT 1'den –mAk için ve –mA+iyelik eki için Ulaç Yapılarına İlişkin Olumlu Örnekler (Sayfa 177)

1. Buraya seni **görebilmek için** geldim.
2. Kendimi **savunmam için** bana fırsat vermiyorsun.
3. En iyi kararı **vermesi için** ona yardım edelim.

Alıştırmalar:

1. Onunla evlen..... eğitimi yarıda bıraktı.
2. İyileşebil..... ilaçlarını düzenli kullan.
3. Sağlıklı ol..... dengeli beslenin.
4. Buraya sizinle konuşup anlaşı..... geldim.
5. İyi bir tatil yapıp moral depola.....güzel bir otelde yer ayırttım.
6. Sorunlarını çöz..... onunla arkadaş gibi konuş!
7. Bu işi başarabil..... bana ancak sen yardım edebilirsin.
8. Ağabeyim benim oku..... çok fedakarlık yaptı.

Olumsuz örnekler:

Benimle **konuşmamak için** telefonlarıma çıkmıyor.
Senin **üzülmemen için** elimden geleni yapacağım.

Olumsuz Alıştırmalar:

1. Hasta ol..... bol bol C vitamini alın.
2. Bir daha onlarla görüş..... ona yalvardım.
3. Onu o halde gördüm ve ağla..... kendimi zor tuttum.
4. NATO yeni bir dünya savaşı çık..... yeni kararlar alıyor.

3.1.5.4. –(mA) mA*k* için ve –(mA)+iyelik eki için Ulaç Yapılarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Bu ulaç sınıf içinde öğretilirken fazla sorun çıkmamaktadır. Ancak iyelik ekleriyle kullanımı teknik olarak daha karmaşık olduğu için anlatılırken anlaşılabilir bile doğru kullanımı ileri kurlarda bile her zaman mümkün olmamaktadır. Ancak düzeye uygundur ve söz konusu ulaç konuşma ve yazı dilinde sıklıkla gereksinim duyulan ulaçlardan biridir.

3.1.6. Eylem+mA*k* üzere

Bu ulaç da sebep belirtir. Genellikle -mA*k* için'e benzer. Ama daha uzak bir hedef, niyet, maksat, amaç gösterir.

Uçak havalanmak üzere pistte ilerliyor.

Arkadaşımla bir daha görüşmemek üzere ayrıldık..

Parayı ödemek üzere kasaya gittim.

Bu ulaç ol- eylemiyle kullanıldığında farklı anlam kazanır.

Biri erkek, diğeri kız olmak üzere iki çocuğu var.

İkisi İstanbul'da bir Bodrum'da olmak üzere üç evi var.

Kırmızı, mavi ve siyah olmak üzere üç ayrı kalem kullandım.

3.1.6.1. HİTİT 1'den –mA*k* üzere Ulaç Yapısına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar: (Sayfa 178)

1. Dinlenmek üzere konferansa ara verdik.

2. Jüri birinciye seçmek üzere toplanacak.

Olumlu alıştırmalar:

1. Başbakan son ekonomik krizi görüş..... Bakanlar Kurulunu topladı.

2. Hemşire her üç saatte bir tansiyonumu ölç..... yanıma geldi.

3. Avrupa Konseyi teröre karşı ortak mücadele için, yeni kararlar al..... yarın toplanıyor.
4. Hızını daha da artır.....gaza basıyor.
5. İçişleri Bakanı son gelişmeleri değerlendir..... emniyet müdürleri ile toplandı.
6. Arkadaşımın düğününde giy..... mavi bir elbise diktiriyorum.
7. Eşini izlet.....detektif tuttu.
8. Yabancı konukları karşıla..... bir saat sonra hareket edeceğiz.

Olumsuz Örnekler:

1. Onunla **görüşmemek üzere** ayrıldım.
2. Bu konuyu bir daha **açmamak üzere** kapattık.

Olumsuz Alıştırmalar:

1. Gözlerini aç..... kapadı.
2. Bir daha dön..... buralardan gideceğim.
3. Aramızdaki dostluk bir daha düzel.....bitti.
4. Komşularınızı rahatsız et..... evinizde köpek besleyebilirsiniz.

3.1.6.2. –mAk üzere Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin <

Değerlendirme

Olumlu alıştırmalarda 2. ve 4. tümceler hatalı hazırlanmış olup 2. alıştırma –mAk için ulacıyla daha mantıklı sonuç vermektedir. 4. alıştırma ise hiçbir şekilde mantıklı sonuç vermemektedir. Olumsuz alıştırmalarda ise 4. alıştırma hatalıdır. Bu tümce “etmedikten sonra” ya da “etmemek şartıyla” biçiminde tamamlandığında düzgün bir tümce olmaktadır. Alıştırmalarda bu tür hataların bulunması öğrenme sürecini zorlaştırmaktadır. Bunun dışında –mAk üzere ulaç ekinin –mAk için’den farkı tam olarak algılanamamaktadır. Zaten bazı alıştırmalarda her iki ulacı da kullanmak mümkündür.

3.1.7. Eylem+mAyIp

Biçimsel yönden –Ip ulaç ekinin karşıtı gibi görünse de anlamsal yönden zıtlık gösteren ulaçlardandır. Genellikle yapılması gereken mantıklı bir seçeneğin tercih edilmemesi söz konusudur.

Bu akşamki partiye qitmeyip evde oturacağım.

O, derse gelmeyip geziyor.

Ona ceza vermeyip serbest bıraktım.

Bazen de birbirine denk iki seçenekten bir yerine diğerinin yapıldığını gösterir.

Sinemaya qitmeyip tiyatroya gitti.

Pasta yemeyip baklava yedi.

İngilizce öğrenmeyip Çince öğrendi.

3.1.7.1. HİTİT 1’den –mAyIp Ulaç Ekine İlişkin Örnekler (Sayfa 167- 168)

1.Okumayıp da ne yapacaksın?

2.Dağdaki motelleri beğenmeyip dönmüşler.

Alıştırmalar:

1. Ameliyat ol..... hayatını riske attı.
2. Sınavlara gir..... eğitimine bir yıl ara verdi.
3. Soğuğa aldır..... denize girmişler.
4. Bizi bekle..... gitmiş, çok üzıldüm.
5. Partiye gel..... de yapacaksın?
6. Öğretmen kararını değiştir..... bu gün sınav yaptı.
7. Şoför frene bas..... herkesin hayatını tehlikeye attı.
8. Konuşmacı sorulara cevap ver..... herkesi kızdırdı.

9. Buraya büyük ümitlerle geldiler, ama para kazana..... köylerine gittiler.

10. Çevrendekilerin sözlerine kulak tıka..... dinle!

11. Bugün hiçbir yere git..... evde oturacağım.

3.1.7.2. –mAyIp Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

TÖMER’de bu ulaç Temel 4 düzeyinde öğretilmektedir. Ancak bu düzeyde bu ulacın öğretiminde sorun çıkmaktadır. Bu ulacın Yüksek 2 düzeyinde zıtlık ulaçlarıyla beraber verilmesinin daha uygun olacağı kanaatini taşıyoruz. Zaten biçimsel yönden –Ip ulaç ekinin olumsuzluğu gibi görünmesine rağmen anlamsal yönden zıtlık göstermektedir.

3.1.8. HİTİT 1’den Ulaçların Öğretimine Yönelik Çalışmalara Örnekler

Bu bölümde HİTİT kitabında yer alan ulaçları içeren, bu ulaçların öğretiminde kullanılan okuma, dinleme metinlerine ve bu metinlerin sorularına yer verilmiştir ve bu metinlerin değerlendirmesi yapılmıştır. Kitapta ulaçları içeren metinlerde geçen ulaçlar göze çarpıcı biçimde yazılmamıştır. Ancak ben bu metinleri alırken ulaçlara ne sıklıkta yer verildiğinin görülmesi ve göze çarpıcı olması amacıyla eğik ve altı çizili olarak gösterdim.

DİNLEME çalışması HİTİT 1 Sayfa 166 Ünite 14 Temel 4

HAFTA SONU TATİLİ

Arda :Arkadaşlar, hafta sonu Kartalkaya’ya gidiyor muyuz?

Berrin: Tabii, orayı da gidip görelim. Herkes çok övüyor. Kayak pistleri Uludağ’dan daha uygun ve uzunmuş.

Caner: Şubat ayını geçirmeden gidelim. Sonra bu kadar kar bulamayabiliriz.

Demet: Ben henüz karar vermedim. Geçen yıl Uludağ’da ayağım kırıldıktan sonra tekrar kayak yapabilir miyim, bilmiyorum.

Caner: Tabii ki yapabilirsin. Biraz cesaretini topladıktan sonra gerisi kolay. İçimizde en iyisi sensin, biliyorsun.

Demet: Bu olay olmadan önce öyleydim. Şimdi hâlâ öyle miyim, ben de merak ediyorum.

Caner: Bunu öğrenmenin tek yolu var. Deneyip hep birlikte göreceğiz.

Arda : Daha fazla zaman kaybetmeden hazırlıklara başlasak iyi olur. Ben otelden yer ayırtıyorum.

Caner: Biz de kayak takımlarımızı hazırlayıp gelelim. Döndükten sonra yine konuşuruz.

Demet: Ben de ilk yardım malzemelerini unutmadan koyayım. Belki tekrar gerekir.

Arda : Lütfen öyle söyleme! Kötü bir şey olmadan tatilimizi yapıp sağ salım döneceğiz. Bunu unutma.

Demet: Doğru söylüyorsunuz. Oraya gidip de kayak yapmadıktan sonra tatilin tadı çıkar mı?

Berrin: Tamam anlaştık öyleyse. Hadi iş başına.

Aşağıdaki tümceleri diyaloga göre işaretleyin:

	D	Y
1. Demet, ayağını kırıdıktan sonra kayaktan nefret etti.	()	()
2. Kartalkaya, Uludağ'a göre daha avantajlı bir kayak merkezi.	()	()
3. Demet arkadaşlarıyla tatile gitmeye cesaret edemiyor.	()	()
4. Onlar Kartalkaya'ya ilk defa gidecekler.	()	()
5. Demet oraya gidecek, ancak kayak yapmayacak.	()	()

Dört arkadaş arasında geçen bu konuşma öğrencilere dinletilir ve soruları cevaplamaları istenir.

OKUMA alışması HİTİT 1 Sayfa 184 Ünite 15 Temel 4

MEKTUP

Sevgili Anneciğim,

şuanda Bodrum’da deniz kenarında çok şirin bir pansiyondayım. Yolculuğum çok iyi geçti. Yolculuğum sırasında hiç sorun yaşamadım. Sana bu mektubu pansiyonun terasında yazıyorum. Karşımda çok güzel bir manzara var. Burada bulunmaktan çok mutluyum.

Anneciğim, yarın Bodrum’daki tarihi yerleri gezmek üzere sabah erkenden yola çıkacağız. Bunun için bu akşam erken yatacağım. Bu arada senden bir ricam olacak. Banka hesabıma biraz para yatırabilir misin? Çünkü Karadeniz kıyılarını da gezmek için paraya ihtiyacım var. Bu geziler sayesinde hem yeni yerler görüyorum hem de yeni arkadaşlar ediniyorum.

Anneciğim, Bodrum’daki programımız bu hafta sonu bitecek. Karadeniz’i gezmek üzere gelecek pazartesi yola çıkacağız. Bu nedenle sana tekrar yazamayabilirim. Beni merak etmeyin.

Sevgilerimle...

Kızınız Ece

DİNLEME alışması HİTİT 1 Sayfa 176 Ünite 15 Temel 4

GÜMRÜK KONTROLÜ:

Memur: Pasaportunuz lütfen!

Profesör: Buyurun.

Memur: Türkiye’ye niçin geldiniz?

Profesör: Uluslararası bir dil konferansına katılmak için.

Memur: Kaç gün kalacaksınız?

Profesör: Üç gün kalacağım. Çünkü konferans iki buçuk gün sürecek.

Memur: Gümrüğe tâbi eşyanız var mı?

Profesör: Konferansta kullanmak üzere bir dizüstü bilgisayar, ayrıca dostlarıma hediye etmek için birkaç kitap getirdim.

Memur: Kitaplar önemli değil. Ama, bilgisayarınızı kaydetmemiz gerek.

Profesör: Tabii. Yalnız biraz acele edebilir misiniz? Dışarıda araba beni bekliyor.

Memur: Tamam efendim, buyurun pasaportunuz.

Profesör: Teşekkür ederim, iyi çalışmalar.

Aşağıdaki paragrafı diyaloga göre tamamlayın.

Yolcu, Türkiye'ye bir için geldi. Türkiye'de kalacak, çünkü konferans Yolcunun gümrüğe tâbi bir var. Dışarıda bir bekliyor. Bu nedenle memur zorunda.

3.1.9. Hitit Temel 4 Düzeyi Ulaçlarına İlişkin Genel Değerlendirme

Yukarıdaki metinlerde de görüldüğü gibi öğretilen gramerleri içeren metinler ve alıştırmalar son derece yetersizdir. Hedef dilbilgisi kuralları birkaç tümce ile verilmiş. Farklı kullanım ve işlevler için sadece birer örnek verilmiştir. Dilbilgisi açıklamasında - DiktAn sonra'nın olumlu kullanımının sadece bir eylemden sonra başka bir eylemin yapıldığı anlamı verildiği halde “Biraz cesaretini topladıktan sonra gerisi kolay” tümcesinde şart anlamı daha belirgindir. Oysa bu anlamın sadece –mAdlktAn sonra'da bulunduğu gibi bir izlenim oluşuyor. Bunun yanında –mAdlktAn sonra, -mAyIp gibi ulaçların Temel Türkçede bulunması da ayrı bir eleştiri konusu. Zira bu ulaçlar sınıf içinde anlatılırken öğrenci bunu anlayacak bilgi

birikimine sahip değil. –mAdIktAn sonra’nın iyi kavranabilmesi için şart tümcelerinin bilinmesi gerekiyor. Oysa şart tümceleri Orta 2’de öğretiliyor. Biz sınıf içinde bu sorunu iki tümce yapıp bu iki tümceyi “o zaman” “o halde” gibi bağlaçlarla bağlayarak anlatıyoruz. Yani; “Sen istemedikten sonra biz de gitmeyiz.” Tümcesini; “Sen istemiyorsun. O halde gitmeyiz.” Biçiminde anlatıyoruz. Öğrenciler bu şekilde anlatılınca anlıyor. Ama diğer ulaçları öğrendikten kısa bir süre sonra kullanabildikleri halde –mAdIktAn sonra ve –mAyIp ulalarını hemen kullanamadıklarını, hatta hiç kullanamadıklarını gözlemliyoruz.

–mAyIp’ı anlatırken ise –mAk yerine anlamına benzediğini söylüyoruz ki, aslında bu ulaç da Yüksek 2’de öğretiliyor. Ancak “yerine” sözcüğünü sözlükten bulmaları mümkün. Değilse basit sözcüklerle ‘yerine’yi açıklayabiliriz. “Pazara portakal almak için gittim. Ama portakal yerine elma aldım.” “Bu konsere gitmek istemiyorsun. Senin yerine ben gideyim.” Gibi tümcelerle yaptığımız açıklamalar anlaşılmasını sağlıyor. Ama ğrencinin bu ulacı da yerli yerinde kullanması için yüksek Türkçeye gelmesi gerekiyor. Yüksek Türkçede öğrendiği zıtlık ulaçlarıyla bir yakınlığı olduğu için bu kurda kavranması daha kolay. Ayrıca –mAdIktAn sonra’nın , Orta Türkçe’de; -mAyIp’ın ise Yüksek Türkçe’de verilmesi daha uygun. Diğer ulaçlar ise örnekler yetersiz olsa da düzeye uygun. Ancak rnek tümcelerde kullanılan, “gümrüğe tâbi mal” “içimizde en iyisi sensin” “sarp kayalık” “gözü kapalı geçmek” gibi deyimsel yapılar hem düzeye uygun düşmemekte, hem de gereksinim duyulan temel söz varlığına uygun bulunmamaktadır.

3.2. Orta Düzeyde Ulaçların ğretimi

HİTİT serisinde çok sayıda ulaç ele alınmış olup bunların çoğunluğu orta ve yüksek düzeyde öğretilmektedir. Bu ulaçlara sırası geldikçe değinilecektir. Bu düzeydeki öğrencinin hangi dilbilgisi kurallarını ve yapılarını bildiğini görmek için bkz. Ek.1-2

3.2.1. Durum Ulaçları

3.2.1.1. Eylem+(y)ArAk

-ArAk, durum gösteren ulaçlarından bir olup yüklem “nasıl” gerçekleştiği sorusuna cevap verir. –ArAk ulacı aynı zamanda iki eylem arasında eş zamanlı bir devamlılık olduğu anlamını da verir.

Bana gölerek bakıyor.

Ayağımı uzatarak televizyon seyrediyorum.

Çok çalışarak başarılı oldu.

Yolda konusarak yürüyelim.

Buraya yürüyerek geldim.

Bazı durumlarda –ArAk yerine –Ip kullanılabilir. Bu durumda birinci eylemin bitişi ile ikinci eylemin başlangıcı tam olarak belirli değildir.

Adam kaçarak kurtuldu.

Adam kaçıp kurtuldu.

Yürüyerek gitti.

Yürüyüp gitti.(Korkmaz, 2003: 996)

Bazen iki eylem arasında sebep sonuç ilişkisi de bulunur.

Onunla konusarak sorunları hallettim.

Bir mektup yazarak durumu anlattım.

Kitap okuyarak Türkçemi geliştiriyorum.

O adamdan söz ederek beni kızdırma.

Böyle davranarak akıllılık ettin.

-ArAk ulacı ol- eylemiyle kullanıldığında başka bir anlam kazanır. “Durum, pozisyon” bildirir. Bazen “bakımından, yönünden” anlamı taşır. (Fatma Erkman-

Akerson tarafından –ArAk ulacı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Yabancılara Türkçe öğretirken bu kadar ayrıntıya girmenin gerekmediği düşünülerek bu bildiriden alıntı yapılmamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.*)

*Bu aslında vazo. Ama ben kalemlik **olarak** kullanıyorum.*

*Bir doktor **olarak** başarılı, insan **olarak** pek iyi değil.*

*Babam bir şirkette müdür **olarak** çalışıyor.*

*Bu elbise model **olarak** sana çok yakıştı, renk **olarak** pek yakışmadı.*

3.2.1.2. Eylem+mAyArAk

Bu ulaş Orta 1 düzeyinde öğretilen durum ulaşlarındandır. Biçimsel yönden -ArAk ulaş ekinin olumsuzluğu gibi görünmesine rağmen anlamsal yönden farklıdır. Sınıf içi uygulamalarda düzeye göre kavranması zor olmaktadır. Bu ulaş da "nasıl?" sorusunun cevabıdır.

*Ders **çalışmayarak** yanlış yapıyorsun.*

*Bana hiç mektup **yazmayarak** beni cezalandırıyor musun?*

*Bizimle **gelmeyerek** fırsatı kaçırdın.*

*Çocuk şakalara hiç **gülmeyerek** herkesi şaşırttı.*

İki eylemde yerine -mAdAn kullanmak mümkündür.

*Oraya **istemeyerek** gittim.*

İstemedem

***Bilmeyerek** seni üzdüm.*

Bilmeden

* XIII. Dilbilim Kurultay Bildirileri (s.50-52)

3.2.1.3. HİTİT 2'den –(mA)+(y)ArAk Ulaç Ekine İlişkin

Örnekler ve Alıştırmalar: (Sayfa17)

1. Bu otel fiyat **olarak** çok uygun, ancak temizlik **olarak** yeterince iyi değil.

2. Meral her gün şarkı **söyleyerek** bulaşık yıkar.

3. Anne-baba **olarak** çocuklarımızla yakından ilgilenmeliyiz.

4. Türkiye'ye turist **olarak** geldi, sonra evlenip burada kaldı.

5. Onunla **istemeyerek** evlendim, ama sonradan çok mutlu olduk.

6. Hiçbir şey **yemeyerek** zayıflamak pek sağlıklı değil

7. **Aramayarak** onu çok üzüyorsun.

Alıştırmalar:

1. Benimle bağır..... konuşma!

2. Arkadaşım Fransa'ya diplomat ol..... gidecek.

3. Genç kız ağla..... feci kazayı anlattı.

4. Sağlıklı beslen..... ve moralini yüksek tut..... bu hastalığı yenebilirsin.

5. Yabancılar göre, Türk mutfağı lezzet ol..... harika.

6. Sürekli birşeylerden şikayet et..... çevrenizi rahatsız etmeyin.

7. Özür dilerim, seni iste..... üzdüm.

8. Marmaris'e git..... güzel bir tatil fırsatı kaçırdılar.

9. Sigara iç..... kanser riskini azaltabiliriz.

10. Bu daireyi büro ol..... kullanmayı düşünüyoruz.

3.2.1.4. –(mA)+(y)ArAk Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin

Değerlendirme

-ArAk ve –mAyArAk ulaçları birlikte verilmiş. Bu düzeyde –ArAk ulaç ekinin öğretimi kolaylıkla yapılabildiği halde –mAyArAk biçimi anlamsal yönden tam olarak kavranamamaktadır. Çünkü –ArAk ulacı kullanarak kurduğumuz tümcelerinin hepsini –mAyArAk biçimine dönüştürerek tekrar kurmak mantıklı tümce elde

etmeye yetmemektedir. Yani –ArAk ulaç ekinin anlamsal karşıtı –mAyArAk değildir.

3.2.2. Eylem+(mA) (y)A Eylem+(mA) (y)A

Bu ulaç da durum ulaçlarındandır. (Ediskun, 2004: 254) Aynı eylemin tekrarlanarak kullanılması durumunda iki farklı anlam ifade eder. Ayrıca eylemin tekrarlanarak sonuca ulaşıldığı anlamını belirtir.

1. Sebep sonuç ilişkisi ve eylemin tekrarlanması:

Evinizi **sora sora** bulduk. (Sordum, sordum, sonunda buldum)

Koşa koşa yoruldum. (Koştum, koştum, sonunda yoruldum.)

Yemek **yiye yiye** şişmanladı. (Yemek yedi, yedi, sonunda şişmanladı)

Seni **bekleye bekleye** ağaç oldum. (Bekledim, bekledim, sonunda ağaç oldum.)

Konuşa konuşa Türkçe öğreniyorum. (Konuşuyorum, konuşuyorum ve böyle Türkçe öğreniyorum)

Üzüm üzüme **baka baka** kararır.

Damlaya damlaya göl olur.

2. Sadece tekrarlanma anlamı:

Vitrinlere **baka baka** yürüdüm.

Güle güle git, **güle güle** gel.

Konuşa konuşa yürüdük.

(Yabancılar Türkçe öğretirken, özellikle ulaçların öğretiminde karmaşık tümcelerin basit tümcelere indirgenerek anlatılması, anlaşılması için çok büyük yardımcıdır.)

Ayrıca şu örneklerde farklı anlamdadır:

Gele gele küçük bir paket geldi.

Bana **kala kala** bu kalmış.

Gide gide sinemaya mı gittin? (Mutlu 1978:7)

Farklı eylemlerin –A –A ekiyle kullanımı:

Çocuk **düşse kalka** büyür.

Oraya defalarca gittim. **Gide gele** yoruldum.

Çamurda **bata çıka** yürüdük.

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi zıt anlamlı eylemlerle olduğu gibi eş ya da yakın anlamlı eylemlerle de yapılabilir.

Adam **inleye sızlaya** yerinden kalktı.

Çocuklar **güle oynaya** eğleniyor.

İçeri **itişe kakışa** girdik.

Çocuklar **hoplaya zıplaya** oynuyor.

Olumsuz –mAyA –mAyA’dır. Bu form, daha çok bir şeyi uzun süre yapmama sonucunda oluşan süreci belirtir.

Konuşmaya konuşmaya Türkçeyi unutmuş.

Yemek **yemeye yemeye** 50 kilo olmuş.

Görüşmeye görüşmeye eski arkadaşlarımızı unuttuk.

Oraya **istemeye istemeye** gittim.

Bu ulaç eki bazı durumlarda tekrarlanmaksızın kullanılır. Bu durum tüm eylemler için söz konusu değildir.(Mutlu 1978:1-6) Örneğin:

Beşi on **gece** geldi.

Yediye yirmi **kala** telefon çaldı.

Bu işi **ortaklaşa** yaptık.

Rastgele bir tane aldım.

Bunu ne **diye** yaptın?

Hastaya **nöbetleşe** bakıyorlar.

3.2.2.1. HİTİT 2'den –(mA)(y)A –(mA)(y)A Ulaç Yapısına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (2. ünite Sayfa 18)

1. Yürüye yürüye geldim.
2. Dans **etmeye etmeye** figürleri unutmuşum.
3. Çocuklar bahçede **hoplaya zıplaya** oynuyorlar.
4. İstanbul'a **gide gele** yolları iyice öğrendim.
5. **Görüşmeye görüşmeye** birbirimizi unuttuk.
6. Hakan **konuşmaya konuşmaya** İngilizceyi unutmuş.

Alıştırmalar:

1. Gözümün içine bak..... bak..... yalan söylüyor.
2. Spor yap..... yap..... iyice hantallaştım.
3. Uzun zaman resim yap..... yap..... yeteneği köreldi.
4. Problemlerimizi konuş..... konuş..... çözmeliyiz. Çünkü konuş..... konuş..... birbirimizden uzaklaşırız.
5. Araba kullan..... kullan..... trafiğe çıkmaktan korkar hale geldim.
6. Bebekler düş..... kalk..... büyür.
7. Mankenler podyumda salın..... salın..... yürüyor.
8. Kendimi hiç iyi hissetmiyorum, sabah iste..... iste..... yataktan kalktım.
9. Önce kork..... kork..... suya atladı, suyun dibine bat..... çık..... sonunda yüzmeyi öğrendi.
10. Ye..... ye..... iyice zayıfladım.

3.2.2.2. –(mA)(y)A –(mA)(y)A Ulaç Yapılarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Kitapta bu iki ulaç birlikte verilmiş. Orta Türkçede ilk öğretilen ulaç olan –ArAk iyi kavrandıysa bu ulacın olumlu ve olumsuz biçimlerinin kavranması zor olmayacaktır. Bu nedenle –A –A ve –mAyA –mAyA orta düzey için zor öğretilen ulaçlar değildir. Ancak örneklerin az sayıda olması sebebiyle öğretmenin ilave örnek tümcelerle beslemesi ve öğrencilere de bol bol örnek yaptırması gerekmektedir.

3.2.3. Eylem+zaman eki+(y)ken

“Bu ulaç zaman gösteren ulaçlardandır.” (Korkmaz, 2003: 1014) Haydar Ediskun –ken ulacını durum ulacı olarak değerlendirmiştir. (Ediskun, 2004: 254) Bir çok kullanımı bulunmaktadır. Sadece -ken formu vardır. Ünlü uyumuna uymaz. i- eyleminin ken eki alarak eylemin zaman ekinden sonra ulanmasıyla oluşur.

Eylem+zaman eki+ken

Geniş zaman

Gelecek zaman

Belirsiz geçmiş z.

Şimdiki zaman

Ad/sıfat+(y)+ken

“Tümcenin tek öznesi olabileceği gibi birden fazla öznesi de bulunabilir.” (Korkmaz, 2003:1016) Çok işlek bir ektir.

3.2.3.1. Geniş zaman+ken (-Irken, -Arken, -rken)

Eylemin devam ettiği esnada yüklem meydana geldiğini belirtir. Tek özneli olabildiği gibi farklı özne ile de kullanılabilir.

Yolda yürürken bir arkadaşımı gördüm.

Araba kullanırken dikkat et.

Ben buraya gelirken o çıktı.

Adam koşarken düşmüş.

Yemek yerken boğazım ağrıyor.

Siz otururken ben çay yapayım.

Bazen zıtlık ve karşılaştırma gösterir. Genellikle yazı dilinde bu anlamda kullanılır.

Büyük kardeş çok çalışırken küçük kardeş eğleniyor..

Başbakan bu konuda açıklama yaparken Cumhurbaşkanı susmayı tercih etti.

3.2.3.2. Eylem+mAz+ken

Genellikle zıtlık gösterir. Yazı dilinde ya da resmi dilde daha fazla kullanılır.

Başbakan bu konuda hiçbir açıklama yapmazken Dışişleri Bakanı basın toplantısı düzenledi.

Saldırıyı hiçbir örgüt üstlenmezken Emniyet Müdürü saldırganların eşkalini açıkladı.

3.2.3.3. Eylem+(I)yor+ken

Bir iş devam ederken aynı anda başka bir iş olduğunu gösterir. Günümüzde yerini geniş zamanlı kullanımlara bırakmış gibidir.

Ben konusuyorken sus.

Araba duruyorken otobüs çarpmış.

3.2.3.4. Eylem+(y)AcAk+ken

Genellikle planlanmış bir işe karar verildiğinde oluşan bir başka durumu anlatır. Bazen plan gerçekleşmemiş de olabilir.

Örnek:

Tam evden cıkacakken telefon çaldı.

Ben sana telefon edecekken sen beni aradın.

Yanlış otobüse binmişim. Taksim'e gidecekken Eminönü'ne gittim.

Olumsuzunu da kullanmak mümkündür. Daha seyrek kullanılır.

Arkadaşım çok ısrar etti. Sinemaya gitmeyecekken ona eşlik etmek için gittim.

3.2.3.5. Eylem+mİş+ken

1. Başka bir işin yapılması planlanmış olduğu halde bunun yanı sıra başka bir işin yapılması söz konusudur. Bu tümceleri “zaten” ile kurmak da mümkün olur.

Bakkala gitmişken bana da ekmek al.

Zaten bakkala gidiyorsun. Bana da ekmek al.

Başlamışken bitir.

Zaten başladın. Bitir.

Almışken iyi bir ayakkabı al.

Otobüs durmuşken inelim.

Türkiye'ye gelmişken tarihi yerleri de gezeceğim.

2. Bir iş bittikten hemen sonra başka bir işin başladığını gösterir. O zaman bu eylem geçmiş zaman anlamı taşır. Olumsuzu da kullanılır.

Tam evden cıkılmışken içeriden telefonun sesini duydum.

İşlerim henüz bitmemişken misafir geldi.

Bilgisayardaki işlerim bitmemişken elektrik kesildi.

3.2.3.6.[Ad/sıfat/Yer+dA] +(y)+ken

Ben çocukken çok yaramazdım.

Dedem gençken çok yakışıklıymış.

Ben evde yokken kimseye kapıyı açma.

O hastayken çekilmez bir olur.

Dersteyken telefonum çaldı.

Ülkendeyken neler yaptın?

Bu da zıtlık anlamında kullanılabilir.

*Hayat bu kadar **güzelken** niçin üzülyyorsun?*

*İstanbul'da hava **karlıyken** Antalya'da denize girmek mümkün.*

Bu kullanımlar dışında **derken**, **sırası gelmişken**, **aklımdayken** gibi kullanımlar da vardır.

*Yemek , bulaşık **derken** akşam oldu.*

*Biraz daha, biraz daha **derken** hepsi bitti.*

***Sırası gelmişken** söyleyeyim.*

***Aklımdayken** hatırlatayım.*

3.2.3.7. HİTİT 2'den –ken Ulaç Ekine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa 31):

- 1.Yağmur **yağarken** pencereden dışarıyı seyretmeyi çok severim.
2. Yedikule eskiden **zindanken** şimdi gösteri merkezi olarak kullanılıyor.
3. Babam **gençken** çok yakışıklıymış.
4. İstanbul'a **gitmişken** Topkapı Sarayını mutlaka gezin.
- 5.Tam uykuya **dalacakken** telefon çaldı.
- 6.Biz **sinemadayken** elektrikler kesildi.
- 7.**Çalışıyorken** rahatsız edilmekten hoşlanmam.
- 8.Temizlik, çamaşır, bulaşık, ütü.... **derken** bir baktım, akşam olmuş.
- 9.İkizlerden birinin yüzü hiç **gülmezken**, diğeri çok neşeli bir insan.

Alıştırmalar

1. Sınıfta öğretmen yok..... gürültü yapmayın.
2. Kardeşim hiç kitap oku..... ben kitapsız bir hayat düşünemiyorum.
3. Lütfen ben uyu..... odama girmeyin.
4. Konuş..... başkalarını kırmamaya dikkat etmelisiniz.

5. Tam sen ara..... misafir geldi.
6. Ankara'ya gel..... seni de görmek istedim.
7. Ben salatayı yap..... sen masayı hazırla.
8. Biz tatil..... sık sık balığa gittik.
9. Burası eskiden kafe..... şimdi bar oldu.
10. Gömlekleri ütüle..... pantolonları da ütüleyeyim.
11. Kaş yapayım de..... göz çıkarıyorsun. Biraz daha dikkatli ol.
12. Geçen yıl işe arabasıyla git..... bu yıl metroyla gidiyor.

3.2.3.8. –ken Ulaş Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Görüldüğü gibi –ken ulaş ekinin pek çok farklı kullanımı ve anlamı vardır. Bunların hepsi de son derece önemlidir. Gerek yazılı gerekse sözlü dille yapılan ifadede –ken ulaş ekinin özellikle de geniş zaman ve ad/sıfatlarla birlikte kullanımı öğrencinin çok ihtiyaç duyacağı yapılar. Kitapta bu kullanımların tümüne sadece birer tümceyle değinilip geçilmiş olması öğretmenin başka türlü örnekler ve alıştırmalarla desteklemesini kaçınılmaz kılıyor. Aksi takdirde –ken özellikle –DIĞI zaman ulacıyla karışabilir. Üstelik zıtlık anlamları ve –mİşken' de olduğu gibi farklı kullanımları çok kolay kavranamamasına neden olmaktadır.

3.2.4. Başlama Ulaşıları

3.2.4.1. Eylem+DIĞIndAn beri

Eylemin başlangıç zamanını gösteren ulaçlardır. “Esas hükmün, yardımcı hükmün gerçekleşmesinden sonra başladığını anlatır.”(Benhür ,1993: 75)

*Adam film **başladığından beri** susmadı.*

*Türkiye'ye **geldiğımden beri** tiyatroya gitmedim.*

***Evlendiğınden beri** bizi aramıyor.*

*Türkçe **öğrendiğınden beri** hep Türkçe konuşuyor.*

*Seni **tanıdığımdan beri** hayatım değişti*

3.2.4.2. Eylem+DI+kişi eki Eylem+(y)All

Eylemin başlangıç zamanını gösteren ulaçlardandır. Anlamca –DIğIndAn beri’ye benzer. “Anlam olarak esas hükmün başlangıç zamanını gösterir.” (Benhür, 1993: 72) Yukarıdaki tümceleri;

*Adam film **başladı başlayalı** susmadı. (sürekli)*

*Türkiye’ye **geldim geleli** tiyatroya gitmedim. (bir kez bile)*

***Evlendi evleneli** bizi aramıyor. (bir kez bile)*

*Türkçe **öğrendi öğreneli** hep Türkçe konuşuyor. (hiç başka dil kullanmadı)*

*Seni **tanıdım tanıyalı** hayatım değişti. (tamamen)*

Biçiminde söylemek mümkündür. Ancak bu kez anlam yönünden yükleme vurgu vardır.

3.2.4.3. Eylem+(y)All, Eylem+mAyAll

Eylemin başlangıç zamanını gösteren ulaçlardandır. Daha çok başlama süresinden beri meydana gelen durum değişikliğini ya da geçen süreyi belirtir.

*Türkiye’ye **geleli** 1 yıl oldu.*

*Film **başlayalı** 15 dakika oluyor.*

Bazı durumlarda –DI –All ve –DIğIndAn beri ile aynı anlamda kullanılır.

*Seni **tanıyalı** hayatım değişti.*

*Türkçe **öğreneli** hep Türkçe konuşuyor.*

*Türkiye’ye **geleli** tiyatroya gitmedim.*

*Sigarayı **bırakalı** çok sinirli.*

-mAyAll biçiminde olumsuzu da vardır.

***Görüşmeyeli** uzun zaman oldu.*

***Görüşmeyeli** çok değişmişsin.*

*Sinemaya **gitmeyeli** birkaç ay oluyor.*

3.2.4.4. HİTİT 2'den Başlama Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa 48)

1. Öğretmenlik yapmaya **başladığımdan beri** öğretmenlerimi daha iyi anlıyorum.

2. Ankara'ya **taşındım taşınalı** İstanbul'a gidemedim.

3. **Evleneli** 24 yıl olmuş. Yıllar göz açıp kapayıncaya kadar geçiyor.

4. Can'ı **görmeyeli** on yıl oldu.

Alıştırmalar:

1. Diyet yapmaya başla..... on kilo vermişim.

2. Sigarayı bırak..... daha az öksürüyorum.

3. O kadar yoğunum ki, bir tiyatro oyunu izle..... aylar oldu.

4. Spora başla..... kendimi daha sağlıklı hissediyorum.

5. Sana aşık ol..... dünyaya toz pembe gözlüklerle bakıyorum.

6. Köylüler güneş doğ..... tarlada çalışıyorlar.

7. Galatasaray 2000 yılında UEFA Kupası'nı kazan..... dünyaca tanınan bir kulüp oldu.

8. Tatile çık..... yıllar oldu. Bu yıl acısını çıkarmak istiyorum.

3.2.4.5. Başlama Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Verilen örnekler çok az. Bütün başlama ulaç eklerinin sadece 4 tümce ile örneklendirilmiş olması destekleyici örneklere ihtiyaç duyulmasına neden oluyor. Ayrıca sınırlı sayıdaki örnek, anlamca birbirine benzeyen, ama tamamen aynı şekilde kullanılmayan bu ulaçların iyice kavranmasına yetmiyor. Bazı durumlarda biri diğerinin yerine kullanılabilir. Verilen örnekler aradaki farkların yeterince kavranmasını sağlamıyor. 3. örnek tümcede “Evleneli 24 yıl olmuş. Yıllar göz açıp kapayıncaya kadar geçiyor.” Tümcesindeki “İncAyA kadar” yapısını henüz bilmiyorlar. Üstelik de “Evleneli 24 yıl olmuş” tümcesindeki evlenmek ulaç ekinin öznesi belli değil.

3.2.5. Bitim Ulaçları

3.2.5.1. Eylem+(y)AnA kadar=Eylem+(y)IncAyA kadar

Bir eylemin bitimini gösteren ulaçlardandır. “Yardımcı hükmün gerçekleşmesiyle esas hükmün sona ereceğini bildirir.”(Benhür, 1993: 101-103)

*Sen yemeğini **yiylene kadar** ben telefon edeyim.*

Yiyinceye kadar

*Film **başlayana kadar** sen cips alıp gel.*

Başlayıncaya kadar

*Sen **gelene kadar** bitirdim.*

Gelinceye kadar

-AnA kadar ulaç ekinin bir de pratik yol önerme anlamı vardır.

*Erzurum’a otobüsle **gidene kadar** uçakla git. Hem çok pahalı değil, hem de yorulmazsın.*

*Bu fiyata ayakkabı **alana kadar** çizme alırsın.*

3.2.5.2. HİTİT 2’den –AnA /-IncAyA kadar Ulaç Yapılarının Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa 93)

1. Evimiz **bitene kadar** kirada oturacağız.
2. Çocuk **uyuyuncaya kadar** annesi yanında yatar.
3. İkinci el araba **alana kadar** biraz daha para verip yeni bir araba al.
4. Biz tatilden **dönünceye kadar** ev sana emanet; çiçeklere su, balıklara yem vermeyi unutma.

Alıştırmalar:

1. Ben yemeği yap..... sen de salata yapar mısın?
2. Erzurum’a trenle git..... uçakla gidelim. Hem zamandan kazanırız hem de daha az yoruluruz.
3. Uçakla yolculuk yapmaya bir türlü alışamadım. Uçak yere in.....ecel terleri döküyorum.
4. Doktoru tarafından sigara içmesi yasakla..... Ahmet Bey sigarayı bırakmaya yanaşmadı.

5. Kıyafet almak için yeteri kadar param yok; indirimli satışlar başla..... bekleyeceğim.

6. Tatilde otele bir sürü para öde..... çadırımızı yanımızda taşıy, istediğimiz yerde kamp yaparız.

3.2.5.3. Hitit 2’den Bitim Ulaçlarının Öğretimine İlişkin

Değerlendirme

Bu ulaçlar genel olarak birbirinin aynı olmakla birlikte kitapta pratik yol önerme anlamının sadece –AnA kadar biçimiyle kullanılabileceği izlenimi ediniyoruz. Alıştırmalarda “sigarayı bırakmaya yanaşmamak”, “ecel terleri dökmek” türünden deyimisel yapılar öğrencilere kolay açıklanamayan, üstelik de çok sık kullanılmayan deyimlerdir.

3.2.6. Zaman Ulaçları

3.2.6.1 Eylem+(y)AcAğI zaman

Gelecek zaman anlamı taşıyan ulaçlardandır. “Bir eyleme hazırlık anlamı taşır. Yardımcı hükmün gerçekleşmesinden önce esas hükmün gerçekleşeceğini ya da gerçekleştiğini gösterir.” (Benhür, 1993: 95)

Bize geleceğiniz zaman haber verin.

Tatile cıkacağın zaman rezervasyon yaptır.

Yemek yapacağım zaman gerekli malzemeleri hazırlarım.

3.2.6.2. Eylem+(y)AcAğI sırada

Zaman ulaçlarından biridir. –AcAğI zaman’a oranla daha anlık olayları belirtir. Anlam yönünden –AcAkken’e benzer. “Eklendiği fiille birlikte, esas hükmün gerçekleşmediğini veya gerçekleşmeyeceğini ya da gecikme olduğunu ya da olacağını gösterir. Olumsuzu kullanılmaz.” (Benhür, 1993: 97)

Evden **çıkacağım sırada** telefon çaldı.

çıkacakken

Uçağa **bineceğim sırada** bir arkadaşımı gördüm.

binecekken

Yemek **yiyeceğimiz sırada** misafir geldi.

Yiyecekken

3.2.6.3. HITİT 2'den Zaman Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Örnekler (sayfa95)

1. Bir yerde sigara **içeceğim zaman** oradaki insanlardan izin isterim.
2. İşlerimi bitirip tam **dinleneceğim sırada** ya eşim ya da çocuklarım benden bir şey ister.
3. Bir davete **gidemeyeceğim zaman** mutlaka arayıp haber veririm.

Alıştırılmalar:

1. Yağmur yağ..... bacaklarım ağrır.
2. Tam uyu..... odamın kapısı çalındı.
3. Otobüs hareket et..... birkaç yolcunun otobüste olmadığı fark edildi.
4. Eve geç git..... mutlaka telefon edip haber veririm.
5. Bir giysiyi uzun süre giy..... gardrobun üst rafına koyarım.

3.2.6.4. Zaman Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Bu ulaçlar Orta 3 düzeyinde öğretilmektedir. Çok kullanılan zaman ulaç eklerinin başında gelen ulaçlardan olmakla birlikte kullanım sıklığına bakıldığında –DIĞI zaman ulacına kıyasla daha seyrek kullanıldığı kanısındayım. Oysa -DIĞI zaman Orta 4'te öğretildiği halde –AcAĞI zaman Orta 3'te verilmektedir.

3.2.7. Zaman Ulaçları

3.2.7.1. Eylem+DIĞI zaman

Zaman belirten ulaçlardandır. Olumlusu ve olumsuzluğu aynı anlamda kullanılır. Bu ulaç eki kişilere göre çekime uğrar. TÖMER'de Orta 4 düzeyinde öğretilmektedir.

Geldiğ-i-m zaman

Geldiğ-i-n zaman

Geldiğ-i zaman

Geldiğ-i-miz zaman

Geldiğ-i-niz zaman

Geldik-leri zaman

Ne zaman çalışırsın. O zaman başarılı olursun

Çalıştığın zaman başarılı olursun.

Ne zaman yemek yemiyorum. O zaman karnım ağrıyor.

Yemek **yemediğim zaman** karnım ağrıyor.

Ne zaman eve gittim. O zaman kimse yoktu.

Ben eve **gittiğim zaman** kimse yoktu.

Bu ulacın ulandığı eylemle tümcenin yüklemi arasında özne uyumuna gerek olmadığı gibi tümcenin yüklemi ulacın ulandığı eylemden bağımsız da olabilir. Yani daha önce gerçekleşmiş ya da gerçekleşmemiş olabilir.

*Türkiye'ye ilk **geldiğim zaman** hiç Türk **arkadaşım yoktu.***

Bu eylem gerçekleştiğinde önceden başlamış olan arkadaş olmama durumu devam ediyor.

3.2.7.2. Eylem+DIğIndA

Zaman anlamı veren ulaçlardandır. -DIğI zaman'a benzer. “Bu ulaç, temel tümcecik eylemi ile tümcemsi eylemi ilişkisinde, temel tümcecik eyleminden önce ya da onunla eş anlı bir tümcemsi eylemin gerçekleşmesini bildirebilmektedir.” (Ünal, 1997: 53) -DIk+ iyelik eki+dA (bulunma durumu eki) eklerinin birleşmesiyle oluşmuştur.

Geldiğimde

Geldiğinde

Geldiğinde

Adıl n'si

Geldiğimizde

Geldiğinizde

geldiklerinde

adıl n'si

Bu resme her **baktığımda** eski günleri hatırlıyorum.

Oğlum eve geç **geldiğinde** endişeleniyorum.

İşin **bittiğinde** beni ara.

Otobüs **durduğunda** inelim.

Eve **geldiğim**de hiç kimse yoktu.

3.2.7.3. HİTİT 2’den Zaman Ulaçlarının Öğretimine İlişkin

Örnekler ve Alıştırmalar (Sayfa 135)

1. İlkbahar **geldiği zaman** tüm doğa canlanıyor.
2. Onu en son **gördüğümde** küçük bir çocuktü.
3. Bir kişiye kızıp birşeyler **söylemediğim**de sinirden başım ağrıyor.

Alıştırımlar:

1. Evlen..... yirmi beş yaşındaydım.
2. Dün gece yat..... vakit gece yarısı olmuştu.
3. Akşam eve gel..... önce telefon mesajlarıma bakarım.
4. Okula geç kal..... taksiye binmek zorunda kalıyor.
5. Yeterince çalış..... insanların başaramayacağı bir şey yoktur.
6. Uçağa ilk bin..... korkudan yüreğim ağzıma geldi.
7. Sigara iç..... çok sinirli oluyorum.
8. Çoğu kimse gökyüzünde her yıldız kay..... bir insanın öldüğüne inanır.
9. Benimle açık konuş..... seni daha çok seviyorum.
10. Emekli olmadan önceki son toplantıya gir..... üzüntüden ağlamamak için kendisini zor tuttu.

3.2.7.4. Zaman Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Bu iki ulaç anlamca neredeyse birbirinin aynısı olmasına rağmen HİTİT 2’de –DİĞİndA ile –DİĞİ zaman arasında kullanım yönünden *ilk*, *son*, *her* gibi bir zaman belirteciyle –DİĞİndA kullanılır biçiminde bir fark belirlenmiş.

1.a. İstanbul’a ilk geldiğimde çok şaşırdım.

1.b. İstanbul’a ilk geldiğim zaman çok şaşırdım.

Hitit’e göre bu tümcelerden ikincisi hatalı. Oysa internette yaptığım arama sonuçlarında böyle bir kullanım farklılığına rastlamadık. Ama arama sonuçlarında –DİĞİndA kullanımının –DİĞİ zaman ulacından daha yaygın olduğunu gördüm.

Bunun dışında bu ulaçların öğretimi çok kolay ve basit olmasına ve bu kura (8. kur) gelinceye kadar sıklıkla karşılaşıldığı için öğrenci zaten kendiliğinden öğrenmiş oluyor. Ancak burada karşımıza sıkça çıkan bir sorun vardır. –DİĞİ zaman benzeri bir gramer pek çok dilde bulunmaktadır. Ancak pek çok dilde bu gramerin kullanımı aynı değildir. Türkçede bazen bunun için –ken ulacı kullanılmaktadır.

1.a. *Ben çocukken çok yaramazdım.*

1.b. *Ben çocuk olduğum zaman yaramazdım.*

2.a. *Buraya gelirken paramı düşürdüm.*

2.b. *Buraya geldiğim zaman paramı düşürdüm.*

Bu tümcelerden 1.b ve 2.b tutarsızdır.

Bu ulaç çok geç öğretildiği için bu kura kadar yanlış kullanım ve yanlış birikimle gelen öğrencinin bu alışkanlığını kolayca değiştirmesi mümkün olmamaktadır.

3.2.8. Eylem+(y)IncA

Zaman ulaçlarından olmakla birlikte bu ulacın ulandığı eylemle tümcenin yüklemi arasında bir sebep-sonuç ilişkisi bulunur. Yani sebep anlamı da içerir. Tahsin Banguoğlu bu ulacı izleme zarfı fiili olarak niteler. (Banguoğlu, 1974: 433)

Eve girince hiç kimsenin olmadığını gördüm.

Gerçeği anlayınca bu işten vazgeçti.

Otobüs durunca inelim.

Bu tümcelerin tümünü –DIĞI zaman ile yapmak mümkündür. Oysa “Eve girdiğimde kimse yoktu.” Tümcesini “Eve girince kimse yoktu.” Biçiminde söylemek tutarsızdır. Yani –IncA ile yapılan tümcenin yüklemine bu eylemden sonra gerçekleşmesi gerekir. Oysa –DIĞI zaman ve –DIĞIndA’ nın yüklemi bu ulaçtan bağımsızdır. Ayrıca –IncA’nın ulandığı eylem ile tümcenin yüklemi arasında zaman yönünden ardılık olması yanında iki eylem arasında fazla zaman geçmemiş olması da gereklidir.

Örnek: 1.a. Eve gittiğin zaman bana telefon et.

1.b. Eve gidince bana telefon et.

1.b tümcesinde telefon etme eylemi eve gitme eyleminden hemen sonra gerçekleşmektedir.

-mAyIncA; -IncA'nın olumsuz formudur. Olumsuzda sebep anlamı daha belirgindir.

*Sen **gelmeyince** ok merak ettim.*

*Gz **qrmeyince** gönül katlanır.*

*İlacını **almayınca** hastalanır.*

*Yağmur **yağmayınca** rn az oldu.*

3.2.8.1. HİTİT 2'den –IncA Ulaç Ekinin ğretimine İlişkin rnekler ve Alıştırmalar (sayfa136)

1. Sabah saatin zili **almayınca** işe geç kaldım.
2. Babasının sinirli olduğunu **görünce** korkudan eli ayağı titredi.

Alıştırmalar:

1. Yağmur bastır..... herkes bir tarafa katı.
2. Deli, deliyi gr..... değneğini saklar.
3. Günlerdir hazırlandığı sınav iyi geç..... tüm dünyası yıkıldı.
4. Tren zamanında hareket et..... yolcular beklemek zorunda kaldı.
5. Fenerbahçe şampiyon ol..... yer yerinden oynadı.

3.2.8.2. –IncA Ulaç Ekinin ğretimine İlişkin Değerlendirme

–IncA kolayca anlaşılan sorun çıkarmayan gramerlerden biridir. Bu kur için uygundur. 1. alıştırmadaki “bir tarafa katı”, 3. alıştırmadaki “tüm dünyası yıkıldı”, 5. alıştırmadaki “yer yerinden oynadı” deyimleri alıştırma için güzel örnekler olmamış. 2. alıştırma ise bir atasözü ve bu atasözü bize ne kadar basit gelirse gelsin bir yabancının anlaması çok zor.

3.2.9. Eylem+Ar/İr/r Eylem+mAz

Bu ulaç da ardıllık gösteren zaman ulaçlarındandır. “Tümcenin yüklemnin ulacın eklendiği eylemden hemen sonra gerçekleştiğini ya da gerçekleşeceğini belirtir.” (Benhür, 1993: 80)

Eve **gider gitmez** bana telefon et.

Yemeğini **bitirir bitirmez** dışarı çıktı.

Otobüs **durur durmaz** inelim.

Haberi **alır almaz** ağlamaya başladı.

Bunun dışında;

Bilir bilmez konuşuyor. (Bilse de bilmesede konuşuyor.)

Hiç arzu etmediğim halde **ister istemez** kabul ettim. (İstesem de istemesem de kabul ettim.)

Örneklerinde olduğu gibi farklı kullanımları da vardır.

3.2.9.1. HİTİT 2’den –İr -mAz Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa 135-136)

1. Çok güçlü bir ilaçmış. **İçer içmez** başımın ağrısını kesti.
2. Gece yarısı otobüs bulamayınca **ister istemez** taksiye bindik.

Alıştırmalar:

1. Her Pazar evden çık..... çık..... soluğu tenis kortunda alıyor.
2. Biraz bekleyin, işim bit..... bit..... yanınıza geliyorum.
3. Aradan çok zaman geçti, çocukluk arkadaşım beni gör..... gör..... tanıdı.
4. Beni çok kızdırdı, iste..... iste..... ona bağırdım.
5. Saçları ağarmış, beli bükülmüş, ama gör..... gör..... onu tanıdım.

3.2.9.2. –Ir/-Ar/-r -mAz Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Bu gramerin öğretiminde de sadece iki örnek verilmiş. Verilen 1. örnekte “içer içmez başımın ağrısını kesti” tümcesi aslında pek de mantıklı görünmüyor. Zira böyle bir ilaç olamaz. İlacın etkisi biraz abartılmış. “İçer içmez kustum.”ya da “İçer içmez midem ağrıdı.” gibi bir tümce daha uygun olabilirdi. –Ir –mAz’ın verdiği çabuk veya hemen gerçekleşme anlamına uygun düşmüyor.

3.2.10. Eylem+DIĞI sırada

Eylem+geniş zaman+ken ulacına yakın anlam veren zaman ulaçlarından biridir. Bazen –DIĞI zaman anlamı da verir. –DIĞI sıralarda biçiminde de kullanılır. “Esas hükmün yapılma zamanını anlatır.” (Benhür, 1993: 90)

Yolda yürüdüğüm sırada bir arkadaşımı gördüm.

yürürken

Yemek yediğimiz sırada zil çaldı.

yerken

Bilgisayarda çalıştığım sırada elektrik kesildi.

Çalışırken

Eve girdiğim sırada telefon çalmaya başladı.

Girdiğim zaman

Okulda okuduğum sıralarda bir arkadaşım vardı.

3.2.10.1. HİTİT 2’den –DIĞI sırada Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (Sayfa 138)

1.Polis olay yerine **geldiği sırada** hırsız kapıyı açmaya çalışıyordu.

2.Her gece kafamı yastığa koyup gözlerimi **kapadığım sırada** arabayla çarptığım çocuk geliyor gözlerimin önüne.

Alıştırmalar:

1. Ambulans gel..... hastanın kalbi durmak üzereydi.
2. Konuşmacı sözlerine başla..... salondaki izleyiciler protesto etti.

3. Sokağın köşesini dön..... küçük oğlumu balkon demirinde görünce elim ayağım buz kesti.

4. Hezarfen Ahmet Çelebi, Galata Kulesinden atla..... yüzlerce kişi şaşkın şakın onu izliyordu.

3.2.10.2. –DIĞI sırada Ulaç Yapısının Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Verilen örnek tümcelerden özellikle 2.si çok rahatsız edici. Bu gramerin anlatımında verilen örneklerden 4. alıştırma dışında tümü olumsuz ve rahatsız edici, sayıca da yetersiz. 4. alıştırmada adı geçen Hezarfen Ahmet Çelebi, kimse tarafından bilinmediği için anlatmak pek de kolay değil. Ama Türk kültürüne ait bir kişi olarak elbette kitapta adının geçmesi olumlu. Ama bunun yerine bir okuma ya da dinleme metninde anlatılsaydı öğrencilerin bu kişiyi tanımaları açısından daha iyi olabilirdi.

3.2.11. Sebep Ulaçları

3.2.11.1. Eylem+DIĞI için=Eylem+DIĞIndAn

Sebep gösteren ulaçlardandır. Her ikisi de aynı anlamda kullanılır. “Esas hükmün gerçekleşme sebebini gösterir.”(Benhür, 1993: 113-117)

Geç geldiği için kızdım.

geldiğinden

Geç geldi. Bunun için kızdım veya kızdım, çünkü geç geldi

Ders çalışmadığı için sınıfta kalacak.

çalışmadığından

Ders çalışmıyor. Bunun için sınıfta kalacak.

-DIĞI için kullanımı daha yaygın ve işlektir. HİTİT kitabında yer alan – DIĞInA sebep ulacı kullanımının sınırlı olması nedeniyle bu çalışmada ayrıntılı olarak ele alınmayacaktır. Sadece üzölmek, kızmak, sevinmek gibi eylemlerin sebebi olarak kullanılmaktadır:

Seni gördüğüme sevindim.

Gittiğine hepimiz üzüldük.

Bana gerçeğı söylemediğine kızdım.

3.2.11.2. Eylem+(y)AcAğıI için = Eylem+(y)AcAğıIndAn

Sebeb gösteren ulaçlardan olup gelecek zamana yönelik sebep anlamı taşır. “Esas hükmün gerçekleşme sebebini gösterir.” (Benhür, 1993: 118-119)

Tatile gideceğimiz için rezervasyon yaptırdık.

gideceğimizden

Yarın ders çalışacağım için evde oturacağım.

çalışacağımdan

Otobüs sonraki durakta durmayacağı için bu durakta inelim.

Durmayacağından

3.2.11.3. HİTİT 2’den Sebep Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa158)

1. Derse geç geldiğim için öğretmen bana kızdı.

Geldiğimden

2. Param olmadığı için istediğim elbiseyi alamadım.

Olmadığından

3. Bu akşam misafir geleceğı için hazırlık yapıyorum.

geleceğinden

4. Sizlerle bu akşamki yemeğe katılamayacağım için çok üzgünüm.

Katılamayacağımdan

Alıştırılmalar:

1. Ahmet’le evlen..... babam bana hâlâ kızgın.
2. Evimiz kaloriferli ol..... soba yakıyoruz.
3. Kırmızı ışıktaki geç..... polis bana ceza yazdı.
4. Türkiye’ye gelecek turist sayısı art..... yeni oteller açılıyor.
5. Evini taşı..... toparlanıyor.
6. Onu bir daha gör.....çok üzülüyorum.

3.2.11.4. Sebep Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Bu ulaçlar Orta 4’te öğretilmektedir. Anlam yönünden çabuk kavranan bir ulaçlardır. Hatta çoğu zaman bu kura gelinceye kadar öğrenci bir şekilde duya duya ya da okuduğu metinlerden, bu dilbilgisi yapısını doğru ya da yanlış öğrenmiş oluyor. Yazılı ve sözlü dilde sıklıkla kullanıldığı için hem öğrenci sık sık karşılaşıyor, hem de kendini ifade etmek istediğinde kullanmaya ihtiyaç duyuyor. Bu ulacın bu kadar geç öğretilmesi genellikle yanlış kullanımların yerleşmesine neden oluyor. Ayrıca sebep ulaçları arasında yer alan –DİĞİNİA gibi seyrek kullanılan bir ulaca bu düzeyde hatta bu seride yer verilmesine gerek olmadığını düşünüyorum.

3.2.12. Hitit 2’den Ulaçların Öğretimine Yönelik Örnekler

OKUMA çalışması HITİT 2 Sayfa 30 Ünite 3 -ken

TİYATRO DÜNYASINA GİRERKEN

Liseye giderken edebiyatı çok sevmeme rağmen mühendis olmaya karar verdim. Uzun çalışmalardan sonra Hacettepe Üniversitesi, Çevre Mühendisliği Bölümü’nü kazanarak eğitime başladım. İlk birkaç ay her şey yolundaydı, bölümümü çok sevdim. Sonra ilgi alanım değişti. Rakamlar, çizimler, formüller, ağırlık hesapları beni çok sıktı. Durdum ve düşünmeye başladım. Kafamda birçok soru vardı. Ben bundan hoşlanıyor muyum? Hayatım boyunca mühendislik yapmak istiyor muyum? Zamanla mesleğimden nefret eder miyim? Bu meslek benim

vaktimi alır mı? Bu mesleği yaparken diğer yeteneklerim körelir mi? Hele hele tiyatro ve amatör oyunculuktan uzak kalmaya dayanabilir miyim? Bu soruların cevaplarını düşünürken belediyenin “Oyunculuk” kurslarına başladım. İlk günlerde sadece bir hevesti, iyi vakit geçirmektir oyunculuk, sonra heves olmaktan çıktı. Okulda ders dinlerken oyun metinlerini ezberlemeye başladım. Birinci metin, ikinci metin derken... bir baktım, bütün bir oyunu hiç zorlanmadan ezberlemiştim. Hatta bir gün derste yine bu metinlerle uğraşırken hoca fark etti ve bana “ Madem dersle ilgilenmiyorsun, hazır metni de ezberlemişken oyna da görelim. İlk sahneden sınıf olsun.” Dedi. Evet! İşte bu! Bu cümle hayatımı değiştirdi. “Benim mesleğim oyunculuk olmalı.” dedim kendi kendime. İzin isteyip dersten çıktım ve neredeyse koşarak kursa gittim. Oyunculuk hocama bir solukta neler hissettiğimi anlattım ve “Ne yapmam gerekir?” diye sordum. Bana her şeyi tek tek anlattı ve yol gösterdi.

İşte böyle başladım mesleğime. Şimdi Çankaya Belediyesi Şehir Tiyatrosu’nda oyuncu olarak çalışıyorum. Evet, artık bir oyuncuyum. Mühendis olacakken tiyatrocuya olup herkesi şaşırttım.

A. Aşağıdaki soruları metne göre yanıtlayın.

1. İlgi alanı niçin değişti?
2. Kafasındaki sorular nelerdi?
3. Oyunculuğa nasıl başladı?
4. Üniversitede derste neler oldu?
5. Ona kim yol gösterdi?

B. Aşağıdaki tümceleri metne göre işaretleyin.

	Doğru	Yanlış
1. Edebiyatı yeni yeni sevmeye başladı.	[]	[]
2. Mühendislikten hoşlanmadı.	[]	[]
3. O şimdi oyuncu.	[]	[]

OKUMA alışması HİTİT 2 Sayfa 47 Ünite 5 Orta 2 Başlama Ulaçları

TARTIşMA

(Telefonda)

Serpil: Az önce Özlem telefon etti. Fatih fırında balık yapmış, bizi yemeğe davet ediyorlar. Ne dersin?

Sedat: Hiç fena olmaz, ama şu anda bir toplantıya girmek üzereyim; kaçta biter bilmiyorum.

Serpil: Biliyorsun, uzun zamandır bizi çağırıyorlar. Bu kez de gitmezsek çok ayıp olacak.

Sedat: Tamam da bu adamlar da aylardan beri bu toplantıyı bekliyorlar. Bu proje şirket için çok önemli. Toplantıyı iptal etmem mümkün değil, üzğünüm Serpil. Hem yarın sabah İzmir’e uuyorum

Serpil: Ne, İzmir’e mi? Sedat bak, artık sabrım taşıyor. *Evlendik evleneli* her gün senden aynı lafları duymaktan bıktım. Ne zaman normal çiftler gibi olacağız? Çok merak ediyorum doğrusu.

Sedat: Serpil, uzatıyorsun! Ben her konuda sana karşı anlayışlı davranabiliyorum. Ama, sen ne zaman işimin önemini anlayacaksın? Ben de bundan baktım. Yaşayabilmemiz için çalışmam lazım. Anla artık!

Serpil: Off... Sıkılıyorum bu tartışmalardan. İçinden başka bir şey düşünmüyorsun. Evle ilgilenmiyorsun, faturaları ben yatırıyorum, alışverişi ben yapıyorum, evin bütün sorumluluğu bende. Bunlar yetmiyor bir de işe gidiyorum. Hiç yakınıyor muyum? Tek isteğim seninle biraz daha fazla zaman geçirebilmek. Ama, sen bilirsin. Artık yeter sabrımın bir sınırı var.

Sedat: Aman be! Ben de yıllardır senin dırdırından bıktım. Yeter artık! Bu akşam eve gelmiyorum.

Serpil: Yalnız bu akşam değil, bence bundan sonra hiç gelme!

(Telefonu Sedat’ın suratına kapatır.)

A. Aşağıdaki soruları diyaloga göre yanıtlayın.

1. Serpil neden yakınıyor?
2. Serpil’le Sedat niçin tartışmaya başlıyorlar?
3. Sizce Serpil ve Sedat birbirlerine seviyorlar mı?

B. Aşağıdaki tümceleri diyaloga göre işaretleyin.

	Doğru	Yanlış
1. Bu akşam Özlem ve Fatih, Serpillere gelecekler.	[]	[]
2. Serpil Sedatla daha çok birlikte olmak istiyor.	[]	[]
3. Yarın Sedat Ankara’ya geliyor.	[]	[]

OKUMA çalışması HİTİT 2 Sayfa 92.93 Ünite 9 Orta 3 Bitim Ulaçları

ORTAKLAR

Gökhan ile Engin eski arkadaşlarıdır. Hukuk Fakültesi’ni bitirene kadar aynı evi paylaşırlar. Okulu bitirdikten sonra “Ayrı ayrı büro açana kadar ortak olalım.” diyerek birlikte bir avukatlık bürosu açtılar. Beş yıldan beri bu ortaklığı güzel bir biçimde sürdürüyorlar. Ama, zaman zaman da olsa küçük sorunlar çıkıyor aralarında.

Engin: Ben dışarıya çıkıyorum. Belki biraz geç dönerim. Ben dönene kadar bugünkü işleri bitirirsin değil mi?

Gökhan: Emredersiniz beyefendi! Siz dönünceye kadar sizin işinizi de kendi işlerimi de bitiririm. Ne zaman döneceğinizi söyleseniz de o saatte çayınızı hazırlasam!

Engin: Ne biçim arkadaşsın sen?! Alay edene kadar “Derdin nedir?” diye bir sorsana!

Gökhan: Alay etmiyorum. Sana bazen çok kızıyorum. Sorunlarını anında konuşarak çözmeye çalışmıyor, sorun kriz haline gelene kadar bekliyorsun. Dışarı çıkıp kara kara düşünerek dolaşınca kadar otur da konuşalım.

Engin: Olur, konuşalım. Ama, burada oturana kadar birlikte dışarı çıkalım. Senin için de bir değişiklik olur. Hem güzel bir öğle yemeği yeriz hem de konuşuruz.

Gökhan: Hiç fena olmaz. Şu dosyayı gözden geçirinceye kadar bekle de çıkalım.

Gökhan önündeki dava dosyasını gözden geçirinceye kadar Engin de masasını toparlar ve bir süre sonra bürodan çıkarlar. Dışarıda trafik oldukça kalabalıktır. Gökhan “Arabayla bu trafiğe girene kadar yürüyelim daha iyi.” Der. Yürüyerek güzel bir lokantaya giderler; gidene kadar hiç konuşmazlar. Lokantaya gelince bir masa bulur, otururlar. Siparişlerini verirler. Yemek gelene kadar birer kadeh şarap içerler ve derin bir sohbete dalarlar.

Yukarıdaki metne göre özetlenmiş aşağıdaki paragrafta yer alan yanlışlıkları bulup doğrularını söyleyin.

Engin ile Gökhan çok iyi anlaşılan iki ortaktır. Onlar arasında şimdiye kadar küçük de olsa hiçbir sorun çıkmamıştır. Bugünlerde Gökhan’ın bir sorunu vardır. Engin her sorununu hemen ortağına anlatarak çözmeye çalışır. Engin, Gökhan’la birlikte yemeğe gitmeden önce bir dava dosyasını gözden geçirir. Bu sırada Gökhan da bir başka dava dosyasını inceler. Onlar lokantaya gidene kadar sohbet ederler. Engin lokantanın önünde arabadan iner, Gökhan arabayı park edip gelene kadar, iki

kişilik bir masa bulur ve oturur. Garson yemek servisini yapana kadar Engin ve Gökhan birer bardak bira içerler. Onlar yemekte uzun sohbet ederler.

OKUMA çalışması HİTİT 2 Sayfa 94 Ünite 9 Orta 3 Zaman Ulaçları

DAVET

Bu sabah tam evden çıkacağım sırada telefon çaldı. Telefonu açıp da karşımdakinin sesini duyunca kulaklarıma inanamadım; telefonun diğer ucundaki arkadaşım Selim'di.

Selim, on beş yıldır Almanya'da yaşıyor. Her yaz tatilinde Türkiye'ye gelir. Almanya'dan yola çıkacağı zaman beni arar, hava alanında onu karşılarım. Önemli bir konuda karar vereceğim zaman mutlaka ben Selim'i arayıp fikrini sorarım. Ama son bir yıldır ne o beni aradı, ne de ben onu. Şimdi hiç beklemediğim bir anda arkadaşımın sesini duyunca çok sevindim ve çok şaşırdım.

Turgut: Alo... Efendim?

Selim: Alo... Merhaba Turgut, ben Selim

Turgut: Merhaba Selimciğim. Sesini duymak ne güzel! Nerelerdesin kardeşim? Hiç arayıp sormuyorsun!

Selim: Haklısın Turgut. Kusura bakma, uzun süre seni ihmal ettim.

Turgut: Kardeşim, yaz bitmek üzere. Bu yıl izne geliyor musun? Gel de biraz hasret giderelim.

Selim: Sorma Turgut! Geçen hafta Türkiye'ye gelmek için bütün hazırlıklarımı tamamladım. Havaalanına gitmek üzere arabama bineceğim sırada bir telefon geldi. İşle ilgili bir sorun çıkmış. Hâlâ bu sorunla uğraşıyorum.

Turgut: Desene, bu yıl tatilin suya düştü!

Selim: Ne yazık ki öyle... Bak ne diyeceğim... Neden bu yıl da sen buraya gelip benim misafirim olmuyorsun?

Turgut: Şey... Bilmem ki... Olabilir aslında.

Selim: Olur, olur... Hem de çok iyi olur. Sen en kısa zamanda kararını ver, Geleceğin zaman beni ara. Gelir seni havaalanından alırım.

OKUMA çalışması HİTİT 2 Sayfa 133 Ünite 13 Orta 4 Zaman Ulaçları

GIYOTİN

Adam, her Pazar sabahı yaptığı gibi erkenden kalktı, çarçabuk hazırlandı ve kahvaltısını yaptıktan sonra eşiyle birlikte kilisenin yolunu tuttu. Kiliseye gittiklerinde ön sıralar tümüyle dolduğu için arkadaki sıralardan birine oturdular. Çok sıcak bir yaz günüydü ve kilisenin içinde boğucu bir hava vardı. Bu sıcak hava adamın uykusunu getirdi. Sıra vaaz dinlemeye geldiğinde artık adamın gözleri iyice kapanmaya başladı. Arka sıralarda oldukları için adamın bu uykulu hali kimsenin dikkatini çekmiyordu. Adam bunu fark edince başını hafifçe eşinin omzuna koyup uykuya daldı. Bir süre sonra da bir rüya görmeye başladı.

Rüyasında 1789 Fransasındaydı. Bir sebepten dolayı ihtilalciler adamı yakalamışlar ve giyotinle idamına karar vermişlerdi. Büyük bir korku içindeydi adam. Çünkü, artık onu giyotine yatırmışlardı ve giyotin boynuna inmek üzereydi. Adam bu rüyayı gördüğü sırada karısı sıcaktan dolayı elindeki yelpazeyle sürekli yelpazeleniyordu. Adam, rüyasında giyotinin altında korkudan titriyordu ve giyotin tam onun boynuna indiği zaman karısı elindeki yelpazeyi yanlışlıkla adamın boynuna çarptı. Adam, gerçekten giyotinin boynunu kopardığını sanıp korkudan öldü.

Aşağıdaki soruları metne göre yanıtlayın.

1. Bu öyküde bir mantık yanlış var. Bunu bulabilir misiniz?
2. Adam ve karısı nereye oturuyorlar? Niçin?
3. Adam niçin ölüyor?

İNSANLIK ÖLDÜ MÜ?

Aldığı sebzelerin yarısı çürük çıkınca Zeki çok kızdı. Apartmanın girişinde karşılaştığını komşusu Latife Hanıma;

- İnsanlık ölmüş Latife Hanım.
dedi.

Latife Hanım'ın kulakları çok iyi duymaz.

- Az önce buradan geçti. şu tarafa gitti.
- Kim? İnsanlık mı?
- Elbette, yalan mı söyleyeceğim?

Zeki bakakaldı. Ama bir yandan da merak edip Latife Hanımın gösterdiği yere doğru yürümeye başladı. İnsanlığı bulmak istiyordu. Bir minibüse bindi. Minibüs şoförü, yanındaki yolcuya;

- Kimse kimseye yardım etmiyor artık. İnsanlık ölmüş arkadaşım.
dedi.

Zeki, hemen karşı çıkıp

- Hayır, ölemez, Latife Teyze onun bu tarafa doğru geldiğini görmüş.
diye bağırdı.

İnsanlığı minibüste de bulamayınca inip sokağın başındaki kahveye girdi. Masalardan birinde sağık memuru Rıfat Bey esniyordu.

-İnsanlık öldü mü Rıfat Bey, haberiniz var mı?

Kahvedeki herkes merakla ona baktı.

- Hayır, ama ağır hasta.

Zeki o gece hiç uyumadı. Yatağında bir sağı bir sola dönüp durdu sabaha kadar. Rüyasında insanlığın öldüğünü gördü.

Ertesi sabah kalkıp radyoyu açtığında bir anons duydu. “Bir hasta için A Rh pozitif kan aranmaktadır. Kan vermek isteyenlerin insanlık adına...” deniliyordu anonsta. Hemen hastaneye koştu. Bir yandan da ağlıyordu. Kapıdan girer girmez danışmadaki hemşireye;

- Kanı niçin istediniz? diye sordu.

- Kan niçin istenir beyefendi, insanlık için ...

Kimseye belli etmeden gözlerini sildi Zeki. O sırada koridordakilerden biri, yanına yaklaştı ve

- Üzülme henüz ölmemiş. Ama ağır hasta. Dedi.

Umur Bugay

(Sanat Olayı Dergisi, sayı 46)

Aşağıdaki soruları metne göre yanıtlayın.

1.İnsanlık ne ile özdeşleştirilmektedir?

2.Zeki niçin ağlıyor? Bu sırada neler yapıyor?

3.Size göre insanlık nedir?

OKUMA çalışması HİTİT 2 Sayfa 138 Ünite 13 Orta 3 Zaman Ulaçları

BİR GÜNÜN ÖYKÜSÜ

Ayakkabıcı : Selamunaleyküm, hayırlı işler usta.

Marangoz : Aleykümselam, sağ ol, hoş geldin!

Ayakkabıcı : Ustacığım, bizim dükkana ayakkabı rafı yaptırmak istiyorum.

Marangoz : Tabii, gidip ölçülerini alalım. Kaç göz erkek kaç göz bayan olacak?

Ayakkabıcı : Hepsi bayan ayakkabısı olacak, biz yalnız bayan ayakkabısı imal ediyoruz. Ben şimdi dericiden malzeme alıp döneyim. Dönünce birlikte

gideriz, ölçüleri alırsın. Ayrıca kutucuya da uğrayıp yeni parti için verdiğim kutu siparişlerinin ne durumda olduğunu kontrol etmem gerekiyor. Haydi kolay gelsin!

Marangoz : Görüşürüz sana da kolay gelsin!

Ayakkabıcı : Ustacığım, merhaba hayırlı işler!

Derici : Merhaba, hoş geldin!

Ayakkabıcı : Dün uğradığımda istediğim derilerden yoktu. Acaba geldi mi?

Derici : Hayır, henüz gelmedi. Ama, bir iki saate kadar gelecek. Gelir gelmez ben çırakla gönderirim sen merak etme. Hele bir otur, çayımı iç. Oğlum hemen koş, çay ocağına üç çay kap, gel!

Çırak : Peki usta, hemen geliyorum.

Ayakkabıcı: Çay için teşekkürler. Ben kalkayım, daha kutucuya uğrayacağım. Haydi eyvallah!

Derici : Güle güle!

Ayakkabıcı : Hayırlı işler, kolay gelsin!

Kutucu : Sağ ol, hoş geldin!

Ayakkabıcı : Son siparişlerimiz ne durumda, iki güne kadar ayakkabıları Kayseri'ye göndermemiz gerekiyor. Yarın akşama kadar hazır olur mu?

Kutucu : Sen bir siftah parası at, gerisine karışma. Biz bu gece uyumaz, yine yetiştiririz senin siparişlerini, hiç merak etme!

Ayakkabıcı : Sağ ol ustacığım, al şu parayı, ben hemen gidiyorum.

Kutucu : Bir çayımızı, kahvemizi içseydin.

Ayakkabıcı : Teşekkürler, az önce dericide içtim. İşler beni bekliyor, hemen gitmeliyim. Allaha ısmarladık!

Kutucu : Güle güle usta. Siftahı senden, bereketi Allahtan. Haydi hayırlı işler!

Aşağıdaki soruları diyaloga göre yanıtlayın.

1. Ayakkabıcı neden yalnız kadın ayakkabıları için raf yaptırmak istiyor?
2. Niçin ayakkabıcı marangozu hemen dükkanına götürüp ölçü aldırıyor?
3. Dericiden siparişlerini ne zaman alacak?
4. Kutucu, ayakkabıcıdan niçin para istedi?

DİNLEME çalışması HİTİT 2 Sayfa 157 Ünite 15 Orta 4 Sebep Ulaçları

SONUMUZ MU GELİYOR?

Ahmet : Dünkü gazeteyi okudunuz mu? Yine birçok yerde çevre kirliliği sorunu tehlikeli boyutlara ulaştığı için Green Peace (Yeşil Barış) üyeleri eylem yapmışlar.

Ali : Evet okudum. Böyle giderse yaşayacak yer, içecek temiz su dahi bulamayacağız.

Ahmet : Sana aynen katılıyorum.

Ali : Herkes sadece kendi yaşadığı yeri düşündüğü için çevresindeki kirliliği görmüyor ya da görmezlikten geliyor. Çevrenin temizliği deyince aklımıza sadece oturduğumuz yerin temizliği geliyor.

Ahmet : Ayrıca, birçok fabrika tehlikeli gazları süzecek filtre kullanmadığından bu gazlar havaya karışıyor ve biz bu havayı soluyoruz.

Ali : Peki yapılan nükleer denemelere ne diyorsun?

Ahmet : Elbette o da büyük bir sorun. İşte Green Peace yaptığı eylemlerle daha çok bu sorunlara dikkat çekmeye çalışıyor. Ancak, bu konuda dile getirilecek öyle sorunlar var ki, anlatmakla bitmez.

Aydanur : Bu sorunları anlatmak yerine çözüm yollarını konuşmak daha mantıklı geliyor bana.

Ahmet : İnsanlar bilinçli olmadıkları için her şey lafta kalıyor. Böyle giderse dünyanın sonu bir gün gelecek. Ama, buna kimse inanmıyor.

Ali : Ben de inanmak istemiyorum.

Ahmet : Sen inanmak istesen de istemesem de bu felaket bir gün başımıza gelecek.

Ali : Ben en çok çocuklarımızın geleceğinden endişe duyuyorum. Geçenlerde şöyle bir söz duydum: “Dünya bize atalarımızdan miras kalmadı, biz onu çocuklarımızdan ödünç aldık.”

Aydanur : Ne kadar doğru bir söz! Ancak, ben sizin kadar ümitsiz değilim. Şuna inanıyorum ki, böylesine inanılmaz gelişmeleri, ilerlemeleri kaydetmiş olan insanoğlu çevre sorunlarına da elbette çözüm bulacaktır.

Ali : Umarım öyle olur.

Diyalogu dinleyin ve soruları yanıtlayın.

1. Green Peace’in eylem yapmasının sebebi nedir?
2. Ali’ye göre çevre kirliliğinin nedenleri nelerdir?
3. Ahmet dünyanın geleceği konusunda iyimser mi?
4. Ali hangi konuda endişeleniyor?

OKUMA çalışması HİTİT 2 Sayfa 159-160 Ünite 15 Orta 4 Sebep Ulaçları

CADI KAZANI

Babam bana yıllarca çalışma hayatının insanlar üzerindeki etkisini ve para kazanmanın zorluklarını anlattı durdu. Annem ise her fırsatta iş yerinin bir “cadı kazanı” olduğunu söyleyip ilerde yaşayacağım sorunlara beni hazırlamaya çalıştı.

Üç ay önce üniversiteyi bitirdim. Artık öğrenci olmadığım için sorumluluklarımın giderek artacağını hissediyorum. Hayat benim için şimdi biraz daha zor! Bunun anlamı şu: Artık öğrenci kimliği taşıyamadığım için metroda ya da sinemada tam bilet almak zorunda kalıyorum. Alış veriş yaparken “Bunu almak istiyorum, ama çok pahalı. Öğrenci indirimi yapar mısınız?” diye soramıyorum. Üstelik tüm okul hayatım boyunca babamın verdiği harçlığı bundan sonra alamayacağım için çalışıp para kazanmam gerekiyor. Bu yüzden hemen bir iş bulmalıyım.

2 ay sonra...

Yeni Ufuklar

Halka ilişkiler Şirketi

Üniversite mezunu bayan eleman arıyor. Adayların öz geçmişlerini

845 16 00 numaralı faksa göndermeleri rica olunur.

Bir gün gazetede gördüğüm bu ilan hayatımı değiştirdi. Öz geçmişimi yazıp verilen numaraya faksladım. İş deneyimim olmadığı için kabul edileceğine hiç ihtimal vermedim, ama “En azından denemiş olurum. Ne kaybedeceğim ki!” diye düşündüm. Gelişmeler hiç de beklediğim gibi olmadı. Başvurum birkaç hafta içinde şirket tarafından kabul edildi. Sevinçten havalara uçtum. Sevindim sevinmesine de, annemle babamın kulaklarımda çınlayan “İş yeri bir cadı kazanıdır!” sözünü sık sık hatırladığım ve sanırım-hayatım boyunca da unutmayacağım için, nerede çalışacağımı soran herkese aynı yanıtı verdim: “Cadı kazanında çalışacağım!”

Bütün bunlara rağmen, iş arkadaşlarımla iyi geçineceğime, bu benim ilk işim olacağı için onlardan çok şey öğreneceğime ve mutlaka başarılı olacağıma inanmak istedim...

Şirketteki ilk günümde dört yıldır orada çalışmakta olan Hande ile tanıştım. Öğle yemeğini birlikte yedik ve uzun uzun konuştuk.

Hande : Sana her konuda yardım edeceğime emin olabilirsin. Dört yıldır bu şirkette çalıştığım için iş hakkında da iş arkadaşlarım hakkında da yeterince bilgi sahibiyim!

Ben : Sağ ol Hande. Bunca zaman burada alıştığına göre işin tüm inceliklerini öğrenmişsindir. Ben de işleri kendi kendime öğrenmeye çalışıp zaman kaybedeceğime, senin deneyiminden yararlısam iyi olacak.

Hande : Önce kendine güvenmelisin. Şirket seni seçtiğine göre sende o çalışma isteğini ve heyecanını görmüş olmalı. Bu heyecanı sakın kaybetme!

Ben : Kaybetmeyeceğime söz veriyorum!

Hande : Çalışma hayatı zevklidir, her gün yeni bir şey öğrenirsin. Ama, böyle dediğime bakma, aynı zamanda çok da zordur. Sorumluluğu ağırdır. Aynı iş yerini paylaştığın insanlarla nasıl konuşacağına, onlara nasıl davranacağına dikkat etmen gerekir. Herkesle uyum içinde çalışabilmek hiç kolay değil. Bir proje üretirsin, “Bu olmamış!” derler; başka bir şey yaparsan onu da beğenmezler. “Şu iş bir bitse de kurtulsam!” diye içinden geçirirsin.

Üstelik... Hande daha ilk günden öyle şeyler anlattı ki, ağzım açık kaldı. Çalışmanın bu kadar zor olacağını hiç tahmin etmediğim için hayal kırıklığına uğradım. Kendi kendime “İşte! Cadı kazanı dedikleri bu olsa gerek!” dedim. Bu işe girdiğime gireceğime pişman oldum.

Aşağıdaki soruları metne göre yanıtlayın

- 1.“Cadı kazanı” sözüyle anlatılmak istenen nedir?
- 2.Yazar niçin hemen bir iş bulması gerektiğini düşünüyor?
- 3.Hande ona iş hayatı hakkında neler söylüyor?
4. Yazar niçin işe girdiği için pişmanlık duyuyor.

3.2.13. Orta Düzey Ulaş Eklerinin Genel Değerlendirilmesi

Orta Türkçede öğretilen ulaşların çoğu düzeye uygundur. Ancak daha önce de belirtildiği gibi –DIĞI zaman –DIĞI için gibi sıkça kullanılan ulaşların 8. kura bırakılması olumsuz sonuçlar vermektedir. Bu ulaşların hem kullanımları çok yaygın hem de öğrencinin gereksinim duyduğu ulaşlardır. Orta 1 ya da 2’de verilmesinin daha uygun olacağı kanaatini taşıyorum. Bunlar dışında verilen metinlerin öğretilmesi hedeflenen ulaşları yeterince içermediği görülmektedir.

Seçilmiş olan metinler genelde düzeye uygundur. Metinlerin içerdiği sözcükler orta düzey için yeterli ve gereklidir. Ancak kullanımı daha sık ve daha kolay öğretililebilecek ulaşlar daha önce öğretilip kullanımı daha seyrek olanlar daha sonra öğretilirse daha olumlu sonuçlar alınacağı kanısındayım. Bunun dışında “Giyotin” adlı okuma parçası pek hoş gitmiyor. Türkçe öğrenen yabancıların en büyük özelliklerinden biri zor beğenir ve seçici olmalarıdır. Metinlerin seçiminde daha dikkatli olunsaydı daha iyi sonuç alınabilirdi.

3.3. Yüksek Düzeyde Ulaşların Öğretimi

Bu düzeye gelene kadar öğrenci pek çok ulacı ve dilbilgisi yapısını öğrenmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ek: 2-3

3.3.1. Süreklilik Ulaşları

3.3.1.1. Eylem+DIKÇA

Süreklilik gösteren ulaşlardandır. Eylemin devam etmesi ile yüklem genellikle artması ya da devam etmesi söz konusudur. “Ulandığı eyleme tekrarlanma ve devamlılık anlamı katar.” (Banguoğlu, 1974: 433)

*Çevre kirliliği **artukça** insanların sorunları da büyüyor.*

*Bu kitabı **okudukça** pek çok yeni bilgi edindim.*

*Bu resme **baktıkça** beni hatırla.*

*Seni **gördükçe** kardeşimi hatırlıyorum. Çok benziyorsun.*

*Sen saygılı **oldukça** herkes sana saygı duyar.*

*İstanbul'a **geldikçe** arkadaşlarımı ziyaret ederim.*

Bu konuda **oldukça ve **gittikçe** sözcükleri farklı anlamlar kazanmıştır.*

Olumsuz olan –mAdIkçA, süreklilik anlamının yanında şarta bağlılık anlamı taşır.

***Çalışmadıkça** başarılı olamazsın.*

*Çevre konusunda önlem **alınmadıkça** bu sorunu çözmek mümkün değil.*

3.3.1.2. Eylem+DIĞI sürece

Bu da süreklilik gösteren ulaçlardan biridir. “Anlam yönünden esas hükmün, yardımcı hüküm ile aynı zamanda ve aynı süre içinde gerçekleştiğini ya da gerçekleşeceğini bildirir.” (Benhür, 1993: 111) Olumlusu ve olumsuzluğu aynı anlamı taşır.

*Sen böyle gayretli **olduğun sürece** ben sana yardım ederim.*

*Ders **çalışmadığın sürece** başarılı olamazsın.*

*Sigara içmeye **devam ettiğin sürece** öksürüğün bitmez.*

***Yemek yemediğin sürece** iyileşemezsin.*

3.3.1.3. HİTİT 3'ten Süreklilik Ulaçlarının Öğretimine İlişkin

Örnekler ve Alıştırmalar (Sayfa 24-25):

1. Uzmanlar, çevre kirliliği bu hızla artmaya **devam ettikçe** ve bu kirlenmeyi önleyecek acil önlemler **alınmadıkça** dünyanın yakın bir gelecekte yaşanmaz bir yer olacağını söylüyorlar.

2. Doktorun söylediğine göre sigara içmeye **devam ettiğin sürece** aldığın ilaçların sana bir faydası olacağını sanıyorsan yanılıyorsun.

3. Yemek o kadar güzel olmuş ki **yedikçe** yiyesim geliyor.

4. Yazar yeni romanını çok akıcı bir dille yazmış; insanın **okudukça** okuyası geliyor.

5. Fırtınanın şiddeti **arttıkça** denizde dalga çoğalıyor ve balıkçı, teknesini kıyıya yanaştırmakta zorlanıyordu.

6. Bu yersiz kuruntuları kafanızdan **atmadığınız sürece** mutlu olamazsınız.

Alıştırmalar:

Aşağıdaki boşlukları sürerlilik ulaçlarıyla tamamlayın.

İnsan öğren..... ne kadar az şey bildiğinin farkına varır. Cahilliğın fark et..... sorun yoktur. Ama pek çok konuda ne kadar bilgisiz olduğunu gör..... daha çok öğrenme gereğini duyar. Öğrenmenin en önemli araçlarından biri, okumaktır. Bu nedenle yaşa..... okumaya zaman ayırmalıyız. İnsan, okumanın önemini kavraya..... ve okumayı bir alışkanlık haline getir..... öğrenme sürecinin bir yanı hep eksik kalacaktır.

3.3.1.4. Süreklilik Ulaçlarının Öğretimine İlişkin Değerlendirme

Bu ulaçlar gerek kullanım sıklığı gerekse öğrenme düzeyi olarak Yüksek 1’e uygundur. Ancak verilen örnekler ve alıştırmalar kitap dışında alıştırma ve örneklerle desteklemeyi kaçınılmaz kılmaktadır.

3.3.2. Eylem +mAksİzIn

Olumsuzluk gösteren ulaçlardandır. Genellikle –mAdAn ile aynı anlamdadır. “Bu ekle kurulan zarf-fiil, işlev bakımından cümleinin asıl fillindeki hareketin kendisine bağılı olmadan gerçekteğini bildirir.” (Korkmaz, 2003: 1021) Kullanımı yazı dilinde daha yaygındır.

Adam **durmaksızın** konuşuyor.

Yemek **yemeksizin** evden çıktı.

Hiçbir şey **anlamaksızın** yüzüme baktı.

Ödevlerini **yapmaksızın** okula gitmiş.

3.3.2.1. HİTİT 3’ten –mAksİzIn Ulaç Ekine İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa 28):

1. Yıllardır hiç şikayet **etmeksizin** birçok acıya katlandık.
2. Sabaha kadar **dinmeksizin** yağın yağmur, sel baskınlarına yol açtı.
3. Gece gündüz durup **dinlenmeksizin** çalışarak dört kişinin ancak bir ayda bitirebileceğı işi tek başıma iki haftada bitirdim.
4. Polis hiç ara **vermeksizin** arka arkaya sorular soruyor, sanık ise onu umursamadan sigarasından derin nefesler çekerek sabit bir noktaya bakıyordu.

Alıştırırmalar:

1. Hiç tereddüt etonun ortaklık teklifini kabul etti.
2. Bu işin sonunda ailesinin de zor duruma düşeceğini hesaba kat..... har vurup harman savurdu,
3. Yetiştirme Yurdundaki görevli "Hiç ayırım gözet..... tüm çocukların ihtiyacını karşılamaya çalışıyoruz." dedi.
4. Özen göster yapılan işten hayır gelmez.

3.3.2.2. –mAksızIn Ulaç Ekinin Öğretimine İlişkin Değerlendirme

-mAdAn ile aynı anlamda kullanıldığı için öğretiminde her hangi bir sorun çıkmamakta ancak kullanımı sınırlı olduğu Yüksek düzeyde öğretimi uygundur. Verilen örnekler de uygundur.

3.3.3. Benzetme Ulaçları

3.3.3.1. Eylem+zaman eki+ CAsInA

Sanki, adeta anlamı veren benzetme ulaçlarındandır. “–CAsInA ekiyle kurulmuş zarf fiil, bağlı bulunduğu fiildeki hareketin tarzını, benzetmeye veya farazi karşılaştırmaya dayanan ve asıl fiille aynı zamanda gerçekleşen bir hareketi karşılar.” (Korkmaz, 2003: 1027)

Aklını **kaçırmışçasına** sağa sola bağıırıyordu.

Hiçbir şey **anlamamışçasına** yüzüme baktı.

Beni **tanımamışçasına** yanımdan geçip gitti.

Paketi **yırtarcasına** açtı.

Kaçarcasına uzaklaştı.

Bir şey söylemek **istercesine** yanıma geldi.

Sözlerimden bir şey **anlamıyormuşçasına** bana bakıyordu.

Bardaktan **boşanırcasına** yağmur yağıyordu.

Balerin **uçarcasına** dans ediyor.

3.3.3.2. Eylem+mİş/-AcAk-/yor(muş)/-Ir, -Ar, r gibi

Benden korkar gibi yüzüme bakıyordu.

Çocuk yemeğini yemiş gibi yapıp çöpe attı.

Beni tanımıyormuş gibi davranıyor.

Türkçe biliyormuş gibi dinliyor.

Bir şey söyleyecekmiş gibi elini kaldırdı.

Çok heyecanlandım. Kalbim duracak gibi oldu.

Hava her an yağmur yağacakmış gibi bulutluydu.

3.3.3.3. HİTİT 3'ten Benzetme Ulaçlarına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa 54)

1. Çok iyi yabancı dil bildiği halde söylenenleri **anlamıyormuşcasına** şaşkın şaşkın bakıyordu.
2. Modern Dans Topluluğu'nun "**Uçarcasına**" adlı gösterisinde müziğin ve dansın tadına vardık.
3. Pistteki gençler müziğin ritmiyle **çılğincasına** dans ediyorlar.
4. Rüzgar sahildeki ağaçları kökünden **sökecekmiş gibi** deli deli esiyordu.
5. Kıtlıktan **çıkılmış gibi** eline ne geçse ağzına atıyordu.

Alıştırmalar

1. Polisler onu çevirdiğinde hiçbir şeyden haberi yok.....
davrandı.
2. Kalbim yerinden çık çarpmaya başladı.
3. Çocuğun hızla giden arabanın önüne fırladığını görünce boğazımı yırt
haykırdım.
4. Çok parası var..... har vurup harman savuruyor.
5. Sanki dünyanın en iyi filmini çek böbürlenip duruyor.
6. Lotodan büyük ikramiyeyi kazanınca delir..... hoplayıp
zıplamaya başladı.

3.3.3.4. Benzetme Ulaçlarına İlişkin Değerlendirme

Kitapta bu ulaçların tümü çok kısa bir şekilde anlatılarak geçilmiş. Yüksek Türkçe için uygun ulaçlar olmakla birlikte verilen örneklerin yetersiz olması sebebiyle iyi bir biçimde kavranması mümkün olmamaktadır. Bu sebeple de ilave örneklerle ve alıştırmalara ihtiyaç hissedilmektedir. Kitapta bu ulacın –CA eki ünsüz benzeşmesine uymadığı yönünde izlenim var. Yani “anlamıyormuşçasına” yazmak yerine “anlamıyormuşçasına” yazımı tercih edilmiş. Oysa –CA eşitlik eki bütün kullanımlarında sert ünsüzler yanında ç’ye dönüşür.

3.3.4. Benzetme Ulaçları

3.3.4.1. Eylem+DIĞI gibi=Eylem+(y)AcAĞI gibi

Benzerlik gösteren ulaçlardan olup zaman ulacı olarak kullanımına daha önce değinilmişti. Yardımcı hükmün gerçekleşmesi ile esas hükmün gerçekleşmesi arasında benzerlik kurar. (Benhür, 1993: 83)

Her şey tam tahmin ettiğim gibi.

Senin de bildiğin gibi İstanbul çok kalabalık bir şehir.

Gördüğün gibi, hasta değilim.

Sana daha önce de anlattığım gibi her şey birdenbire olmuş.

Alkol, şişede durduğu gibi durmuyor.

Biraz sonra göreceğiniz gibi bu müzede pek çok tarihi eser var.

Senin de anlayacağın gibi bu işi halletmek imkansız.

3.3.4.2. HİTİT 3’ten Benzetme Ulaçlarına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa 56-57)

1. Ali'nin anlattığına göre dün gece ev sahibi saatin geç olmasına aldırma-sızın kira kontratını eline alıp daha önceki kiracılarına da **yaptığı gibi** soluğu Ali'nin kapısında alıvermiş. Ali o güne kadar böyle bir durumla **karşılaşmadığı gibi** ev sahibinin böylesini de hiç görmemiş.

2. Televizyonda bu akşam yayınlanacak açık oturumda 21. yüzyılda insanlığı bekleyen en önemli tehlikeler **tartışılacağı gibi**, çözüm yolları konusunda izleyicilerin telefonla veya internet üzerinden katılarak görüşlerini bildirmeleri de sağlanacak.

Alıştırmalar:

Size daha önce de anlat.....şirketimiz, önümüzdeki yıl gerçekleştirmeyi planladığı yatırımlarla ilgili finans kaynakları aramaktadır. Bugüne kadar ol..... bugünden sonra da sizlerin üstün çalışma azminiz ve fedakarlığınız bizlere güç verecektir. Hatırla.....şirketimizin geçen yıl yine bu tarihlerde yaptığı toplantıda da sizlerin daha rahat yaşam sürdürebilmeniz için gerekli önlemlerin alınacağı sözü verilmişti. Bil..... yıl boyu bu konuda gerekli çalışmalar yapılmıştır.

3.3.4.3. Benzetme Ulaçlarına İlişkin Değerlendirme

Bu benzetme ulaçlarında fazla sorun çıkmamaktadır. Kavranması kolaydır, oldukça rahat bir biçimde kullanılabilir. Düzeye uygun olup verilen örnekler de iyidir. Zaten bu ulaçlar diğer benzetme ulaçlarından daha sık kullanılmakta ve öğrenciler bu düzeye gelinceye kadar bu ulaçlarla pek çok kez karşılaşmaktadırlar.

3.3.5. Zıtlık Ulaçları

3.3.5.1. Eylem+DIĞI halde = Eylem+mAsInA rağmen/ karşın /karşılık

Zıtlık gösteren ulaçlardandır. Genel olarak –mAsInA rağmen/karşın ile –DIĞI halde'nin anlamı aynıdır. -mAsInA karşılık, karşıtıktan çok ise bir şeye karşılık olma anlamı taşır.

Çok **çalıştığı halde** başarılı olamadı.

Çok **çalışmasına rağmen** başarılı olmadı.

Çocuk hava **yağmurlu olduğu halde** dışarı şemsiyesiz çıkmış.

Çocuk havanın **yağmurlu olmasına rağmen** dışarı şemsiyesiz çıkmış.

Hiç **yemediği halde** kilo veremiyor.

Hiç yemek yememesine rağmen kilo veremiyor.

Çok çalışmasına karşılık az maaş alıyor.

İyilik yapmama karşılık bana kötü davranıyor.

3.3.5.2. HİTİT 3'ten Zıtlık Ulaçlarına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa 66-67)

1. Hükümet, yeni ekonomik programın bu ülkeyi kurtaracağını defalarca belirtmiş **olmasına rağmen** halk somut gelişmeler bekliyor.
2. Zengin **olmadığı halde** zenginmiş gibi görünmeye çalışıp çevrelerindeki insanları etkilemek için uğraşanlar, bana çok itici gelir.

Alıştırmalar:

1. Psikolojik rahatsızlıkların çoğunun kökeninde çocukken veya gençken geçirilmiş bir şok ya da kötü bir olayın bilin..... kimi zaman bu rahatsızlıkların tedavisi mümkün olmamaktadır.
2. Ölümünden sonra hayat var mı? Varsa nerede ve nasıl? Asırlardan beri sorulan bu sorular kesin olarak cevaplandırılmıyor. Hemen hemen tüm dinlerde “Öteki dünya inancı” ol..... insanların büyük bir kısmı ölüme şüphe ve korkuyla bakmaktadır.
2. Anadolu en eski uygarlıkların günümüze ışık tutabilecek izlerini taşı..... sırlarını pek az paylaşır bizimle. Bu toprakların sırrı tümüyle çözülememiş ol..... bilim adamlarınca yapılan araştırmalar bize Anadolu’nun gizemi hakkında ipucu vermektedir.
3. Bazı kişiler, zamanlarının büyük çoğunluğunu ayna karşısında inceleyerek geçir..... ve başkalarına nasıl göründüklerini sor..... bazıları ise ayna gibi yansıtıcı yüzeylerden ölesiye kaçıyor, rahatsız oldukları bölgeyi makyaj ya da giysiyle kapatmaya çalışıyor.
4. –Yarına kadar patronun verdiği bu dosyaları okuyup bitirmem ve bir rapor hazırlamam gerekiyor.

-Eee, sence bunları bir gecede bitirebilecek misin?

-Vallahi, hiç sanmıyorum.

-Peki neden bitir..... bu kadar çok işi yükleniyorsun.

Birilerinden yardım isteseydin ya!

3.3.5.3. Zıtlık Ulaçlarına İlişkin Değerlendirme

Bu zıtlık ulaçları sınıf içindeki öğretiminde fazla sorun çıkarmamaktadır. Ancak bu ulaçların öğretimi Orta 2-3 düzeylerinde yapılırsa daha verimli sonuçlar verebilir. Zira Yüksek Türkçe düzeyine kadar öğrenci zaten kullanım sıklığının fazla olması sebebiyle bu gramerle sık sık karşılaşmaktadır ve çoğu zaman yanlış öğrenmekte ve yanlış kullanmaktadır. Yerleşmiş olan alışkanlıkları değiştirmek ise o kadar kolay olmamaktadır.

3.3.6. Zaman Ulaçları

3.3.6.1. Eylem+DI mI

Ardıllık gösteren zaman ulaçlarındandır. “Anlam yönünden –IncA’ya yakındır.” (Benhür, 1993: 85)

*İlkbahar **geldi mi** kırlara gideriz.*

*Bu işi de **bitirdik mi** gidebiliriz.*

*Benim sözlerimi **dinlemedin mi** sana çok kızıyorum.*

*Konuşmaya bir kere **başladı mı** susmaz.*

3.2.6.2.-DIĞI gibi

*Kapıyı **vurduğu gibi** çıktı.*

*Adam çantasını **aldığı gibi** gitti.*

*İçeri **girdiği gibi** çıktı.*

*Bavulunu **topladığı gibi** seyahate çıkmış.*

3.3.6.3. HİTİT 3'ten Zaman Ulaçlarına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa 75):

1. Ceyda Hanım, kapısından içeri bir misafir **girdi mi** sevinçten adeta havalara uçar, onu ağırlamak için kendini paralardı.
2. Bahar **geldi mi** toprak adeta nefes alıp vermeye başlar, doğa makyajını tazeler.
3. İşten **çıktığın gibi** doğruca eve gel, sakın yollarda oyalanma.
4. Eşinin trafik kazası geçirip hastaneye kaldırıldığını öğrenen Sencan Hanım, bir taksiye **atladığı gibi** soluğu hastanede aldı.

Alıştırmalar:

1. Konuşmaya bir başla susmak bilmiyorsun.
2. Çevresindeki insanların hakaretlerine çok sinirlenen adam silahını çek. rastgele ateş etmeye başladı.
3. Sen dedeni gençliğinde görecektin; giyinip kuşanıp sokağa çık mahallemizin bütün genç kızları beni görebilmek için pencerelere üşüşürdü.
4. Kapkaççı, kadının omzundaki çantayı kap kalabalığın içinde kayıplara karıştı.

3.3.6.4. Zaman Ulaçlarına İlişkin Değerlendirme

Yüksek Türkçe için uygun ve öğretilmesi kolay ulaçlardır. Örnekler de yeterlidir.

3.3.7. Zıtlık Ulaçları

3.3.7.1. Eylem+mAktAnsA

Tercih gösteren zıtlık ulaçlarındandır. Genellikle cazip ya da mantıklı olan seçeneğin seçilmeyip zor ve daha kötü seçeneğin seçilmesi söz konusu olduğunda

kullanılır. Yapı olarak –mAk mastar eki, -DAn uzaklaşma durumu eki ve -sA şart ekinin birleşmesiyle oluşmuştur. “Anlam olarak esas hükmün, yardımcı hükümden daha üstün olduğunu anlatır.” (Benhür, 1993: 147)

Onunla evlenmektense ölürüm daha iyi.

Burada boş boş oturmaktansa git çalış.

Esir gibi yaşamaktansa hiç yaşamayayım, daha iyi.

Bu iğrenç yemeği yemektense aç kalmayı tercih ederim.

3.3.7.2. Eylem+mAk yerine

Bu da tercih gösteren zıtlık ulaçlarından. Genellikle birbirine denk iki seçenekten biri tercih edilir.

Evde oturmak yerine dışarı çıkıp gezdik.

Ders çalışmak yerine oyun oynuyor.

İnsanlar kitap okumak yerine film seyretmeyi tercih ediyorlar.

Otobüse binmek yerine yürüyelim.

3.3.7.3. Eylem+mAk varken

Bu ulaç da tercih gösteren zıtlık ulaçlarından olup en makul en iyi seçeneğin tercih edilmeyip tercih edilmemesi gereken seçeneğin tercih edildiği durumda kullanılır.

Bu sıcakta klimalı odada oturup televizyon seyretmek varken dışarı çıkmış.

Barış içinde yaşamak varken insanlar niçin savaşıyor?

Orayla uçakla gitmek varken niçin otobüsle gidiyorsun?

Yazılarını bilgisayarla yazmak varken daktiloyla yazıyor.

3.3.7.4. Eylem+(y)AcAğI yerde

“Bu ulaç kendinden sonraki eylemin kendi eylemi yerine geçebileceğini, bedel olabileceğini anlatır.”(Ediskun, 2004: 269) “Esas hükmün üstünlüğünü anlatır.” (Benhür, 1993: 149)

Bana teşekkür edeceği yerde hakaret ediyor.
Onunla konusacağıın yerde kavga ediyorsun.
Evde oturup ders çalışacağıın yerde geziyorsun.

3.3.7.5. Eylem+(y)AcAğInA

“Bu ulaş da tercih gösteren zıtlık ulaşlarından olup kendinden sonraki eylemin kendi eylemi yerine geçebileceğini, bedel olabileceğini anlatır.” (Ediskun 2004: 269)–AcAğI yerde ile aşağı yukarı aynı anlamı verir. Bazen seçme şansı olmaksızın, yanlışlıkla yapılan eylemlerle kullanılır.

Taksim otobüsüne bineceğime Kadıköy otobüsüne binmişim.

Bineceğim yerde

Ağzını açacağıına gözünü açsaydın.

Açacağıın yerde

Benimle konusacağıına bağırıp duruyorsun.

Konusacağıın yerde

Bu olaya tepki göstereceğine düzeltmeye çalış.

Göstereceğin yerde

3.3.7.6. HİTİT 3'ten Zıtlık Ulaşlarına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa 78):

1. Şirketi düze çıkarmak için çözüm **üretmek varken** hayata küsmüş oturuyorsunuz.
2. Tüm dostları tarafından yok yere suçlanınca "Böyle **aşağılanmaktansa** ölmeyi tercih ediyorum." yazılı bir not bırakarak intihar etti.
3. Söylediklerimi sonuna kadar **dinlemek yerine** daha ilk sözlerimde konuşmamı kesip tepki gösteriyorsunuz. Bu ne terbiyesizlik!
4. Karşılaştığın en küçük bir sorunda dünya başına yıkılmışçasına yaşama **küseceğine** zorluklarla mücadele etmeyi öğrenmelisin.
5. Çok içine kapanık bir insandı. Dertlerini **paylaşacağıı yerde** içine atar, sıkıntısını kimseye belli etmezdi.

Alıştırımlar:

1. İş yerine gelip de masasına oturunca verilen görevleri yap dakikalarca telefonda konuşuyor.
2. Her yaz tatilinde ayaklarını uzatıp dinlen..... dağ tepe yürüyüp spor yapmanı anlayamıyorum.
3. Hatasını anlayıp sus ya da özür dile..... bahaneler arıyor.
4. Kazandıklarımızın tamamını har vurup harman savur..... en azından bir kısmını biriktirseydik bu zorlukları yaşamazdık.

3.3.7.7. Zıtlık Ulaçlarına İlişkin Değerlendirme

Zıtlık Ulaçları sınıf içinde öğretimi en zor olan, en kafa karıştırıcı ulaçlardandır. Bazen bir diğeri yerine kullanılabilmekteyken bazen kullanılamamaktadır. Ayrıca tümünün bu şekilde bir arada anlatılmış olması kolayca kavranmasına engel olmaktadır. Bunun dışında verilen örnekler yetersizdir. Bu birkaç örnek bu gramerlerin kavranmasına yetmemektedir. Bu sebeple genellikle öğrenci yazdığı kompozisyonlarda ya da konuşurken ya hata yapacağı korkusuyla hiç kullanmamakta ya da yanlış kullanmaktadır.

3.3.8. Benzetme Ulaçları

3.3.8.1. Eylem+DIĞI kadar/ Eylem+(y)AcAĞI kadar/

Eylem+(y)AcAk Kadar

Miktar belirten ulaçlardandır. HİTİT 3'te Benzetme Ulaçları olarak ele alınmıştır. "Anlam olarak esas hükmün zaman ya da ölçü bakımından yardımcı hükümle aynı süre ya da miktarda olduğunu gösterir." (Benhür, 1993: 128)

Ben de senin çalıştığın kadar çalışıyorum.

Bu iş sandığın kadar kolay değil.

Mümkün olduğu kadar çabuk yapmaya çalışıyorum.

Yiyebildiğin kadar ye.

Elimden geldiği kadar sana yardım ederim.

Yiyeceğin kadar yemek al.

Bu kitap benim anlayamayacağım kadar zor ve karmaşık.

Bana yetecek kadar para kazanıyorum.

Hava sıcaktı ama denize girecek kadar değil.

Türkçe roman yazacak kadar Türkçe biliyor.

3.3.8.2. HİTİT 3'ten Benzetme Ulaçlarına İlişkin Örnekler ve Alıştırmalar (sayfa 80):

1. Ayakta **duramayacak kadar** yorgundu, eve gelir gelmez yattı.
2. Ondan **nefret ettiğim kadar** hiç kimseden nefret etmedim.
3. Fiyatlar **düşebileceği kadar** düştü, daha fazla düşeceğini sanmam.
4. Daha önce hiç **olmadığım kadar** mutluydum, içim içime sığmıyordu.

Alıştırmalar:

1. Dolapta meyve çok, ye..... al.
2. İngilizce bil.....Türkçe de öğrenirsen iyi çeviriler yapabilirsin.
3. Hepimize yet.....ekmeğimiz var.
4. İyi bir araba al.....param yok.
5. Sizin bana yardım et.....hiç kimse yardım etmedi.
6. Kütüphanesini doldur.....eser kaleme almış.
7. Ben senin düşün.....güçlü biri değilim. Benim de zayıf yönlerim var.

3.3.8.3. Benzetme Ulaçlarına İlişkin Değerlendirme

Bütün bu ulaçların Yüksek 2 kurunda öğretilmesi uygundur. Verilen örnek tümceler de düzeye uygun ve yeterlidir. Ancak belki daha fazla örnek tümce ve alıştırma verilseydi sınıf içindeki öğretimi daha kolay ve verimli olurdu.

3.3.9. Hitit 3'ten Ulaçların Öğretimine Yönelik Örnekler:

OKUMA çalışması HİTİT 3 Sayfa 23-24 ünite 3 Yüksek 1
Süreklilik Ulaçları

YALANDAN VAZ GEÇMEDİĞİN SÜRECE

Nuran: İnsanlara yalan söylemeye devam ettiğin sürece ve bu kötü alışkanlığından vazgeçmedikçe yüzünü görmek istemiyorum Özcan!

Özcan: Bana karşı neden bu kadar acımasısın?

Nuran : Sen sadece benim değil, herkesin sana karşı acımasız olduğunu düşünüyorsun. Kendini eleştirmeksizin kolay yolu seçiyor ve hep karşıdakileri suçluyorsun. Kendini eleştirmeyi öğrenmedikçe de suçlamaya devam edeceksin.

Özcan : Sanki dünyada tek yalan söyleyen insan benim. Birçok insan birbirinin gözünün içine baka baka yüzlerce yalan söylüyor, ama benim adım çıkmış bir kere. "İnsanın adı çıkacağına canı çıksın." diye boşuna dememişler.

Nuran : Başkalarının kötü bir hareket yapıyor olması, senin de öyle yapmanı gerektirmez. Sen bu düşüncede oldukça, kötü alışkanlıklarının hiçbirinden vazgeçemezsin.

Özcan : Neyse... Bu tartışma uzadıkça uzayacak ve biz bir sonuca varamayacağız.

Nuran : Haklısın. Son defa söylüyorum Özcan; bana ve başkalarına yalan söylemeye devam ettikçe, suçu kendinde değil başkalarında aradıkça, kendine dışarıdan bakmayı Öğrenmedikçe, kısacası kendine bir çeki düzen vermediğin sürece seninle tartışmak şöyle dursun konuşmayı bile düşünmüyorum!

Özcan : Son sözün bu mu?

Nuran : Evet bu!

Aşağıdaki soruları yanıtlayın.

1. Nuran, Özcan'ı affetmek için hangi şartları öne sürüyor?
2. Özcan, hangi konuda yalan söylemiş olabilir?

OKUMA alışması HİTİT 3 Sayfa 25-26-27 Ünite 3 Yüksek 1
Olumsuzluk Ulaçları

HİşT HİşST...

Yürüyordum. Yürüdükçe de aılıyordum. Evden kızgın çıkmıştım. Belki de tıraş bıçağına sinirlenmiştim. Olur, olur! Mutlak tıraş bıçağına sinirlenmiş olacağım. Otların yeşil olması, denizin mavi olması, gökyüzünün bulutsuz olması, pekala bir meseledir. Kim demiş mesele değıl, diye? Budalalık! Ya yağımur yağısaydı... Ya otların yeşili mor, ya denizin mavisi kırmızı olsaydı... Olsaydı o zaman mesele olurdu işte.

Çikolata rengine de bir yaprak, ağıla bademi renkli bir keçi gördüm. Birisi arkamdan "Hişt!" dedi. Dönüp baktım. Yolun kenarındaki daha boyunu posunu almamış taze deve dikenleriyle karabaşlar erik lezzetinde bana baktılar. Dişlerim kamaştı. Yolda kimsecikler yoktu. Bir evin damını, uzakta uçan bir kuşu. yaprakların arasından denizi gördüm. Yoluma devam ederken "Hişt, hişt!" dedi. Dönüp bakmak istedim. Belki de çok istediğıim için dönüp bakamadım. Olabilir. Gökten bir kuş, "Hişt hişt!" ederek geçmiştir. Arkamdan yılan, tosağı, bir kirpi geçmiştir. Bir böcek vardır belki "Hişt hişt!" diyen.

"Hişt!" dedi yine. Bu sefer belki de isteksizlikten dönüp baktım, çalıların arasına birisi saklanıyormuş gibi geldi bana.

Yolun kenarına oturdum. Az ötemde bir eşek otluyor. Onun da rengine ağıla bademi; ağızı. dişleri, kulakları, boynu ne güzel! Otluyor. Otları adeta atırdata atırdata yiyor. Belki de bu ıtırtılı sesi "'Hişt, hişt!" diye duymuşumdur. Eşeğın ot koparışının sesinden apayrı bir ses "Hişt, hişt!" dedi. Hani bazı kulağıızın dibinde çok tanıdığıız bir ses isminizi ağıırır. Olur değıl mi? Pek enderdir. Belki de kendi kafanızın içinden sizin sevdiğıız, hatırladığıız bir ses. ses olmadan sizi ağıırmıştır. Olabilir.

Birdenbire güneşi, buluta benzemez garip ve sarı bir sis kapladı. Bir kirli el, çağla bademi eşeğin sırtından bir kumaş çekip aldı. Her zamanki kül rengi, yer yer havı dökülmüş eski mantosunu giydirdi eşeğe. Yola indim. İsteddiği kadar "Hişt!" desin. İsterse sahici sulu bir dost olsun, isterse kimseler olmasın, kendi kendime kulağıma "Hişt hişt" diyen bir divane alayım ben, aldırmayacağım. Belki bir kuştur. Belki tosbağadır. Belki de kirpidir. Belki de yakın denizden seslenen bir balık, bir canavardır. Karabataktır. Mihalaki kuşudur. İyisi mi ben kendim "Hişt hişt!" derim. O zaman tamamı tamamına pek "Hişt hişt!" seslenişine benzemeyen, benzemesin diye uğraştığım bir mırıldanmadır, tutturdum.

Birdenbire önümde bir adamla bir kadın gördüm. Kalpazankaya yolunu sordular.Üstüdesiniz dedim. Sanki yol hareket etti. Yürümediler. İki adımda benden uzaklaştılar. Koyunların arasına yüzükoyun uzanmış papazın oğlunu gördüm. Yüzünden aptal, çilli horoza benzer bir mahluk kalktı. Ağzının salyasını sildi. Kuzuyu bacaklarından tuttu. Kuzu ile yere yıkıldı. Kuzuyu burnundan öptü. Papazın oğlu çirkin, aptal bir yüzle baktı. Şimdi bir çiçek tarlasındaydım. Bana "Hişt hişt!" diyen mutlak bir kuştı, k/ardır öyle kuşlar. Cık cık demezler de "Hişt hişt!" derler. Kuştı. kuş.

Bir adam yer belliyordu. Belin demirine basıyor, kırmızıya çalan bir toprak altını, üste aktarıyordu.

— Merhaba hemşerim. dedim.

— Ooo, merhaba! dedi. Tekrar işine daldı.

"Hişt hişt!" dedim. Aldırmadı. Bir daha "Hişt hişt!" dedim. Yine aldırmadı. Hızlı hızlı "Hişt hişt hişt!"

— Buyur beyim. dedi.

— Bir şey söylemedim, dedim. Küçük parmağını kulağına soktu. Kaşdı. Çıkarıp parmağına baktı. Belin sapına siler gibi yaptı.

— "Hişt hişt!" dedim. Yüzünü göğe kaldırdı. Kuşlara baktı. Denize saktı. Dönüp şüphe ile bana baktı.

— Bu sene enginarlar nasıl? dedim.

— İyi değil, dedi.

— Baklayı ne zaman keseceksin?

— Daha ister, dedi.

Nefes alır gibi "Hişt!" dedim. Yine şüphe ile denize, şüphe ile göğe. şüphe ile bana baktı.

— Kuşlar olmalı, dedim,

— Benim de kulağıma bir hışırtı gelir amma, dedi, ne taraftan gelir? Zati bu sıralar şu kulağım ağırlaştı.

— Bir yıkatmalı, benim de geçenlerde ağırlaşmıştı, dedim.

— Yıkattın mı?

— Yıkamadım, hacet kalmadı, doktora gittim. Alıverdi; pislikmiş.

— Çocuklar nasıl? diye sordum.

— İyiler. Dokuzdu, sekiz kaldı. Biliyorsun dokuzuncunun macerasını ya. dedi.

— Sus, sus; yürekler acısı. Haydi Allaha ısmarladık, dedim.

— Haydi güle güle. Biraz uzaklaşınca:

— Hişt. hişt.

Bu sefer yakaladım. Bahçıvandı. Oydu, oydu.

— Hadi, hadi. yakaladım bu sefer seni. dedim.

— Yok vallahi, vallahi daha kesmedim bakla, senden ne diye saklayayım? Parasıyla değil mi? dedi.

— Sen değil misin "Hişt hişt!" diyen?

— Ben de duyarım bir ses, amma bulamam nereden gelir. Nereden gelirse gelsin; dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, hayvandan, ottan, böcekten, çiçekten... Gelsin de nereden gelirse gelsin. Bir "Hişt hişt!" sesi gelmedi mi. fena. Geldikten sonra yaşasın çiçekler, böcekler, insanoğulları...

— Hişt, hişt!

— Hişt. hişt!

— Hişt, hişt!

Sait Faik Abasıyanık

A. Aşağıdaki soruları metne göre yanıtlayın.

1. Öyküde, yazar nasıl bir yerde dolaşıyor? Çevreyi tasvir edin.
2. Yazar duyduğu sesi nelerin ya da kimlerin çıkardığını düşünüyor?
3. Yazarın önceki ve sonraki ruh hali nasıldır? Bunda çevrede duyduğu ve gördüğü şeylerin etkisi var mı?

OKUMA çalışması HİTİT 3 Sayfa 52-53-54 Ünite Yüksek 2 Benzetme Ulaçları

GAP TRENİYLE YOLCULUK

Sosyolog Eren Dumlupınar, Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük kalkınma projesi GAP'ı anlatacak olan bir kitap hazırlığındadır. Bu kitabın, farklı bilim dallarından uzmanların görüşleriyle de desteklenmesini ister: GAP bölgesine bir gezi düzenler. Bu gezide Eren Dumlupınar'a: Savaş. Batur ve Ebru eşlik ederler. Haydarpaşa Garı'ndan hareket eden GAP Treni, Güneydoğu'nun bereketli topraklarına doğru ağır ağır ilerlemektedir... **Savaş** : Yaklaşık iki yıldır Güneydoğuya gidip oraları görmek istiyordum.

ama bir türlü fırsat bulamamıştım.

Eren : Desene sizleri bu yolculuğa davet etmem iyi olmuş.

Savaş : Gerçekten de öyle! Davetini alınca cennetle müjdelenmiş gibi sevindim.

Ebru : Ben de Batur gibi teklifini büyük bir memnuniyetle kabul ettim. Ama, sanki Güneydoğu'da yaşanan bir aşk hikayesini yazdığımı biliyormuşsun gibi tam zamanında gelen bu davetin, aramızda en çok beni memnun etti.

Eren : Batur sen ne diyeceksin? Yoksa bu geziye katıldığını sevinmedin mi?

Batur : Böyle bir şeyi nasıl düşünürsün! Bugüne kadar altı defa gittim oraya. Bakanlığın teftiş raporu hazırlamam için yaptığı görevlendirmelerden dolayı ta en baştan bugüne kadar yakından izledim tüm çalışmaları. Ancak her gidişimde, binlerce hektar alanı sulayan o muhteşem tabloyu her gördüğümde içimi çocuksu bir heyecan kaplar. Hele ilk gidişimde bir tepenin üzerine oturup sulanan toprakları,

yeşeren ağaçları, boy veren başakları görünce yıllardır eksikliğini tüm benliğimde hissettiğim bir şeye kavuşmuşcasına sevinç gözyaşları döktüm.

Eren : Arkadaşlar bu gezide hepinizin düşünceleri benim için çok önemli. Birlikte hazırlayacağımız rapor Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bugünden sonra neler yapılabileceğine ışık tutacak.

Batur : Oraya vardığımızda gördüklerinize, duyduklarınıza inanamayacaksınız.

Ebru : Ne gibi?

Batur : Örneğin Urfa Barajı yakınlarında köylerde yaşayan çocukların bölgeye gelen binlerce turistle yıllarca dil eğitimi görmüşcesine İngilizce konuşması ve barajın özelliklerini anlatması gibi.

Eren : Gerçekten mi? Bunu nasıl başarıyorlar?

Batur : Bu konuda hazırlanan metni ezberlemişler. Ama, en komiği; profesyonel rehberlerin turistlere tanıtım yaptıklarını gördüklerinde yanlarına gidip rehberin en küçük bir hatasında kendileri dışındaki kişiler hiçbir şey bilmiyormuşcasına İngilizce olarak bilgiç bir tavırla düzeltme yapmaları. Bu, turistleri bile şaşırtıyor.

Savaş : Bunları bir arkadaşımın duymuş, ama inanmamıştım. Demek doğruymuş.

Eren : Yüzyıllar sonra yeniden suyla buluşan bu topraklar, yeni bir umudu yeşerttiği gibi bölge ekonomisini de canlandırdı.

Savaş : Haklısın, üniversitede verdiğim derslerde birçok kez bu projenin kazandırdıkları ve kaybettirdikleri üzerine bilgi verdim. Ancak, bu proje ekonomik anlamda kazandırdıklarının yanı sıra toplumsal yaşamın da tepeden tırnağa değişmesine sebep oldu. Hatırlasanıza; televizyonlar, gazeteler Güneydoğu şehirlerinde tenis oynayan, rüzgar sörfü yapan, yüzen insanlarla ilgili haberler yapmıştı.

Eren : Geçen yıl sosyolog arkadaşlarla GAP'a bir inceleme gezisi yapmıştık. Bu gezide çok ilginç şeylere tanık oldum; örneğin kerpiçten yapılmış Harran evlerinin damlarında uydu antenleri vardı! Bunlar bence. Güneydoğu halkının kabuğundan çıkıp kendine yeni bir yön çizdiğini gösteriyor...

Ebru : İlk çağlardan beri bu bölgenin yaşam kaynağı olan Dicle ve Fırat nehirlerinin suyu yine oraların can damarı haline geldi.

Batur : Dilerseniz sohbetimize ara verip iyi bir uyku çekelim. Yarın yorucu bir gün bizi bekliyor.

A.Aşağıdaki soruları diyaloga göre yanıtlayın.

1. Metne göre Batur, Ebru ve Savaş ne iş yapıyor? Bunu hangi tümcelerden anlıyorsunuz?
2. Batur sözü edilen bölgeye her gidişinde ne gibi duygular yaşıyor? Niçin?

B.Aşağıdaki tümceleri diyaloga göre işaretleyin.

	Doğru	Yanlış
1. Bölgedeki çocuklar çok iyi İngilizce biliyor.	[]	[]
2. GAP, bölge halkının günlük yaşamında önemli değişiklikler yarattı.	[]	[]

C.Diyalogda altı çizili deyimleri aşağıdaki tümcelere yerleştirin.

1. Tarihin karanlıkta kalmış dönemlerine bir kaynak olarak görebileceğimiz bir belgesel hazırlıyoruz.
 - 2.Yıllardır üzerinde çalıştığı kitabını yayımlayabilmek için bir sponsor bulduğumu söylediğimde adetagibi oldu.
 3. İdealist bir köy öğretmeni olarak gittiği köylerdeki kadınların ve genç kızların üretken bir hale gelmesini sağlamıştı.
 4. Bir ülkenin dili, dini, kültürü; o ülkenin gibidir.
- Bunlar beslenmediği zaman o ülkenin yok olması kaçınılmaz bir sonudur.

OKUMA alışması HİTİT 3 Sayfa 55-56 Ünite 5 Yüksek 2

Benzetme Ulaçları

GAP'A YOLCULUK

Tatil, kimine göre dinlenme; kimine göre gezmeye; kimine göre dans. müzik, eğlence: kimine göre ise spor yapabilmek için uygun zaman ve mekan bulabilme şansıdır. Ama, biraz daha genel düşünürsek yaz turizmi için güneş ve deniz, kış turizmi için kar ve kayak merkezleri, tatil denince akla gelen ilk şeylerdir.

Biz de geçen yıla kadar tatil için hep Ege veya Akdeniz kıyılarını tercih ediyorduk. Ama, geçen yıl yakın dostlarımızla değişiklik yapmak isteyince dinlenmek yerine gezmek, deniz kıyısında tembel tembel yatmak yerine 45-50 dereceye varan sıcağın altında dağ tepe dolaşmak zorunda kaldık. Tüm zorluklara rağmen insanın doğa için doğayla savaşının ve bu savaş sonucu meydana gelen değişikliklerin ne denli muazzam olabileceğini ğrendik.

Mayıs sonlarıydı. Ailem, iki dostum ve onların ailelerinden oluşan bir grupla yıllardır basından izlediğimiz ve GAP "Güneydoğu Anadolu Projesi" olarak adlandırılan çalışmaları görebilmek için yollara düştük. Bölgeye vardığımızda gözlerimize inanamadık.

GAP'ın 75.358 kilometrekarelik bir alanı sulayacağı gibi bölge halkının yüzde otuzuna iş imkanı sağlayabileceğini de öğrenmenin mutluluğu ile bölgedeki gezimize başladık.

Proje tamamlandığında yılda 50 milyon metreküpten fazla su akıtılan Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde kurulmuş olan tesislerle Türkiye'nin toplam su potansiyelinin yüzde yirmi sekizi kontrol altına alınacakmış. Bu projenin sonucunda Türkiye'nin sulanabilir arazisinin yüzde yirmisi olan 1.7 milyon hektarın üzerinde arazi sulandığı gibi 7476 megavatın üzerinde kurulu kapasiteyle yılda 27 milyar

kilovatsaatlik elektrik üretimi sağlanması planlanmış. Toplam yatırım değerinin yaklaşık 45 katrilyon (32 milyar ABD Doları) olacağı tahmin edilmekteymiş.

21. yüzyılda insanlığın karşılaşacağı en önemli sorunların başında çölleşme, açlık ve susuzluk olacağı düşünüldüğünde konunun önemi bir kat daha artıyor tabii ki.

Çevre gezisi sırasında birçok yerli ve yabancı yatırımcının da bölgede fabrikalar yaptığını gördük. Özellikle tekstil alanında İsviçreli, inşaat malzemesi alanında Alman, cam elyafı boru alanında Amerikalı, gıda alanında İsrailli yatırımcılar bölgeye ilk gelenlermiş.

Bir hafta süren bu gezimizin sonunda öğrendiklerim ve gördüklerim, aşırı yorulmuş olmama karşın geleceğe daha umutlu bakabilmemi sağladı.

Aşağıdaki soruları metne göre yanıtlayın.

GAP nedir? Amaçları nelerdir?

GAP neden önemlidir? Bu projenin sosyal yaşama katkıları sizce neler olabilir?

Konuşma konusu: Sizce tatil nedir? Amacı ne olmalı? Siz nasıl bir tatil tercih edersiniz?

OKUMA çalışması HİTİT 3 Sayfa 64-65-66 Ünite 6 Yüksek 2 Zıtlık ulaçları

KURTULUŞ HANGİSİ

YAŞAM HAKKI

A. Ötanazi nedir? Ötanaziyi onaylıyor musunuz? Bir insana acı çektirmek ile yaşam hakkını elinden almak konusunda nasıl bir tercih yaparsınız?

B. Aşağıdaki metinleri okuyun.

Ne olursa olsun bir insanı öldürmek, onun yaşam hakkını elinden almak: hiç kimsenin kendisinde görebileceği bir hak olamaz. Kaldı ki, temel prensibi hayat kurtarma, yaşam süresini uzatma ilkelerine bağlılık olan doktorların böyle bir durumda katil rolünü **üstlenmesini** anlayamıyorum.

Birçok meslektaşımın son zamanlarda doktorluk mesleğini büyük bir gurur ve özveri ile sürdürmesine rağmen kendini doktor olarak tanıtan bazı kişilerin bu mesleği **salt** bir kazanç kapısı olarak görmesi bizleri üzüyor, daha doğrusu kızdırıyor.

Son zamanlarda gelişen teknoloji ile **gün geçmiyor ki**, sağlık alanında yeni bir yöntem veya yeni bir ilaç çıkmasın, bir hastalığı tedavi eden. Hiç kimse ötanazi ile hayatına son verilen bir kişinin hastalığını tedavi edecek bir ilacın olaydan bir ay sonra bulunmayacağını garanti edemez. Üstelik ötanazinin yasallaşması durumunda bunun çok değişik ve kötü amaçlar için de kullanılacağı **kanısındayım**.

İnançlarım odur ki, Tanrının verdiği canı yine ancak Tanrı alır.

Prof. Dr. Nusret Tarlak

ACI

Dilimizde "Davulun sesi uzaktan hoş gelir." diye bir söz var. Bir insan **durduk yerde** niçin ölmek istesin? Ötanaziye karşı çıkan meslektaşlarım acıyı çeken kendileri olmadığı halde nasıl olur da o **dayanılmaz** acıları çeken insanlar adına karar verirler? Yaşam hakkından bahsediliyor. Her saniyesi acılar içinde geçen, günden güne eriyen ve gözlerinizin önünde her gün bin defa ölen bir kişinin yaşam hakkından bahsetmek bana çok aldatıcı geliyor. Fransa'daki ihtisasım sırasında bana hocalık eden bir profesör vardı. Adı Gerard Berthier'di. Bize verdiği her derste ötanazinin ne kadar insanlık dışı olduğunu anlatıp dururdu. Eğitimimin ikinci yılında uzun süre derslerimize gelmedi. Sonradan **amansız** bir hastalığa yakalandığını öğrendik. Birkaç arkadaş hastaneye ziyaretine gittiğimizde onu bize göstermediler. Hastanede dayanamadığını, hiçbir ilacın onun acılarını azaltmaya yetmediğini söyledi. Sağlığında ötanazinin insanlık dışı bir uygulama olduğunu söylemesine karşın bizzat kendisinin o durumla karşılaştığında ölmek istemesi ne kadar garip değil mi?

Demokrasi, seçme şansı; özgürlük, başkasına zarar vermeden kişinin istediğini dostlarına, meslektaşlarına söylüyorum: Bir gün acı çekseniz dayanamıyorsunuz, iki gün uykusuz kalsanız hayattan bıkıyorsunuz; oysa bu yapabilmesiye ötanazi serbest olmalı. İnsan haklarından **dem vuran** insanlar için acının süresi yok, uykusuzluk mutlak bir durum; hele bunun ikisini birleştirdiğinizde sonucun ne olduğunu görmediyseniz hayal bile edemezsiniz. Ben kendimi her şeyden önce bir insan olarak görüyor ve katı kurallara boş verilmesinin, ötanazinin serbest bırakılmasının gereğine inanıyorum. İnsan hakları adına, demokrasi adına, özgürce yaşam adına; ama bütün bunlardan önce insanlık ve vicdan adına ötanazi serbest kalmalı.

Prof. Dr. I. Hakkı TAYFUR

C. Aşağıdaki soruları metinlere göre yanıtlayın.

1. Doktor Tarlak "Ötanazinin kötü amaçlar için kullanılacağı kanısındayım." elerken ne söylemek istiyor?
2. Gerard Berthier'in ötanazi hakkındaki düşüncelerini değiştiren ne olmuştu?
3. "Davulun sesi uzaktan hoş gelir." sözüyle ne anlatılmak isteniyor?

D. Her iki metinde de koyu renkte yazılmış sözcüklerin metinlerde geçen anlamlarını karşılayan sözcükleri yazın.

Üstlenmek	:
Salt	:
gün geçmiyor ki	:
durduk yerde	:
dayanılmaz	:
amansız	:
dem vurmak	:
kanısında olmak	:

Tartışma konusu: Yukarıdaki iki doktorun düşüncelerini de dikkate alarak iki grup oluşturun ve ötanaziyi her iki yönden değerlendirerek sınıfta tartışın.

OKUMA alışması HİTİT 3 Sayfa 73-74 Ünite 7 Yüksek 2 Zaman

Ulaçları

...Ve Çanakkale

GELİBOLU (GALLİPOLİ)

A. Savaşların gerçek sebepleri neler olabilir? Sebepsiz savaş olur mu? Bu konuyu metni okuduktan sonra tekrar tartışın.

Yıl :1915

Yer : İngiliz Siperleri, Gelibolu

Saat: 03.00

Ay bulutların ardında bir görünüp bir kayboluyordu, iki Anzak askeri birbirlerinin kalp atışlarını duyacak kadar derin bir sessizliēin içindeydiler. Sessizliēi bozan tek şey, kurbaēaların geceye eşlik eden şarkılarıydı...

Josef : Niye buradayız Andrew?

Andrew : Bilmiyorum. Ben de her gün kendi kendime bu soruyu soruyorum, ama bir türlü cevabını bulamıyorum.

Josef : Daha önce adını duymadıēım gibi haritada bile yerini gösteremediēim bu yere niçin geldik? Bu insanlardan ne istiyoruz? Ve en önemlisi, niçin ölüyoruz, niçin öldürüyoruz?

Andrew : Bu yıl Güzel Sanatlar Akademisi'ne başlayacaktım. Küüklüēümden beri resim çizmeyi çok seviyorum. Ama, belki düşlediēim gibi bir hayata hiçbir zaman kavuşamayacaēım, bu eller bir daha hiç fırça tutamaz hale gelecek belki de...

Josef : Ben Avustralya'daki küçük bir köyden geldim. "Kendi yaşıtları rım askere yazılırken benim burada kalmam olmaz." diye düşündüm. İnsana ülkesinin tehlikede olduēu söylendi mi gözü hiçbir şey görmüyor.

Andrew : Merak ediyorum, karşı taraftakiler şu anda ne yapıyor, ne düşünüyor acaba?

Josef : Onlar da bizim gibi cevabını bulamadıkları sorularla uğraşıyor lardı sanırım; "Biz bu insanlara ne yaptık? Neden bizim ÷lkemize saldırıyorlar?" gibi haklı sorular...

Andrew : Her gece. "Sabah olduğunda her Şey bitmiŐ olsa tekrar doğduğum o yerlere dönebilsem." diye dua ediyorum. Ama en k÷ç÷k bir patlama sesinde kalktığımız gibi silahlarımıza sarılıyor, sebebini bile bilmeden, amaçsızca kurŐun yağdırıyoruz karŐımızdaki insanlara.

Josef : Bir g÷n belki duaların kabul olur. Bu g÷zel yerlerde tekrar çocuklar koŐar, insanlar neŐeyle g÷ler, bu top seslerinin yerini kuş cıvıltıları alır; ama acaba bu deniz, bu toprak; yapılanları unuttur mu? Burada ölen insanların çocukları, bizi affeder mi? Bu savaŐtan sağ çıkabilsem bile bunlar, ölünceye kadar vicdanımı sızlatmaya devam edecek...

Atılan bir top mermisi sessizliği bozdu.

Tabii ki, ne o toprak, ne o deniz bu haksız savaşı unutabildi. Ancak, orada Şehit d÷Ően binlerce askerin evlatları, torunları bu savaŐta kendi yakınları kadar günahsız, onlar kadar bu savaşı istemeyen Anzakları kendi topraklarında sonsuza kadar misafir olarak kabul etti. Kendi yakınları için ağlayıp dua ettikleri gibi onlar için de ettiler. Çünkü, onlar bu oyuna katılmaya zorlanmıŐ, ölmek ve öldürmek zorunda kalmıŐlardı. Oyunun kuralı buydu çünkü!..

B. AŞağıdaki sorular için doğru Őeçeneėi işaretleyin.

1. Anzak askerleri için aŐaėıdakilerden hangileri söylenemez? Niçin?

- a) pişman b) korkak c) üzg÷n d) umutsuz e) öfkeli f) çıkarcı
g) güvensiz h) kararsız

2. Anzak askerleri bu savaŐa.....

- a) girdikten sonra bu savaşın ne kadar anlamsız olduğunu anladılar.
b) karşı öfke duydular.
c) istemeyerek girmiŐti.
d) girmeden önce duydıkları heyecanı ve hevesi sonuna kadar korudular.

GERÇEK OLAMAZ

A. Sizce fedakarlığın sınırı nedir? Bir dostunuz için ne kadar fedakar olabilirsiniz?

Savaşın en şiddetli anlarından biriydi. Kat. bu savaş sayesinde tanıştığım ve çok kısa zamanda ısındığım bir insandı. Küçük bir tepeyi kendimize siper etmiş, bekliyorduk. İçi bu kadar sevgiyle dolu bir insanın böyle I bir ortamda olduğunu daha önceden söyleseler inanmazdım. Onunla her sohbetimizin sonunda kendi kendime "Keşke seninle böyle bir savaş ortamında karşılaşacağım insanların barış ve huzur içinde yaşadığı bir ortamda karşılaşıyordum." demekten kendimi alamazdım.

Nasıl olduğunu anlamadığım bir şekilde Kat baldırından yaralanmıştı. Yarası büyüktü ve çok fazla kan kaybediyordu. Böyle eli kolu bağlı oturmak yerine birşeyler yapmalıydım. Yara daha da fazla kanamaya başlamıştı. Bir an gidip bir sedye almayı düşündüm, ama Kat yalnız bırakılacak durumda değildi. Onu sırtımda taşımaktan başka çarem yoktu. Bulunduğumuz yer birliğin kurulduğu yere oldukça uzaktı. Katı sağlam bacağı üzerinde kaldırarak sırtıma aldığım gibi yola koyuldum. Yürürken Kat'ın yarasından kan damlıyordu. Bunu görünce hızımı artırıp koşmaya başladım. Bir yandan koşuyor bir yandan da Kat'a birlikte yaptığımız şeyleri hatırlatıyordum. Bir süre sonra bir mermi çukurunda dinlenmeye karar verdim. Katın çektiği acı gittikçe daha da artıyordu. "Ne olursa olsun birbirimizden ayrılmayalım. Tamam mı Kat?" dedim. Hafif bir tebessümle "Savaş bitmese de sanki bu bacakla beni bir daha cepheye gönderirler mi?" dedi. "Ne vardı sanki," dedim. "Ne vardı sanki, insanlar birbirlerini öldüreceği yerde yaşatmak için uğraşsa; ne var sanki, bütün bu kin, nefret ve barbarlık bitse." diye düşündüm. Vakit kaybetmemeliydim. Hemen tekrar yola çıkmalıydim. Katı tekrar sırtıma alıp yola koyuldum. Kat'ın iniltileri her geçen dakika artıyordu. Gücüm bitmek üzereydi.

Boğazım kupkuru kesilmişti, gözümün önünde siyah ve kırmızı ışık benekleri uçuşup duruyordu.

Nihayet ilk yardım istasyonuna vardık. Siperliğe girdiğim gibi diz üstü çöktüm. Bir süre sonra kulağıma çarpan seslerin karmakarışıklığını çözmeye başladım. Bir hastabakıcı çavuş "Boşuna zahmet etmişsin." dedi ve Kat'ı gösterdi "Çoktan ölmüş bu!"

Dediklerinden hiçbir şey anlamıyordum. Yerimden kalktığım gibi Kat'ın başını kaldırdım. "Olamaz!" diye bağıırıyordum. "Olamaz, ölmüş olamaz. Bayılmıştır, evet evet bayılmıştır mutlaka. Baldırından vurulan bir insan ölmüş olamaz." Sonra çavuşa dönüp "Neden onu tedavi etmek varken boş boş duruyorsun?" diye bağırdım.

Çavuş "Anlamıyor musun, ölmüş o! Artık bir şey yapılamaz." dedi. Elimde bir ıslaklık hissettim. Başının altındaki elimi çekip baktığımda avucumun içini kan içinde gördüm. Sırtımda onu taşıdığım sırada patlayan bir bombadan fırlayan küçük bir şarapnel parçası başının arkasına isabet etmiş ve dostum Kat ölmüştü.

Yürüyebilecek miyim, ayaklarım hâlâ duruyor mu, bilmiyordum. Başımı kaldırdım, gözlerimi çevrede dolaştırdım. Kendim de dönüyordum. Bir çember, bir çember ki ben de orta yerindeydim. Her şey yine eskisi gibiydi, yalnızca Stamislaus Katzinsky ölmüştü.

Sonra hiçbir şey hatırlamıyorum...

Erich Maria Remarque

"Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok"tan Uyarlama

B. Aşağıdaki tümcelerden ikisi numarası verilen paragrafın sonuna eklenebilir. Bu seçenekleri bulun.

I.Paragraf:

1. Onun da benimle aynı duyguları paylaştığına inanıyordum.
2. Bu sözlerimi duyan Kat silahına dayanıp karanlığa dalıp giderdi.
3. Sanki düşüncelerimi okur gibi elini omzuma atıp "Güzel günlerimiz de olacak." derdi.
4. Demek ki, savaş bu kadar acımasızdı, o bunu göstermişti bana.

II.Paragraf:

1. Tanrı' ya "Kat"ı kurtarabilmem için bana güç ver!" diye yalvarıyordum.
2. Ancak, bu dostluğu yitirmemek için sonuna kadar dayanmalıyım.
3. Hiç ara vermeden koştuğum için artık dayanacak gücüm kalmamıştı.
4. Kat kucağımdan düşecek diye ona var gücümle sarılıyordum.

III.Paragraf:

Hemen alıp götürün, diğer yaralılarla ilgilenmemiz gerekiyor.
Arkadaşınız için ağlamaya değmez!
Yapacak bir şey yok, çok üzgünüm.
Keşke elimden gelen bir şey olsaydı.

C.Aşağıdaki tümceleri metne göre işaretleyin.

	D	Y
1. Arkadaşı, Kat'ın yarasının önemsiz olduğunu düşünüyordu.	[]	[]
2. Bacaklarından yaralanan arkadaşını umutla sırtında taşımıştı.	[]	[]
3. Kat'ın öldüğünü anlayınca o da bayılmıştı.	[]	[]
4. Bu savaş sırasında başlayan dostluk pek uzun sürmemişti	[]	[]

Konuşma konusu: Dünyada barışın hakim kılınması için neler yapılabilir?

YÜREĞİMİZİN SESİ

Türk ulusu tarihî süreç içerisinde savaş gerçeğiyle yüz yüze gelmek zorunda kalmış bir toplumdur. Ne var ki, özünde var olan insan sevgisi, yardımseverlik gibi güzel duygular, her zaman her durumda kendini göstermiştir.

Ancak, özgürlüğü ve toprak bütünlüğü söz konusu olduğunda savaşmak zorunda kalan bu insanlar, birçok ülkede haksızlığa, işkenceye maruz kalan halklara kucak açmasını, ekmeklerini onlarla paylaşmasını bilmişlerdir. Çünkü, Yunus Emre'nin "Yaratılanı hoş gördük / Yaratandan ötürü" sözleri onların içinde hümanist duyguların filizlenmesini sağlamıştır.

Uzun yıllar cephelerden erkeklerinin, evlatlarının döneceği günü sabırla bekleyen Türk kadını, yurdunun kurtuluğu için her türlü özveride bulunmuş, yakınlarının şehit olması durumunda da "Vatan sağ olsun!" diyecek kadar yüreklilik gösterebilmiş, acısını içine gömmüştür. Bazen de yüreğindeki bu acı, türkü olup dillere dolanmıştır.

Bugün de özgürlüğünden ödün vermeyen bu ulus, dünya üzerindeki stratejik konumunun önemini bilmekte ve bu yüzden uluslararası barışın sağlanmasında uzlaştırıcı bir rol üstlenmektedir. Her zaman komşularıyla barış içerisinde iyi ilişkiler kurmayı isteyen Türk halkı, geçmişten aldığı derslerle dünya barışı için elinden geleni yapmaktadır. Bu dünyada hepimize yetecek kadar yer var. Yeter ki; bizler birbirimizin hakkına saygı göstererek ve gelecek kuşakları da düşünerek insanca yaşamayı bilelim.

A. Aşağıdaki soruları metne göre yanıtlayın.

1. Türk insanının tüm insanlara hoşgörülü olmasının kaynağı nedir?
2. Türkiye'nin dünya barışına etkisi nelerdir?

B. Aşağıdaki tümceleri metne göre işaretleyin.

	D	Y
1. Türkler için savaşların nedeni bağımsızlığın ve vatan bütünlüğünün tehlikeye düşmesidir.	[]	[]
2. Yalnız yaşadığımız zamana karşı değil, gelecek kuşaklara karşı da sorumlu olduğumuzu unutmamalıyız.	[]	[]
3. Geçmişinde uzun yılları savaşla geçmiş bu halk zor durumda olan insanlara el uzatmasını bilmiştir.	[]	[]

3.3.10.Yüksek Düzey Ulaç Eklerinin Genel Değerlendirilmesi

Yüksek düzeyde yer alan ulaçlar düzeye uygun ve öğrencinin hem günlük hayatta kullanılan sözlü hem de yazılı iletişimde gereksinim duyacağı yapıları kapsamaktadır.

Verilen metinlerde öğretilmesi hedeflenen ulaçları içeren metinlerin bu ulaçları yeterince içermediği görülmektedir. Özellikle Yüksek Türkçe seçilen metinlerin bir kısmı özgün olup herhangi bir basitleştirme yapılmamıştır. Ancak özgün metin seçimi yapılırken bazı metinlerin içerdiği konular, öğrencinin artalan bilgisine uygun düşmemektedir. Üstelik seçilen metinler çok fazla bilinmeyen sözcük içeren eski metinlerdir. Örneğin; Sait Faik Abasıyanık'ın Hişt Hişt adlı hikayesi, sözlüklerde bile bulunmayan sözcükler içermektedir. “Mihalaki” kuşu hiçbir sözlükte yer almamaktadır.

HİTİT kitabında özellikle yüksek düzeyde ulaç öğretiminde özgün yazınsal metinler kullanılmıştır. Bunlar arasında hikayeler, gazete ve dergilerden alınmış özgün metinler bulunmaktadır. Bu metinler; Yazınsal metinlerin seçimindeki ölçütlere; Konusal uygunluk, Dilsel uygunluk, Kültürler arası karşılaştırmalara uygunluk, Çalışma/Alıştırma yapmaya uygunluk yönünden (Dilidüzgün, 1995: 56-59) değerlendirildiğinde olumlu özellikler taşıyan, Türkçeye ait kültürel öğeler de içeren metinler olduğu için sınıf içinde kullanmaya elverişli niteliktedir.

Okuma metinleri dışında dinleme çalışmalarına yüksek düzeydeki ulaçların ğretiminde fazla yer verilmemiştir. Aşağı yukarı her konunun ilgili ulacın kullanılabileceğı konuşma ve yazma konusunun olması, bu becerilerin de gelişmesi ve öğretilmesi hedeflenen ulaçların kullandırılması yönünden olumludur. Ayrıca Yüksek Türkçe için seçilen “ötanazi”, “savaş” “evre” gibi konular sınıf içinde tartışmak için uygun konulardır. Bu bağlamda örneğın; GAP konusu işlenirken genelde bu türden projelerin evre sorununa açabileceğı ya da Dicle ve Fırat sularının Türkiye tarafından bu şekilde kullanılmasının Suriye ve Irak açısından bakıldığında tartışmalara yol açabilmektedir.

4. HİTİT SERİSİNDE YER ALMAYAN ULAÇLAR

HİTİT kitabı ulaçlar yönünden oldukça geniş kapsamlı ve büyük oranda çeşitliliğe sahip olsa da sıkça kullanılan bazı ulaçların bu seride yer almadığı görülmektedir. Bu ulaçlara yer verilmesi uygun olurdu. Bunlar şu ulaçlardır:

4.1. Eylem+DIĞI kadarıyla

“-DIĞI”ndan sonra “kadar” ve “ile” nin birleşmesiyle oluşmuştur. Sadece bilmek, görmek, anlamak, duymak, hatırlamak gibi birkaç eyleme gelebilir. DIĞInA göre’yle kıyaslandığında daha sınırlı bir bilgi aktarıldığını gösterir.

Anladığım kadarıyla bugün gelmeyecek.

Gördüğüm kadarıyla bugün daha iyisin.

Duyduğum kadarıyla seyahate çıkıyormuşsun.

Bildiğim kadarıyla o bugün çok meşgul.

4.2. Eylem+ mAk kadar

Miktar belirtir. Kıyaslamak için kullanılır. Anlam olarak yardımcı hükümle esas hüküm arasında karşılaştırma kurar.(Benhür, 1993, 160)

Çalışmak kadar dinlenmek de önemli.

Konuşmak kadar dinlemeyi de bilmek lazım.

Bir şeyi iyi **bilmek kadar** iyi anlatmak da gerekli.

4.3. Eylem+DIĞI takdirde

Şart belirten ulaçlarındandır. “Yani esas hükmün gerçekleşmesi (veya gerçekleşmemesi) için gerekli şartı anlatır.” (Benhür, 1993: 155) Yazılı dilde, resmi duyurularda daha fazla kullanılır.

Derslerine **çalışmadığın takdirde** sınıfta kalacaksın.

çalışmazsan

Bana telefon **ettiğiniz takdirde** sınav sonucunu öğrenebilirsiniz.

ederseniz

Beş dakikaya kadar otobüs **gelmediği takdirde** taksiye binelim.

Gelmezse

4.4. Eylem+DIĞInA göre

2 şekilde kullanılır:

1. Bir tümceyi ya da bir düşünceyi aktarmak için kullanılır. Bu durumda ulacın öznesi belirtiliyorsa tamlayan eki kullanılır. “Bu anlamda olumsuz kullanılmaz”. (Benhür, 1993: 123)

Arkadaşımın söylediğine göre ülkesinde çok ilginç meyveler varmış.

Bir gazetede okuduğuma göre kadınlar erkeklerden daha çok yaşıyormuş.

Duyduğuma göre sınavdan 100 almışsın.

2. Bir durumdan sonuç çıkarma ya da tahmin anlamında kullanılır. Bu anlamda olumsuz da kullanılabilir. (Benhür, 1993: 124)

Ahmet bugün de gelmediğine göre hâlâ hasta.

Bu kadar çok çalıştığına göre en iyi notu sen alacaksın.

Bu saate kadar telefon etmediğine göre bir problem olmalı.

Hiç yemek yemediğine göre aç değilsin.

5. HİTİT SERİSİNİN ULAÇLARIN ÖĞRETİMİ AÇISINDAN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Genel olarak ulaç öğretimi yönünden doyurucu ve kapsamlı çalışma olan HİTİT kitabı, belirtilen eksikliklerine rağmen yeterli olmakta ve yabancıların Türkçe öğrenme ihtiyacına cevap verebilmektedir. Çeşitli türevleriyle toplam 49 ulaca yer verilmiş olup oldukça geniş kapsamlı sayılabilir. Türkçede 60 civarında ulaç bulunduğu düşünüldüğünde bu kitabın oldukça kapsamlı olduğu görülür.

Ancak HİTİT kitabında, ilgili maddelerde de değinildiği gibi bir takım eksiklikler bulunmaktadır. Bu konudaki eleştirilerimi şu şekilde özetlemek istiyorum:

1. HİTİT kitabında ele alınan ulaçlar kolaydan zora doğru, kendi içinde bir mantık silsilesi içinde sıralanmıştır. Ancak ele alınan bir ulacın tüm işlevleri ve ilgili ulaç, tüm türevleriyle birlikte verilmeye çalışılmıştır. Oysa bir ulacın kullanımı kolay işlevleri alt kurlarda verilirken daha karmaşık işlevleri ileri kurlarda verilebilir. Sarmal dönüşlere yer verilmemesi gerek dil öğretimi gerekse ulaç öğretimi yönünden eksikliklerdir. Örneğin –DİktAn sonra ulaç ekinin sadece sonralık anlamı temel kurda verilip şarta bağlılık anlamı daha sonraki kurlarda verilebilir.

2. Bazı ulaçlar biçimsel benzerlik nedeniyle temel düzeyde yer almaktadır. Bu ulaçlar anlam ve işlev yönünden kavranması zor ulaçlar olduğu için daha ileri kurlarda verilmesi daha uygundur. Örneğin –mAyIp'ın yüksek düzeyde öğretilmesi daha uygundur.

3. Ulaç öğretimi yapılırken verilen örnek tümceler özellikle Temel düzeyde öğrencilerin düzeyine uygun olmayan sözcükler, deyimler, bilmedikleri dilbilgisi yapıları içermektedir.

4. Bazı ulaçlar kullanım sıklığı ve öğrenim kolaylığı yönünden daha erken kurlarda verilebilecekken gereksiz bir biçimde ertelenmiştir. Örneğin –DIĞI zaman=–DIĞIndA çok sık karşılaşılan bir ulaç olup kitabın içinde bile bu ulaç öğretilmeden önceki okuma metinlerinde yer almaktadır.

5. Yukarıda da belirtildiği gibi HİTİT kitabında bazı ulaçlara yer verilmemiştir. Halbuki bu ulaçlar oldukça önemli ve gereklidir. Örneğin bunlar arasında –DIĞInA göre gerek kullanım sıklığı gerekse gereksinim duyma yönünden örneğin bir –CAsInA’dan daha gerekli ve önemlidir. Yüksek Türkçe’ye kadar zaten sıkça karşılaştığı bu ulaçların örneğin orta 2-3 düzeyinde verilmesinin uygun olacağı kanısını taşıyorum.

6. Temel 4 düzeyinde ulaçların tümü aynı üniteye arka arkaya verilmektedir. Birbiri ardınca verilen ulaçlar bu düzey için ağır gelmektedir. Ulaçlar birkaç üniteye serpiştirilirse daha iyi sonuç alınabileceği kanısındayım. Ayrıca –İp en basit kullanımıyla Temel 2 ya da Temel 3 düzeyinde bile öğretilbilir.

7. HİTİT kitabında ulaçların adlandırılması konusunda bir bütünlük bulunmamaktadır. Temel düzeyde öğretilen ulaçların hiçbirinin ne ulacı olduğu konusunda her hangi bir bilgi bulunmazken –keza –ken ulacı da herhangi bir şekilde adlandırılmamış- orta 2’den itibaren adlandırılmaya ve sınıflandırmaya gidilmiş. Aslında ulaçların adlandırılması konusunda gramerciler ve dilbilimciler bile uzlaşamadıkları daha önce belirtilmişti. Üstelik de bir ulaç farklı işlevlerde de kullanılabildiği için belki hiçbir adlandırma yapmamak daha uygun bile olabilir. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki adlandırma yapmak öğretimi kolaylaştırmakta ve öğrenci ulaçları kategorilere ayırarak daha kolay öğrenebilmektedir. Ulaçlar adlandırılırken; örneğin “–AnA kadar başlama ulacıdır, pratik yol önerme anlamında da kullanılır” biçiminde bir açıklama yapmak daha sağlıklı olacaktır, kanısındayım. Ama bazı ulaçlar adlandırılırken bazı ulaçların hiç adlandırılmamış olması kitaptaki terim bütünlüğünü bozmaktadır.

8. HİTİT kitabının öğretmen kitabı yoktur. TÖMER Öğretmen Kitabı eksikliğini staj programıyla gidermektedir. Ancak Öğretmen Kitabı gereklidir ve staj programı bu eksikliğı doldurmamaktadır.

9. Kitapta yer alan okuma metinlerinden bazıları öğrencilerin art alan bilgilerine uygun düşmemekte ve öğrencilerin ilgisini çekmemektedir. Öğrenciyi motive edecek, ilgisini çekebilecek, okuma isteğı uyandıracak metinler olması dil öğretimini daha verimli kılabilir.

Bütün bu eleştirilere rağmen HİTİT ders kitapları gerek boyutları gerekse resimleriyle Türkçe öğretimini verimli kılmakta; hatta ulaçlar konusunu eğlenceli hale getirebilmektedir. 14 yıllık deneyimime ve bu çalışmayı yaparken elde ettiğim bulgulara dayanarak rahatça ifade edebilirim ki öğrenci Türkçe öğrendiğı kitabı sevmekte ve değer vermektedir. Bu da motivasyonunun artmasını sağlamakta ve zor, karmaşık, sıkıcı olabilecek bir konu olan ulaçlar konusunun öğrenimini kolaylaştırmaktadır. Kitabın bir takım eksik yanları, bütün olarak benimsenmesine ve sevilmesine engel teşkil etmemektedir. Şu anda Yabancılar Türkçe öğretmek üzere hazırlanmış kitaplar arasında en kapsamlısı olan HİTİT kitabı ulaçlar konusunda yeterlidir. Hem görsel yönden hem de içerik yönünden öğrencilerin beklentilerine cevap verebilmektedir.

SONUÇ

Türkçe dilbilgisi öğretimi çerçevesinde bakıldığında ulaçlar çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu bakımdan bu tez çalışmasında ulaçların düzeylere göre öğretimi konusu ele alınarak Ankara Üniversitesi TÖMER’de okutulan HİTİT kitabı, ulaç öğretimine uygunluğu yönünden incelenmiştir.

Türkçe başka dillerle kıyaslandığında büyük bir ulaç zenginliği ve çeşitliliği gösterir. Bu ulaçlar diğer dillere her zaman bire bir örtüşmediği için öğrenilmesi zor konulardandır. Ulaçların öğretimi; kullanım sıklığı ve kolaylığı, düzeye uygunluk gibi konulara dikkat edilerek kurlara dağılımı yapıldığında başarılı sonuçlar alınmaktadır. HİTİT kitabı bu yönden başarılıdır. Ayrıca daha önce belirtildiği gibi HİTİT kitabı yabancılara Türkçe öğretmek üzere hazırlanmış kitaplar arasında ulaçların en fazla ele alındığı kitaptır. Bu özelliği ile HİTİT, bu çalışmada daha önce de belirtilen bir takım eksiklikleri dışında, ihtiyaca cevap veren ve özenle hazırlanmış bir kitap niteliği taşımaktadır.

Türkçenin Türkiye’de ve dünyada yabancılara öğretimi sadece dünyada çok kültürlülüğün korunması için değil, Türk kültürünün, Türkiye’nin tanıtılması; Türkiye’nin dünyada hak ettiği yeri alması yönünden de önemlidir. Türkiye; tarihsel, kültürel, stratejik, jeopolitik durumu sebebiyle Doğu ile Batı arasında bir köprüdür. Batıdan Doğuya giderken Doğuya açılan kapı, Doğudan Batıya giderken ise Batıya açılan kapıdır. Bu açıdan bakıldığında Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, dünya dili olma yolunda ilerleyen Türkiye için son derece büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akerson-Erkman, Fatma
Ozil, Şeyda

**Türkçede Niteleme Sıfat İşlevli Yan
Tümceler**
Simurg İstanbul, 1998

Aksan, Doğan

Anlambilim
Engin yayınevi Ankara, 1998

Atabay, Neşe
Kutluk, İbrahim
Özel, Sevgi

Sözcük Türleri
TDK Yayınları Ankara, 1983

Aydın, Özgür

**Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi
Öğretimi (y.y.) 1996**

Banguoğlu, Tahsin

Türkçenin Grameri
Baha Matbaası İstanbul, 1974

Bayraktar, Nesrin

Türkçede Fiilimsiler
TDK Yayınları:838 Ankara, 2004

Demir, Tufan

Türkçe Dilbilgisi
Kurmaya Basımevi Ankara, 2004

Demirel, Özcan

Yabancı Dil Öğretimi
Useme Yayınları Ankara, 1993

Ediskun, Haydar

Türk Dilbilgisi
Remzi Kitabevi İstanbul 2004

Ergin, Muharrem

Türk Dil Bilgisi
Boğaziçi yayınları İstanbul, 1983

Hengirmen, Mehmet

Türkçe Dilbilgisi
Engin Yayınevi Ankara, 1995

Koç, Nurettin

Yeni Dilbilgisi
İnkılap Kitabevi,1996

Korkmaz, Zeynep

Türkiye Türkçesi Grameri

TDK yayınları:827 2003

Anadolu'nun 60 yıllık Bilim ve

Kültür Köprüsü Ankara

Üniversitesi-Tarihçe

Ankara Üniversitesi yay: 226

Ankara Üniversitesi Basımevi 2006

Tezler

Benhür, M. Hadi

“Türkiye Türkçesinde Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil
Eklerinin Fonksiyonları”

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens.

Türkçenin Eğitimi ABD.

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

ANKARA, 1993

Dilidüzgün, Şükran

“Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde
Yazınsal Metinler”

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Bilim Dalı

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

İSTANBUL, 1995

Ünal, Recai

“Türkiye Türkçesinde Kimi Zaman Ulaçları”

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Bilim Dalı

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

İSTANBUL, 1997

Zengin, Ramazan

“Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde
Alıştırmalar”

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens.

Yabancı Diller Eğitim Bölümü

Yabancı Dil Olarak Türkçe Bilim Dalı

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

İSTANBUL, 1995

Mutlu, Mine

“Verbal Adverbs in Turkish”
Submitted to the Department of English
Language and Literature in accordance with
the Regulations of The School of Post-
Graduate studies of Hacettepe University
Ankara, 1978

Makaleler

Akçataş, Ahmet

“Türkçede Sıfat Zarf Ayrımı”
A.Ü TÖMER Dil Dergisi
Sayı:112 sayfa: 11-16
Ankara, Şubat 2002

Aydın, Özgür

“Türkçe Zarf Tümceciklerinde Özne
konumu”
A.Ü. TÖMER Dil Dergisi
Sayı: 124 sayfa 7-17
Ankara, Nisan-Mayıs-Haziran 2004

Aydoğdu, Şahali

“Diller Dünyasına Genel bir Bakış ve
Türkçenin Konumu Üzerine”
A.Ü. TÖMER Dil Dergisi
Sayı 115 sayfa 58
Ankara, Temmuz-Ağustos 2002

Özsoy, Sumru
Taylan, Eser

“Türkçenin Neden Gösteren İlgeç Yan
Tümceleri”
Dilbilim Araştırmaları Dergisi
sayfa: 116-125
Ankara, 1998

Bildiriler

Açıksöz, Emine

“HİTİT Türkçe Öğretim Seti Niçin
ve Nasıl Hazırlandı?”
A.Ü TÖMER 5. Dünyada Türkçe
Öğrenimi Sempozyumu Bildirisi 9-10
Mayıs 2002

Akerson-Erkman, Fatma

“-ErEk” niteleme yan tümcesi yönetebilir mi?”

XII. Dilbilim Kurultay Bildirileri

Sayfa 47-54

Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi

İstanbul, 2000

İncelenen Kitaplar

Can, Kaya

Yabancılar için Türkçe Dersleri

ODTÜ Ankara 1987

Hengirmen Mehmet

Türkçe Öğreniyoruz 1-2-3

Engin Yayınevi

Karaman Nomer, Nihal

Türkçe Öğrenelim

Filiz Kitabevi İstanbul 1991

Karaman Nomer, Nihal

Yabancılar için Türkçe Metinler

İstanbul mat. 1988

Dilset Yayınları (İstanbul, 2006)

Gökkuşakı Türkçe Öğretim Seti

Dilbilgisi 1-2

Ders Kitabı 1-2

Çalışma Kitabı 1-2

HİTİT kitabı (Ankara
Üniversitesi Yayınları 2001)

Yabancılar için Türkçe 1-2-3

Çalışma kitabı 1-2-3

EK 1
HİTİT 1
İÇİNDEKİLER

İçindekiler

ÜNİTE ADI	KONU
1	Merhaba
2	Nereden... Nereye?..
3	Ailemiz ve Şehrimiz
4	Alış Veriş Saat Kaçta?
5	Havalar Nasıl?
6	Dün, Bugün
7	İnsanlar ve Yerler
8	Neler Öğrendik?

DİL BİLGİSİ	DİNLEME	OKUMA
• Alfabe (3) • Bu ne?/ Bu kim (5) • Bu ... mı? (7) • Bulunma Durumu (8) • Kaç? (14) • Burası neresi (17)	• Tanışma (3) • Amblemler (4) • Bu ne? (8) • Sesler (10) • Neler? (12)	• TÖMER'de (17)
• Şimdiki Zaman (19) • Ad Durumu Ekleri • (-A°/-D°A°/-D°A°n) (22-24) • -D°A°n önce / sonra (29)	• Partide (28)	• Türkiye'de 4 Mevsim (27) • Duygu'nun Bir Günü (28)
• İyelik Ekleri (31) • -mA°k iste- (36) • Belirtili Ad Tamlaması (36) • Belirtisiz Ad Tamlaması (38)	• Sevcan'ın Ailesi (37) • Zeynep'in Evi Nerede? (39)	• Benim Şehrim Bir Harika (35)
• Emir-İstek Kipi (41) • Ne zaman/Ne yapıyoruz? (48) • Sıra Sayı Sıfatları (51) • Üleştirme Sayı Sıfatları (52) • Karşılaştırma (53)	• Cem'in Dişi Ağlıyor (49)	• İnsanlar Nasıl Alış Veriş Yapıyorlar? (45) • Bir Günüm Nasıl Geçiyor? (47) • Zeyno (51)
• Ad Tümceleri (57) • Sıfat Ekleri (62-63) • ile (63) • -l°k (65)	• Hava ve Yol Durumu (61)	• Seri İlanlar (66)
• Belirli Geçmiş Zaman (68) • Ad Tümcelerinde Belirli Geçmiş (72) • -ki ilgeci (77) • Pekleştirme Sıfatları (79)	• Sait Faik (73) • Reklamlar (79)	• Mustafa Kemal Atatürk (71)
• Geçişli ve Geçişsiz Eylem (81) • Belirtme Durumu (83)	• Piknikte (91)	• Çırağan Sarayı (90)
—	• Şebnem ve Engin'in Bir Günü (93) • Hırsız (96)	• Büyük ve Mutlu Bir Aile (101) • Karşılaştırma (103)

	ÜNİTE ADI	KONU
9	Haydi Tatile!	- Tatil (106) - Kuşadası'nda (110) - İki Kardeş (113)
10	Bir Varmış Bir Yokmuş	Yeni Komşu (116)
11	Sizce...	- Karakolda (128) - Burada Ağaç Oldum (130) - Ayakkabı Mağazasında (132)
12	Neyi Ne Kadar Yapabilirsiniz?	- Doğan Kardeş (139) - Hediyelik Eşyalar (144)
13	Kurallara Uymak	- Trafik Kuralları (153) - Trafik Canavarı Olmayın (155) - Davranış Biçimleri (162)
14	Doğayla İç İç misiniz?	- Hafta Sonu Tatili (166) - Bir Gezegen Doğuyor (168)
15	Yaşamdan Alıntılar	- Gümrük Kontrolü (176) - Toplantıda... (180) - Yatılı Okul (181) - Mektup (184)
16	Neler Öğrendik?	- Nasreddin Hoca Fıkraları (185) - Piknik Planı (188)

DİL BİLGİSİ	DİNLEME	OKUMA
- Gelecek Zaman (107) - Ad Tüm. Gelecek (111) - Karşılaştırma (114)	Yazlık Ev (109)	Kuşadası (115)
- Belirsiz Geçmiş Z. (117) - Ad Tüm. Bsz. Geç. (120) - diye (124)	- Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler (123) - Magazin Haberleri (127)	Ah Tamara! (126)
-C°A° eki (129) -D°I°r eki (133)	- Resim Sergisinde (131) - Eda ve Cenk Konuşuyor (138)	Teknoloji ve İnsan (135)
- Geniş Zaman (140) - Yeterlilik Eylemi (145) - Bağlaçlar (151)	Masa Başı Sohbeti (143)	Portreler, Alışkanlıklar, Hobiler (149)
- Adlaştırma (154) - Dolaylı Anlatım (160) - Adlaştırma (-I°ş) (163)	- Kim Kiminle Konuşuyor? (161) - Sinemaya Gidebiliriz (165)	- Öğretmenlik (164) - Komik Bir Anı (164)
Ulaçlar (167-170)	Alın Gelin Kazanın! (175)	Adrenalininizin Yükselmesinden Hoşlanıyor musunuz? (172)
- Ulaçlar (177-178) -mA°ktA°/-mA°k üzere (180) - çünkü/için/bunun için/onun için/bu sebeple (182)	Nerede? (183)	Çevre Bilinci (179)
—	- Ne Söylüyorlar? (187) - Sıfatlar (191) - Sözcükler ve Sesler (193)	Aşk ve Zaman (194)

EK 2
HİTİT 2
İÇİNDEKİLER

İçindekiler

ÜNİTE ADI	KONU
1 Şimdi Ne Yapmalı?	• Misafirlikte (1) • Turizm Nedir? (3) • Babam Nerede Acaba? (7)
2 Tamam Anlaştık!	• Şampiyonluk Maçı (11) • Karşılaşma (16)
3 Hayaller Gerçek Olsa!	• Yalnızlık (23) • İstekler Hiç Bitmez (26) • Tiyatro Dünyasına Girerken (30)
4 Yaşamdan Kesitler	• Sahnenin Büyüsü (34) • Şehir Kurma (39)
5 Eskiden Beri...	• Tek Dileğim (43) • Tartışma (47)
6 Eğer...	• Ailemizin Hayalleri (53) • Berna ile Can Evleniyor (59) • Bir Babanın Evladına Öğütleri (63)
7 Doğayı Yaşatmak	• Dünyamız Çöl Olmasın! (63)
8 Neler Öğrendik?	• Televizyon (74)

DİL BİLGİSİ	DİNLEME	OKUMA
• Gereklilik Kipi (2) • Gereklilik Kullanımları (5)	• Nerede • Konuşuyorlar? (6) • Unutmamalı (8)	• Minare Doğrudu (9)
• İşteş Eylem (12) • Durum Ulaçları (17)	• Hayatın İçinden (15) • İş Yerinde (19)	• Kelimelerin Ötesinde Sözsüz İletişim (19)
• Dilek Kipi (24) • Dilek Kipinin Hikayesi (27) • -ken ulacı (31)	• Keşke Hiç İş Olmasa! (25) • Taşınıyoruz (32)	• Kitabın Büyüsü (29)
• Dönüşlü Eylem (36) • kendi (40)	• Hava Korsanı (42)	• Mağara Adamından Günümtüze (38)
• Zaman Belirteçleri (44) • Başlama Ulaçları (48)	• Aynılık (51)	• İç Hesaplaşmalar (50) • Ben Küçük Bir Çocukken (51)
• Şart Eki (54) • Ad Tümcelerinde Şart (56) • ise/öyleyse/o zaman/yoksa (60)	• Şans (61)	• Bir Karakter Analizi (55)
• Ettirgen Eylem (64) • Ettirgende Anlam (70)	• Denizleri • Kirliletmeyin! (73)	• Doğa Hak Ettiğimiz Sürece Bizimle Olacak (71)
	• Gençlik Bayramı (84)	• Gençler Nelere Sinirlerir? (79)

ÜNİTE ADI	KONU
9	Kim Tarafından?
	- Bağ Bozumu (85) - Ortaklar (92) - Davet (94)
10	Aşk Budur İşte...
	Truva (Troia) (97)
11	Medya Medya
	- Medyanın Önemi (110) - Söyleşi (113) - Yaşamın Olağandışı Olayları (118)
12	Ne Söyledi?
	- İlk Türk Hippişi (120) - Doktor Ne Söyledi? (123) - Sevgi Yüklemesi (129)
13	Ne Zaman?
	- Giyotin (133) - Bir Günün Öyküsü (137)
14	Olmaz Olmaz!
	- Türkiye'ye Hoş Geldiniz (145) - Anıtkabir (146) - Lületaş (150)
15	Neden? Niçin?
	Sonumuz mu Geliyor? (157)
16	Neler Öğrendik?
	Şehri Tanıyorum (166)

DİL BİLGİSİ	DİNLEME	OKUMA
- Edilgen Eylem (86) - Bitim Ulaçları (93) - Zaman Ulaçları (95)	Lale (88)	Urfa'nın Etrafı (89)
Ortaçlar (98)	Aşk Öyküsü (100)	- Ferhat ile Şirin (101) - Leyla ile Mecnun (102)
Ortaçlar (112)	Çocuklarımızın Can Dostları (115)	Medya Dünyamızdan Yüzler (111)
Dolaylı Anlatım (121)	Çöpçatan (131)	Aileler Yarışmasında En Kuvvetli Türkiye (131)
Zaman Ulaçları (135)	Trende Korku (144)	- Özlem (139) - Kuşak Çatışması (143)
- Ortaçlar (148) - Birleşik Çatılar (151)	Bir Gezginin Anı Defterinden (156)	Lületaş (150)
Sebepler Ulaçları (158)	Ses Kirliliği (165)	- Cadı Kazanı (159) - Gesi Bağları'nda Dolanıyorum (163)
—	Şaşırtan Fatura (170)	Bir Toplumun Kimliği (175)

EK 3
HİTİT 3
İÇİNDEKİLER

İçindekiler

ÜNİTE ADI	KONU
1	Bir Başarı Öyküsü
2	Gizemli Anadolu
3	Edebiyat
4	Dünya Küçülüyor
5	Yol Öyküleri
6	Her İşin Başı Sağlık
7	...Ve Çanakkale
8	Neler Öğrendik?

DİL BİLGİSİ	DİNLEME	OKUMA
• Hikaye Birleşik Zamanı (3)	• Bir Söyleşi (10)	• Gerçek Zenginlik (4)
• Rivayet Birleşik Zamanı (12)	• Gizemli Topraklar (19)	• Anadolu'nun Gizemi (13) • Tanımlanamayan Gök Cisimleri UFO (20)
• Süreklilik Ulaçları (24) • Olumsuzluk Ulaçları (28) • Belirteç Ekleri (32)	• Keşke Hiç İş Olmasa! (25) • Taşınıyoruz (32)	• Kitabın Büyüsü (29)
• Yardımcı Eylemler (39-41-44)	• İnternette Sohbet (50)	• İletişim (47)
• Tezlik Eylemi (52) • Benzetme Ulaçları (54-56)	• Yaşayan Müze (60)	• Türkiye Günlüğü (58)
• Süreklilik Eylemi (63) • Zıtlık Ulaçları (54-56)	• Radyo Programı (71)	• Çağımızın Vebası AIDS (68)
• Zaman Ulaçları (75) • Zıtlık Ulaçları (78) • Benzetme Ulaçları (80)	• Mehmetçik (84)	• Çanakkale'nin Hüzünlü Konukları (81)
—	• Deyimler (95)	• İstanbul'la Özdeşleşen Bir Tat Simit (86)

	ÜNİTE ADI	KONU
9	Tasvir	- Sofanın Bana Söyledik (96) - Edebiyatın Resmi Tasvir (97) - Dülger Bahçının Ölümü (100) - Koku (102)
0	Sahnedeki Beyazperdeye	- Ortaoyunu (105) - Stand-up (106) - Gölgeoyunu (Karagöz) (109) - Türk Sineması (111)
1	Tarihin Arka Bahçesi	- İnsanlar ve Olaylar (115) - Yakın Tarihten Birkaç Olay (120) 20. Yüzyıla Bakış (122)
2	İster İnan İster İnanma...	Boş İnançlar (126)
3	Yazışma	- Arzuhalde Dilekçeye (136) - Başvuru (138) - Hayırlı Gelişme (140) - Şikayetim Var! (144)
4	Liderlik	- Yüreğinden Konuşan Lider (145) - Liderlik ve Devlet Adamlığı (147) - Mahatma Gandhi (153)
5	Dans ve Müzik	- Dansın Sultanları (157) - Müziğin Mistik Sazı Ney (159) - Tanının Huzurunda Dans (161) - The Beatles (164) - Moğollar Efsanesi (166)
6	Neler Öğrendik?	- Orta Asya İzlenimleri (168) - Özbekistan Notları (171) - Kazakistan Günlüğü (172) - Abay Kunanbay (173)

DİNLEME	OKUMA
• Bir Söyleşi (10)	• Gerçek Zenginlik (4)
• Bir Baletle Söyleşi (114)	• Türk Tiyatrosu (108)
• Evliya Çelebi (125)	• Şu Uğursuz 1942 Yılı (117)
• Nazar ve Uğur (135)	• Aman Nazar Değmesin! (132)
• Yönetici Sekreterlik (143)	—
• Kendinin Lideri Olmak (156)	• Zaferin Sahibi Atatürk (150)
• Taş Plaktan Günümüze (167)	• Ben Veysel (162)
• Türkmen Düğünü (176)	• Manas Destanı (174)

